

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقدنامه علوم اجتماعی

به کوشش

علی ربانی خوراسگانی

مهری سادات موسوی

ژوئیه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۸۹

سرشناسه: ربانی خوراسگانی، علی، ۱۳۴۶-

عنوان و نام پدیدآور: نقدنامه علوم اجتماعی: بررسی و تحلیل بخشی از منابع
درسی رشته علوم اجتماعی دانشگاه‌ها/ به کوشش علی ربانی خوراسگانی،
مه‌ری سادات موسوی.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۲۵۵ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۶-۴۷۲-۶

فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: کتاب‌های درسی - ایران - ارزشیابی

موضوع: علوم اجتماعی - کتاب‌های درسی

موضوع: علوم اجتماعی - کتاب‌های نقد شده

شناسه افزوده: موسوی، مه‌ری

شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ ر ۲ الف / ۳۰۴۸ LB

رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۳۲۰۹۵۵ کتابشناسی ملی: ۲۱۷۱۲۹۰

نقدنامه علوم اجتماعی

به کوشش: علی ربانی خوراسگانی / مه‌ری سادات موسوی

ویراستار: مه‌رنوش اکبرخانزاده

ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مدیر نشر: ناصر زعفرانچی

ناظر چاپ: مجید اسماعیلی‌زارع

نسخه‌پرداز: امیر خرم

حروف‌چین و صفحه‌آرا: آنتا کمالی‌ها

طرح جلد: مجید اکبری کلی

اجرای جلد: اعظم صادقیان

چاپ اول: ۱۳۸۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: پردیس دانش

ردیف انتشار: ۸۹-۴۸

بها: ۶۵۰۰ تومان

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

ISBN 978-964-426-472-6

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۶-۴۷۲-۶

نشانی: تهران، صندوق پستی: ۱۴۱۵۵۶۴۱۹، تلفن: ۳-۸۸۰۴۶۸۹۱، فاکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

فهرست مطالب

مقدمه	۱
آثار حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی	۵
۱- حوزه مبانی جامعه‌شناسی	۵
۲- در حوزه روش‌شناسی	۶
۳- در حوزه مددکاری اجتماعی	۷
۴- حوزه جامعه‌شناسی خانواده	۸
۵- حوزه جامعه‌شناسی شهری	۸
۶- حوزه جمعیت‌شناسی	۹
۷- حوزه جامعه‌شناسی صنعتی	۱۰
۸- حوزه جامعه‌شناسی روستایی	۱۰
۹- حوزه جامعه‌شناسی معرفت	۱۱
۱۰- حوزه تغییرات اجتماعی	۱۱
۱۱- حوزه ارتباطات اجتماعی	۱۱
۱۲- سایر حوزه‌ها	۱۲
فصل اول مبانی جامعه‌شناسی	۱۵
۱- مبانی جامعه‌شناسی	۱۷
۲- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی	۲۳
۳- مبانی جامعه‌شناسی	۲۷
۴- زمینه جامعه‌شناسی	۳۱
۵- مبانی جامعه‌شناسی	۳۳
۶- جامعه‌شناسی	۳۷

فصل دوم روش های تحقیق در علوم اجتماعی ۴۱

- ۱- روش های تحقیق در علوم اجتماعی ۴۳
- ۲- روش تحقیق عملی (اقدام پژوهی) ۴۷
- ۳- روش های تحقیق در علوم اجتماعی ۵۱
- ۴- روش تحقیق در علوم اجتماعی ۵۵

فصل سوم مددکاری اجتماعی ۵۹

- ۱- مراحل و مهارت های مددکاری ۶۱
- ۲- مبانی مددکاری اجتماعی ۶۵
- ۳- مهارت های کمک کردن به افراد، خانواده و گروه ها (جلد ۱) ۶۹
- ۴- مددکاری اجتماعی - مهارت کار با گروه ها ۷۳
- ۵- چهار نوشتار درباره مددکاری اجتماعی ۷۷

فصل چهارم حوزه جامعه شناسی خانواده ۷۹

- ۱- جامعه شناسی خانواده ۸۱
- ۲- مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده ۸۷
- بررسی شکلی ۸۸
- بررسی محتوایی ۸۸
- ۳- گفتاری چند در جامعه شناسی خانواده ۹۱
- بررسی شکلی ۹۱
- بررسی محتوایی ۹۲

فصل پنجم جامعه شناسی شهری ۹۵

- ۱- جامعه شناسی شهری ۹۷
- بررسی شکلی ۹۷
- بررسی محتوایی ۹۸
- ۲- جامعه شناسی شهری ۱۰۱
- ۳- جامعه شناسی شهر ۱۰۵
- ۴- مهاجرت شهروندی ۱۰۹

فصل ششم جمعیت شناسی ۱۱۱

- ۱- مبانی جمعیت شناسی ۱۱۳

ز نقدنامه علوم اجتماعی

- ۲- جمعیت‌شناسی آماری..... ۱۱۷
- ۳- جمعیت‌شناسی جهان..... ۱۲۱
- ۴- کتاب مهاجرت..... ۱۲۵
- ۵- جمعیت‌شناسی عمومی ایران..... ۱۲۹
- فصل هفتم جامعه‌شناسی صنعتی..... ۱۳۳**
- ۱- اصول و مبانی جامعه‌شناسی صنعتی..... ۱۳۵
- ۲- جامعه‌شناسی صنعتی..... ۱۳۹
- ۳- صنعتی‌شدن و توسعه..... ۱۴۳
- فصل هشتم جامعه‌شناسی روستایی..... ۱۴۷**
- ۱- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی..... ۱۴۹
- ۲- جامعه روستایی و نیازهای آن..... ۱۵۳
- ۳- نظریه‌های توسعه روستایی..... ۱۵۷
- فصل نهم جامعه‌شناسی معرفت..... ۱۶۱**
- ۱- جامعه‌شناسی معرفت و علم..... ۱۶۳
- ۲- ایدئولوژی واتوپیا..... ۱۶۷
- فصل دهم جامعه‌شناسی تغییرات اجتماعی..... ۱۷۱**
- ۱- تغییرات اجتماعی..... ۱۷۳
- ۲- دیدگاه‌های جامعه‌شناسی درباره تغییرات اجتماعی..... ۱۷۷
- فصل یازدهم جامعه‌شناسی ارتباطات..... ۱۸۱**
- ۱- مقدمه‌ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی..... ۱۸۳
- ۲- جامعه‌شناسی ارتباطات..... ۱۸۷
- ۳- سیر ارتباطات اجتماعی در ایران..... ۱۹۱
- فصل دوازدهم تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام..... ۱۹۳**
- ۱- شناخت انواع اجتماعات از دیدگاه فارابی و ابن‌خلدون..... ۱۹۵
- ۲- تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام..... ۱۹۹
- ۳- مبانی تاریخ اجتماعی ایران..... ۲۰۳
- فصل سیزدهم مردم‌شناسی..... ۲۰۷**
- ۱- مبانی انسان‌شناسی..... ۲۰۹

فهرست مطالب ح

۲۱۱	۲- جامعه شناسی و مردم شناسی ایلات و عشایر.....
۲۱۵	فصل چهاردهم جامعه شناسی سازمان‌ها
۲۱۷	۱- جامعه شناسی سازمان‌ها.....
۲۲۱	۲- سازمان ساختارفرآیند و ره آوردها.....
۲۲۵	فصل پانزدهم سایر حوزه‌ها
۲۲۷	۱ - جامعه و سیاست.....
۲۳۱	۲- جامعه شناسی قشرها و نابرابری های اجتماعی.....
۲۳۳	۳- زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی.....
۲۳۷	۴- مقدمه ای بر آسیب شناسی مسایل اجتماعی در ایران.....
۲۴۱	۵- جامعه شناسی حقوق.....
۲۴۵	۶- جامعه شناسی ادبیات.....
۲۴۹	۷- اصول اندیشه‌های تعاونی.....

مقدمه

رشد و توسعه علوم انسانی و تفکیک آن به حوزه‌های مختلف؛ که طی فرآیندی خاص در غرب شکل گرفته است (برکنار از محاسن و معایب چنین تفکیکی) منجر به تخصصی‌تر شدن علوم انسانی از جمله علوم اجتماعی شد. تنوع و گستردگی پدیده‌ها و موضوعاتی که در این حوزه مطرح است، موجب شکل‌گیری شاخه‌های متنوعی شد که هر یک حوزه‌ای تخصصی‌تر را در درون این علم شامل می‌شد.

علوم اجتماعی در کشور ما نیز به عنوان رشته‌ای پدیدار شد؛ که به تبع شکل‌گیری چنین علمی در غرب نضج یافت و لذا اغلب منابع و مآخذ آن متعلق به آثار اندیشمندان غربی است. هر چند، در سال‌های اخیر، تألیفاتی نیز از صاحب‌نظران کشورمان در این حوزه دیده می‌شود و سیری صعودی را (به لحاظ کمی) طی می‌نماید؛ لیکن اغلب منابع و متون این رشته تحت‌اللفظی ترجمه شده‌اند و این نکته‌ای است که، تاکنون، متولی خاصی عهده‌دار آن نبوده و ترجمه متون تخصصی به شیوه‌ها و کیفیت‌های مختلف صورت پذیرفته و در این متون بطور اتفاقی نیامده است در ضمن این نکته نیز حائز اهمیت است که به دلیل عدم رعایت قوانین ترجمه و ذکر معادل لاتین و ... خواننده به‌خصوص دانشجویان دچار ابهام شده و از درک نکردن مطالب می‌نالند.

گروه علوم اجتماعی، شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی، با هم‌یاری و هم‌کاری بیش از ۸۰ تن از صاحب‌نظران اقدام به ارزیابی کتب درسی و کمک درسی این رشته نموده؛ تا شاید بتواند گامی در جهت بهبود کیفی مطالب ارائه شده، بردارد و همت مؤلفان و مترجمان گران‌قدر کشور را در جهت تدوین متونی هرچند جامع‌تر و سلیس‌تر سوق دهد. تلاش شده است تا این ارزیابی‌ها و نقدها جامع، منصفانه و دور از تعصب و یک‌جانبه‌نگری باشد و نقد اثر با نقد خالق اثر آمیخته شود؛ و در دو حوزه «صورت» و «محتوا» صورت پذیرد. نقد، افزون بر آنکه پیش شرط‌هایی چون: بهره‌مند بودن از پشتوانه علمی، نظام‌مندی، بی‌غرضی، هدفمندی و ادعای اصلاح و تعمیق دانش و صاحب‌فضل بودن صاحب قلم آن را می‌طلبد و جامعه‌پذیری اهل قلم را نیز طالب است.

گروه، در راستای اهداف خود به نقد و بررسی کتاب‌های درسی مربوط به رشته علوم اجتماعی که در دانشگاه‌های کشور تدریس یا به عنوان منابع اصلی و فرعی درس‌ها معرفی می‌شوند پرداخته است.

در این نقد و بررسی‌ها به طور کلی داوران دانشور متن‌ها کوشیده‌اند با در نظر داشتن معیارهای مندرج در فرم‌های تهیه شده، از سوی شورا، درباره کتاب‌ها اظهارنظر نمایند و در معرفی بهترین منابع برای تدریس در دانشگاه‌ها، برخوردار بودن مآخذ از ملاک‌های زیر را لحاظ کنند و آنها را از مؤلف کتاب انتظار داشته باشند:

۱. تناسب حجم محتوای کتاب با تعداد واحد درس معین؛
۲. هم‌آهنگ بودن عناوین کتاب با محتوای آن و رعایت قواعد زبان فارسی و نکات بلاغی و کاربرد صحیح شیوه‌های نقلی، توصیفی، برهانی و تحلیلی در تدوین کتاب و در تناسب با موضوع آن؛
۳. به‌روز بودن و غنای مطالب کتاب و بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای دانش بشری در حوزه مربوطه؛

۴. استفاده از اصطلاحات تخصصی مناسب و معادلهای مقبول در حوزه تخصصی اثر؛

۵. استفاده مؤلف از منابع متعدّد و معتبر و روزآمد از حیث علمی؛

۶. رعایت تسلسل و انسجام منطقی مطالب در کل متن؛

۷. مطمح نظر قرار دادن اصول اخلاقی و مغایر نبودن آثار با ارزش‌های اسلامی، ایرانی و بومی؛

۸. رعایت سایر نکات فنی و ویرایشی که از سوی شورای بررسی متون در فرم‌هایی به منظور نظرخواهی از صاحب‌نظران، تدوین شده تا کتاب‌های موجود را نقد و بررسی و بر اساس ضوابط علمی، محاسن و معایب آثار را تدوین کنند.

بر اساس شیوه نامه مصوب شورای بررسی متون، هر کتاب، جهت داوری برای دو تن از اعضای صاحب‌نظر هیئت علمی دانشگاه‌ها یا مؤسسات طراز اول تحقیقاتی سراسر کشور ارسال می‌شود. برای انتخاب داوران نیز معیارهایی چون صاحب‌نظر بودن در حوزه آن کتاب و تدریس درس در رابطه با کتاب، مطمح نظر بوده است.

فرم‌های داوری را دوفردی‌گربه عنوان بازبین ملاحظه و نتیجه داوری‌ها را در قالب فرم‌های بازبینی برای طرح در جلسه گروه عرضه می‌کنند. پس از آن گروه علوم اجتماعی شورای بررسی متون که متشکل از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی مختلف است نظر خود به صورت نهایی درباره کتاب را اعلام می‌نمایند.

مجموعه حاضر حاصل این تعاملات فکری است که ضمن قدردانی از تمام عزیزانی که در راستای برآوردن این هدف گروه را یاری نموده و حاصل اندیشه و نظر خود را در اختیار علاقمندان اعم از اساتید، دانشجویان و ... نهادند، تقدیم می‌شود. شایان ذکر است که علاوه بر این مجموعه، مجموعه‌های دیگری، از جمله، در حوزه نظریه‌ها در دست تدوین است که به بررسی کتاب‌های مرتبط با

نظریه‌های جامعه‌شناسی اختصاص دارد و به زودی در اختیار علاقمندان قرار خواهد گرفت.

در اینجا لازم است از آقایان دکتر محمد حسین پناهی، دکتر محمد میرزایی، دکتر مسعود گلچین، دکتر علی ربانی خوراسگانی، دکتر فرهنگ ارشاد، دکتر سیدضیاء هاشمی، دکتر سعید زاهد زاهدانی، دکتر عماد افروغ، دکتر علیمحمد حاضری، حجج اسلام محمود رجبی، حمید پارسانیا و سایر اساتید بزرگواری که از بدو تأسیس این گروه، دلسوزانه برای اعتلای امور مربوط به آن همکاری نموده‌اند، قدردانی بعمل آوریم.

همچنین حمایت‌های مستمر جناب آقای دکتر مهدی گلشنی ریاست محترم پیشین و جناب آقای دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی ریاست محترم فعلی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی درخور تشکر و سپاس فراوان است. از مساعی ارزنده دبیرخانه شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی، خصوصاً آقای دکتر مظفرنامدار دبیر محترم شورای بررسی متون و همکاران ایشان در دبیرخانه شورا سپاسگزاریم.

امید است خوانندگان محترم این مجموعه، پس از مطالعه آن، نظر و پیشنهاد خود را جهت پربارتر شدن نقدهای این گروه به نشانی دبیرخانه شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی ارسال فرمایند. گروه علوم اجتماعی مشتاقانه پذیرای نقدها و پیشنهادهای همه همکاران و خوانندگان عزیز خواهد بود.

پیش از ارائه بررسی‌های تفکیکی هر یک از کتابها، کتابهایی که درحوزه‌های مشابه قابل استفاده‌اند، دسته‌بندی شده و به صورت اجمالی معرفی می‌شوند.

آثار حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی

۱- حوزه مبانی جامعه‌شناسی

در حوزه علوم اجتماعی کتاب‌های متعددی به چاپ رسیده است. برخی از آنها که در گروه ارزیابی گردیده‌اند، به شرح ذیل می‌باشد:

نام کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- مبانی جامعه‌شناسی	بروس کوئن / غلامعباس توسلی و رضا فاضل	هر دو کتاب ترجمه یک اثر با دو ترجمه متفاوت است؛ متن دوم از ترجمه بهتری برخوردار است. در کل می‌توانند به‌عنوان منبع درسی مورد استفاده قرار گیرند.
۲- درآمدی بر جامعه‌شناسی	بروس کوئن / محسن ثلاثی	
۳- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی (جلد اول)	گگی روشسه / همازنجانی زاده	به عنوان متن کمکی توصیه می‌شود.
۴- مبانی جامعه‌شناسی	مجید مساواتی آذر	کتاب نیاز به بازنگری دارد تا برای متنی درسی قابل استفاده گردد.
۵- زمینه جامعه‌شناسی	اگ برن و نیم کف / امیرحسین آریانپور	به عنوان کتابی مرجع قابل استفاده است.
۶- مبانی جامعه‌شناسی	هانری مندراس / باقر پرهام	به عنوان کتابی مرجع می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد ولی به دلیل به‌روز نبودن آن به عنوان متن اصلی توصیه نمی‌شود.

۶- نقدنامه علوم اجتماعی

۷- جامعه شناسی	گیدتر / منوچهر صبوری	می تواند به عنوان کتاب درسی در درس مبانی جامعه شناسی دوره کارشناسی و منبع فرعی در سایر حوزه ها هم چون: خانواده، صنعتی، سیاسی و ... مورد استفاده قرار گیرد.
----------------	----------------------	--

۲- در حوزه روش شناسی

نام کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- روش های تحقیق در علوم اجتماعی	پاتریک مک نیل / محسن ثلاثی	به عنوان کتاب مرجع مناسب است.
۲- روش تحقیق عملی (اقدام پژوهی)	یوسف ایرانی و ابوالفضل بختیاری	در مقطع کاردانی و کارشناسی علوم اجتماعی و تربیتی به عنوان اثری فرعی مناسب است.
۳- روش های تحقیق در علوم اجتماعی	ارل بیبی / رضا فاضل	در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی درس روش تحقیق (عملی و نظری) مناسب است.
۴- روش تحقیق در علوم اجتماعی	ریمول کیوی و دیوید کامپنهود / نیک گهر	در دوره کارشناسی می تواند به عنوان منبع اصلی درس روش تحقیق (خصوصاً روش تحقیق عملی) مورد استفاده قرار گیرد.

۳- در حوزه مددکاری اجتماعی

نام کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- فرآیندهای مددکاری اجتماعی	یویلا رابرتز و ... / میرجلال صدرالسادات و فرهاد کریمی	می تواند در درس مبانی مددکاری اجتماعی به عنوان منبع اصلی و مددکاری فردی (۱) به عنوان منبع فرعی به کار رود.
۲- مراحل و مهارت های مددکاری	لورنس. ام. برامر / پروانه کارکیا	در مقطع کارشناسی جزء منابع اصلی دروس مددکاری فردی و مددکاری اجتماعی عمومی محسوب می شود.
۳- مبانی مددکاری اجتماعی	محمدحسین فرجاد	در مقطع کارشناسی جزء منابع فرعی دروس مددکاری فردی می تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۴- مهارت های کمک کردن به افراد، خانواده و گروه ها جلد (۱)	لارنس شولمن / منیرالسادات میربها و اکبر بخشی نیا	این اثر می تواند جزء منابع دروس مددکاری اجتماعی، مددکاری اجتماعی کار یا فرد ۱ و ۲ و مددکاری اجتماعی کار با گروه و مبانی مددکاری اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.
۵- مددکاری اجتماعی- مهارت کار با گروه ها	لارنس شولمن / منیرالسادات میربها و اکبر بخشی نیا	می تواند جزء منابع اصل درس مددکاری گروهی و پویایی گروهی در رشته مددکاری احیا و رشته خدمات اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد
۶- چهار نوشتار درباره مددکاری اجتماعی	احمد به پژوه	می تواند به عنوان منبع کمکی در درس مبانی مددکاری اجتماعی و مددکاری فردی (۱) استفاده شود.

۴- حوزه جامعه شناسی خانواده

نام کتاب	مؤلف/مترجم	توضیحات
۱- جامعه شناسی خانواده	شهلا اعزازی	می تواند به عنوان منبع فرعی و کمکی در درس جامعه شناسی خانواده و سمینار جامعه شناسی خانواده مورد استفاده قرار گیرد.
۲- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده	باقرساروخانی	می تواند به عنوان منبع فرعی در درس جامعه‌شناسی خانواده مورد استفاده قرار گیرد.
۳- جامعه شناسی خانواده	نعمت اله تقوی	بهتر است به عنوان منبع فرعی در درس مذکور به کار گرفته شود.

۵- حوزه جامعه شناسی شهری

عنوان کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- جامعه شناسی شهری	مایک ساوج و آلن وارد / ابوالقاسم پوررضا	می تواند به عنوان منبع اصلی در درس جامعه شناسی شهری مورد استفاده قرار گیرد.
۲- جامعه شناسی شهری	غلامعباس توسلی	(در صورت افزودن مباحث جدید) می تواند به عنوان منبع اصلی درس جامعه شناسی شهری مورد استفاده قرار گیرد.
۳- جامعه شناسی شهر	فریده ممتاز	به عنوان منبع کمکی در درس جامعه‌شناسی شهری مفید است.
۴- مهاجرت و شهروندی	استفان و ... / فرامرز تقی لو	به عنوان منبع فردی در درس مهاجرت و جامعه شناسی شهری مفید است.

۶- حوزه جمعیت شناسی

عنوان کتاب	مؤلف/مترجم	توضیحات
۱- مبانی جمعیت شناسی	علی اکبر نیک خلق	(با رفع اشکالات موجود) به عنوان منبع اصلی در درس مبانی جمعیت می تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۲- جمعیت شناسی آماری	رولان پرسا / محمد سید میرزایی	به عنوان منبع فرعی در درس کاربرد جمعیت شناسی و منبعی مرجع در درس روش های تحلیل جمعیت مفید است.
۳- جمعیت شناسی جهان	مهدی امانی	جزء منابع اصلی درس جمعیت شناسی اجتماعی - اقتصادی محسوب می شود.
۴- مهاجرت	حبیب اله زنجانی	(با تکمیل برخی از مباحث درسی) به عنوان منبع اصلی درس مهاجرت می تواند مورد استفاده قرار گیرد. در دروس مبانی جمعیت شناسی، جمعیت شناسی اقتصادی - اجتماعی و روش های مقدماتی تحلیل جمعیت نیز منبعی فرعی محسوب می شود.
۵- جمعیت شناسی عمومی ایران	سید مهدی امانی	جزء منابع اصلی درس جمعیت شناسی ایران در مقطع کارشناسی محسوب شده و منبعی کمکی نیز در مقاطع بالاتر است.

۱۰ نقدنامه علوم اجتماعی

۷- حوزه جامعه شناسی صنعتی

عنوان کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- اصول و مبانی جامعه شناسی صنعتی	اکبر فریار	می تواند (با رفع نواقص) به عنوان منبع اصلی درس جامعه شناسی صنعتی مورد استفاده قرار گیرد.
۲- جامعه شناسی صنعتی	نیره توکلی	(در صورت رفع نواقص) به عنوان منبع اصلی درس می تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۳- صنعتی شدن و توسعه	تام هیویت و دیگران / طاهره قادری	منبع کمکی مفیدی در درس جامعه شناسی صنعتی، جامعه شناسی جهان سوم و جامعه شناسی کشورهای در حال توسعه محسوب می شود.

۸- حوزه جامعه شناسی روستایی

عنوان کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی	مصطفی ازکیا	منبع فرعی در درس جامعه شناسی توسعه و جامعه شناسی روستایی در مقطع کارشناسی و معیار جامعه شناسی روستایی در مقطع کارشناسی ارشد محسوب می شود.
۲- جامعه روستایی و نیازهای آن	فرامرز رفیع پور	به عنوان منبع کمکی و فرعی در درس جامعه شناسی روستایی، جامعه شناسی و جامعه شناسی کشورهای جهان سوم مفید است.

۳- نظریه‌های توسعه روستایی	محمد حسین پاپلی یزدی و محمد میرابراهیمی	در مقطع کارشناس ارشد در درس جامعه‌شناسی توسعه روستایی و جامعه‌شناسی روستایی به عنوان منبع فرعی محسوب می‌شود.
----------------------------	---	--

۹- حوزه جامعه‌شناسی معرفت

عنوان کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
جامعه‌شناسی معرفت و علم	دیوید گلوور و ... / شاپور بهیان و ...	در مقطع کارشناسی ارشد جزء منابع فرعی درس جامعه‌شناسی معرفت و جامعه‌شناسی علم محسوب می‌شود.
۲- ایدئولوژی و اتوپیا	کارل مانهایم / فریرز مجیدی	در مقطع کارشناسی ارشد و دکترا از کتب مرجع و فرعی درس جامعه‌شناسی معرفت محسوب می‌شود.

۱۰- حوزه تغییرات اجتماعی

عنوان کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- تغییرات اجتماعی	گی روشه / منصوروثوقی	جزء منابع اصلی، ولی قدیمی، درس تغییرات اجتماعی و منبع فرعی دروس جامعه‌شناسی انقلاب، جامعه‌شناسی توسعه و جامعه‌شناسی جهان سوم محسوب می‌شود.
۲- دیدگاه‌های جامعه‌شناسی درباره تغییرات اجتماعی	مجید مساواتی آذر	جزء منابع فرعی درس تغییرات اجتماعی (در صورت اعمال اصلاحات) محسوب می‌شود.

۱۲ نقدنامه علوم اجتماعی

۱۱- حوزه ارتباطات اجتماعی

عنوان	مؤلف/مترجم	توضیحات
۱- مقدمه‌ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی	هرمز مهرداد	جزء منابع اصلی درس نظریه‌های ارتباطات جمعی محسوب می‌شود.
۲- جامعه‌شناسی ارتباطات	باقرساروخانی	جزء منابع اصلی درس جامعه‌شناسی ارتباطات محسوب می‌شود.
۳- سیر ارتباطات اجتماعی در ایران	حمید مولانا	به عنوان منبع و مرجع قابل استفاده است.

۱۲- سایر حوزه‌ها

عنوان کتاب	مؤلف / مترجم	توضیحات
۱- شناخت انواع اجتماعات از دیدگاه فارابی و ابن خلدون	غلامعلی خوشرو	به عنوان منبع فرعی در درس تاریخ اندیشه سیاسی اسلام و تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام محسوب می‌شود.
۲- تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام	غلامرضا سلیم	به عنوان منبع فرعی در درس تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام محسوب می‌شود.
۳- مبانی تاریخ اجتماعی در ایران	غلامرضا سلیم	در صورت رفع نواقص به عنوان منبع در درس مذکور می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۴- مبانی انسان‌شناسی	محمودروح‌الامینی	این اثر به عنوان منبع اصلی در درس مبانی مردم‌شناسی مورد استفاده قرار می‌گیرد.
۵- جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر	حشمت ... طیبی	جزء منابع اصلی درس جامعه‌شناسی ایلات و عشایر محسوب می‌شود.

۶- جامعه شناسی سازمان‌ها	منوچهر صبوری	به عنوان منبع فرعی در درس جامعه‌شناسی سازمان‌ها می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۷- سازمان، ساختار، فرآیندها و ره‌آوردها	ریچار اچ. هال / علی پارسائیان و محمد اعرابی	به عنوان منابع اصلی درس مبانی سازمان و جامعه‌شناسی سازمان‌ها در رشته مدیریت و جامعه‌شناسی محسوب می‌شود.
۸- جامعه و سیاست	مایکل راش / منوچهر صبوری	در مقطع کارشناسی به عنوان منابع اصلی درس جامعه‌شناسی سیاسی محسوب می‌شود.
۹- جامعه شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی	سعید خداپنده لو	به عنوان منابع فرعی و کمک درسی جامعه‌شناسی قشربندی محسوب می‌شود.
۱۰- زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی	لوئیس کوزر / محسن ثلاثی	به عنوان منابع فرعی درس نظریه‌های جامعه‌شناسی ۱ (کلاسیک‌ها) محسوب می‌شود.
۱۱- مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی مسایل اجتماعی در ایران	الهام میری آشتیانی	به عنوان منبع مرجع در دروس بررسی مسایل اجتماعی ایران و جامعه‌شناسی انحرافات می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۱۲- جامعه شناسی حقوق	هانری لوی برول / ابوالفضل قاضی	جزء منابع اصلی درس جامعه‌شناسی حقوق محسوب می‌شود.
۱۳- جامعه شناسی ادبیات	روبر اسکاریت / مرتضی کتبی	از جمله کتب فرعی دروس جامعه‌شناسی ادبیات در رشته علوم اجتماعی و کتاب‌سنجی (در رشته کتابداری) محسوب می‌شود.

در ادامه، به صورت تشریحی، نقد هر یک از کتاب‌های مذکور مطرح می‌شود تا به صورت مبسوط‌تر با نقاط قوت و ضعف ظاهری و محتوایی کتاب‌ها آشنایی لازم صورت پذیرد.

فصل اول

مبانی جامعه شناسی

* نام کتاب: مبانی جامعه‌شناسی - درآمدی بر جامعه‌شناسی

* مؤلف / مترجم: بروس کوئن / غلامعباس توسلی و رضا فاضل -

بروس کوئن / محسن ثلاثی

* ناشر: سمت - نوبهار، فرهنگ معاصر

* نوبت و محل چاپ: پنجم، قم - اول، تهران

* سال نشر: ۱۳۷۴ - ۱۳۷۰

۱- مبانی جامعه‌شناسی

کتاب‌های مبانی جامعه‌شناسی و درآمدی بر جامعه‌شناسی هر دو ترجمه کتاب‌هایی هستند که بروس کوئن تألیف نموده است. این کتاب‌ها «دردرس مبانی جامعه‌شناسی ۱ و ۲» و «جامعه‌شناسی عمومی» در مقطع کارشناسی تدریس می‌شوند.

۱-۱ درآمدی بر جامعه‌شناسی

الف) بررسی شکلی

در همه فصول، مطالب یا مثال‌هایی: ساده، روشن و قابل فهم و به‌دور از پیچیدگی‌های معمول متون جامعه‌شناسی، بیان شده‌اند. در مجموع می‌توان ترجمه انجام شده را نسبتاً خوب ارزیابی کرد، ولی مواردی نیز به چشم می‌خورد

که نیازمند اصلاح و بازبینی است. در صفحه ۳۹، استفاده از واژه «متجسم» در مقابل ترجمه کلمه incorporate صحیح نیست یا برابر واژه «Legalsystem» در صفحه ۳۹ نظام حقوقی آمده که ترجمه صحیح تر آن «نظام قانونی» است. معادل اصطلاح mores واژه عرف به کار رفته است که معادل مناسبی نیست؛ زیرا mores در حقیقت همان «رسوم اخلاقی» است. معادل Folkways، آداب و رسوم به کار رفته که بهتر بود به جای آن تعبیر رایج «شیوه‌های قومی» به کار می‌رفت؛ Sanctions مصوبات اجتماعی ترجمه شده که بهتر بود واژه «مجازات» یا «ضمانت‌های اجرایی» استفاده می‌شد.

نکته بسیار مهم این است که در متن اصلی و به تبع آن در متن ترجمه شده (ص ۲۸ هنجارهای فرهنگی) به اشتباه ارزش‌ها، زیرمجموعه هنجارهای فرهنگی به حساب آمده‌اند، می‌دانیم که ارزش‌ها جزئی از هنجارهای فرهنگی نیستند و عموماً کلی‌تر از هنجارها هستند، و درحقیقت، هنجارها، اهمیت، قدرت نفوذ و جهت خود را از ارزش‌ها اخذ می‌نمایند.

در صفحه ۳۹، ارزش‌ها به عنوان «احساسات ریشه‌دار ...» و تعریف شده است، درست است که ارزش‌ها جنبه احساسی و عاطفی‌اند اما دارای جنبه شناختی نیز هستند و از سنخ باورها به حساب می‌آیند که بعد احساسی دارند، نه این‌که صرفاً به صورت مجموعه‌ای از احساسات باشند.

اثر، فاقد نتیجه‌گیری، خلاصه، کتاب‌شناسی و فهرست منابع و مأخذ است.

ب) بررسی محتوایی

با توجه به ویژگی‌های کتاب، هم در متن اصلی و هم ترجمه هم‌چون ساده بودن، راهنما یا خودآموز بودن، مکمل آموزش کلاسی بودن، می‌توان آن را در حد خودش نسبتاً کامل و جامع دانست. البته، کمبودهای شایان توجه‌ای هم دارد مانند: برخی کمبودها و اشکالات درباره طبقه‌بندی علوم (علوم طبیعی، انسانی،

مبانی جامعه‌شناسی ۱۹

اجتماعی و رفتاری)، عدم اشاره به بحث تفکر اجتماعی و دوره قبل از جامعه‌شناسی علمی و نیز نداشتن ذکر از ابن خلدون و نظایر آن. که در کلاس آموزش یا کتاب اصلی، باید به همراه اثر استفاده شود، قابل رفع است؛ اثر، دست کم نود درصد سرفصل درس مبانی جامعه‌شناسی ۱ و ۲ را پوشش می‌دهد و افزون بر آن، نکات بسیاری در متن وجود دارد؛ مثل: فصولی که در مورد جمعیت، بوم‌شناسی، جنبش‌های اجتماعی، خانواده، روابط نژادی و قومی، سازمان‌های رسمی، قدرت اجتماعی و ... است.

این کتاب، هم در متن اصلی و هم در متن ترجمه فاقد مستندها و ارجاعات است که به احتمال زیاد ماهیت کتاب و انگیزه تهیه آن، سبب نداشتن ارجاعات و مستندات بوده است. کتاب بروس کوئن به‌عنوان راهنمای کتاب اصلی و بزرگترین اثر هورتن و هانت است که برای ساده‌سازی آن جهت استفاده دانشجویان تهیه شده است.

متأسفانه مترجم بخشی از پیش‌گفتار را که حاکی از کمکی بودن یا مکمل بودن کتاب بروس کوئن است، ترجمه نکرده است. هم‌چنین مترجم بدون هیچ‌گونه توضیحی بعضی از مثال‌ها و تیترها را حذف نموده، برای مثال: صفحه ۱۲۸ مثال ۸، صفحه ۱۱۲ قبل از تیترا کارکردهای بنیادی نهادها، بحث رابطه میان نهادها و انجمن حذف شده است و ...

۲-۱ مبانی جامعه‌شناسی

الف) بررسی شکلی

تقریباً مشکلات معادل سازی که در ترجمه قبلی بخشی از آن بیان شد در این ترجمه هم وجود دارد؛ هم‌چون: معادل اصطلاح‌های Folkways, mores و ... برخی جملات بی جهت طولانی و پیچیده شده‌اند.

در پیش‌گفتار کتاب دقت لازم وجود ندارد، هرچند سعی شده از مقدمه نویسنده در متن اصلی که از دقت ایجاز و رسایی کافی برخوردار است در تنظیم آن استفاده شود اما با آوردن جمله‌های نامفهوم و توصیفات نامتناسب و با فلسفه پردازی‌های کلی مغشوش شده است.

موارد زیادی در ترجمه به چشم می‌خورد که مفهوم جمله به خوبی انتقال نیافته است. در صفحه ۶۱، مثال شماره ۴، متفاوت از متن اصلی آورده شده است، در حالی که مثال متن اصلی قابل ذکر است و البته، مثال جایگزین نیز قابل قبول است.

مترجم، در بیشتر موارد، برای عمومیت بخشیدن به مثال‌ها، تعبیر «در جامعه ما» یا «در ایالات متحده آمریکا» را، که نویسنده در متن اصلی آورده، حذف کرده و به جای آن «در همه جوامع» یا «در هر جامعه‌ای» یا «در جوامع شرقی» و نظایر آن را اغلب بدون دست‌کاری مثال و احیاناً متناسب آن آورده است. این امر به‌خلاف ادعای مترجم مبنی بر ذکر مثال‌های خودی (از جامعه جهان سوم) است. در بیشتر موارد، تغییر اساسی و معناداری در مثال‌ها و نمونه‌ها دیده نمی‌شود و بیشتر موارد دست‌کاری زائد و خالی از فایده است و گاهی به طولانی شدن بی‌دلیل موارد انجامیده است. (فصل ۳: مثال ۶)

کیفیت چاپ و صفحه‌آرایی نسبتاً خوب است. تفاوت نوع خط و فاصله‌های میان تیرها و متن و خطوط معمولی رعایت شده است.

ب) بررسی محتوایی

به لحاظ محتوایی بیشتر موارد با ترجمه قبلی که بیان شد مشترک است، مترجم مبحث پیش‌گفتار را بدون توضیحات لازم مطرح نموده است. به‌علاوه، به ماهیت کتاب، انگیزه و چگونگی آن به‌عنوان راهنمای مطالعه کتاب اصلی هورتن وهانت بانام «جامعه‌شناسی» نیز اشاره‌ای نشده است.

* نام کتاب: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی (جلد اول - کنش اجتماعی)

* مؤلف / مترجم: گی‌روشه / هما زنجانی‌زاده

* ناشر: دانشگاه مشهد

* نوبت و محل چاپ: سوم ، مشهد

* سال نشر: ۱۳۶۷

۲- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی

این اثر جزء منابع فرعی و در برخی رشته‌ها منبع اصلی درس مبانی جامعه‌شناسی عمومی محسوب می‌شود.

از جمله کتب مشابه آن می‌توان به کلیه کتاب‌هایی که با پیشندهای مبانی جامعه‌شناسی، مقدمات جامعه‌شناسی و جامعه‌شناسی عمومی نگاشته شده است، اشاره نمود.

الف) بررسی شکلی

این کتاب در پنج فصل به ترتیب با عناوین کنش اجتماعی، پایه‌های هنجاری کنش اجتماعی، پایه‌های آرمانی و نمادی (سمبلیک)، کنش اجتماعی، فرهنگ، تمدن و ایدئولوژی و اجتماعی شدن، هم‌نوایی و کجروی تنظیم شده است و در آن، مثال، ذکر نمونه و ارجاع یا استناد به تحقیق‌ها و مطالعه‌ها یا نوشته‌های

دیگران به قدر کافی وجود دارد؛ اما اثری از جدول، شکل، نمودار، قراردادن مطالب در کادر و متفاوت نوشتن واژه‌ها، اصطلاح‌ها یا نکته‌های مهم دیده نمی‌شود، به جز دو مورد جدول مندرج در صفحه ۸۳ و ۱۶۸ که از حیث نحوه تنظیم یا چاپ صورت مناسبی ندارد، در کیفیت چاپ متن، مورد خاصی دیده نمی‌شود و روی هم رفته کیفیت مناسبی دارد.

ب) بررسی محتوایی

در این اثر، اصطلاح‌های و واژه‌های تخصصی، به درستی به کار برده شده و در ترجمه، معادل‌های رایج و مناسبی برای آنها به کار رفته است. البته در چندین مورد ضعف معادل‌گذاری دیده می‌شود یا دست کم می‌توان معادل‌هایی دقیق‌تر و رساتر پیشنهاد نمود. برای مثال، در صفحه ۱۵، ادراک شالوده ریزی شده معادل Perception Structure به کار رفته است که بهتر بود «ادراک ساختارمند» یا «ادراک ساخت یافته» ترجمه می‌شد؛ و یا در صفحه ۵۱، مجازات‌ها معادل واژه Sanctions آمده است. از آنجایی که این کلمه در فرهنگ ما دارای بار منفی است و حق مطلب را ادا نمی‌نماید بهتر بود معادلی مناسب‌تر و رساتر، که هم جنبه مثبت و تشویق‌کننده و هم منفی و تنبیه‌کننده را برساند، استفاده می‌شد. در کلماتی نظیر: ضمانت‌های اجتماعی یا جزاهای اجتماعی و یا واژه‌های Control Normative Orientation، Social و ... هم اشکالاتی از این قبیل دیده می‌شود.

در کتاب از پراکنده‌گویی و زیاده‌گویی پرهیز شده و ایجاز رعایت شده است. در عین حال، مطالب به نسبت هدف کلی کتاب و هدف‌های بخشی هر فصل، از جامعیت لازم برخوردار است. به‌ویژه، با در نظر گرفتن این مطلب که کتاب مزبور، تنها یک جلد از مجموعه سه جلدی نسبتاً جامع در زمینه جامعه‌شناسی عمومی است. مطالب آن از انسجام و تسلسل منطقی بسیار خوبی برخوردار

مبانی جامعه‌شناسی ۲۵

است. با توجه به زمان تدوین و انتشار کتاب، که باید اواخر دهه ۶۰ میلادی باشد،^۱ و با توجه به تاریخ مندرج در کتاب تغییرات اجتماعی، ترجمه دکتر وثوقی (۱۹۶۸)، که جلد سوم این مجموعه است؛ می‌توان گفت که منابع مورد استفاده در کتاب با توجه به زمان انتشار آن مناسب است، ولیکن، در برخی موارد کتاب به روز نیست. (ر.ک: ۶۸-۶۶)

از لحاظ استنادات و ارجاعات متن، نقصی مشاهده نمی‌شود. در جایی که مستقیم از منابع استفاده شده، مشخصات منبع به‌طور کامل با ذکر صفحه آمده است و زمان استفاده و اشاره غیر مستقیم بدون ذکر صفحه از منبع مزبور یاد شده است. (برای نمونه ر.ک: صص ۲۲-۳۲-۴۸)

گی‌روشه در طرح و تنظیم مطالب این کتاب از خود، ابتکار، نوآوری و دقت نظر بسیار نشان داده است و در طرحی منسجم در قالب سه کتاب و از جمله: مورد بحث، به جمع‌آوری میراث اندیشه جامعه‌شناختی اقدام ورزیده است. علاوه بر این نوآوری کلی، برخی از مباحث و به‌ویژه، رابطه آنها با هنجارها و کنش اجتماعی و نیز بحث ایدئولوژی و فرهنگ حاوی مطالب جالب، نوآورانه و مفید است. البته، در صفحه‌های ۱۰۸-۱۱۱ نویسنده مقایسه‌ای میان مذهب و جادو انجام داده است. این مقایسه برای خواننده معتقد به ادیان الهی، تا حدی تأمل برانگیز است. بعلاوه اینکه مترجم در پاورقی یادآور شده که آنچه نویسنده در مورد دین و جادو مطرح کرده است ... نمی‌تواند مورد قبول باشد.

پیشنهادها

این اثر با توجه به مطالب بالا که سعی شد به اختصار توضیح داده شود، کتابی منسجم، مفید و خواندنی است ولی به نظر می‌رسد درک آن برای دانشجویان سال

۱. متأسفانه مترجم محترم اطلاعات کتاب را به زبان اصلی و کامل ارائه نکرده‌اند.

اول و یا ترم‌های پایین‌تر قدری دشوار باشد. البته شاید با ویراستاری بهتر و بیان شیواتر تا حدی از اشکال کار کاسته شود. کتاب حاضر بهتر است برای یک منبع فرعی یا کمکی برای دروس جامعه‌شناسی عمومی و یا مبانی جامعه‌شناسی مورد استفاده دانشجویان و اساتید قرارگیرد. زیرا، به‌علت نپرداختن به مباحث نهادهای اجتماعی، قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی و نیز برخی موضوعات دیگر، جامعیت لازم برای این دروس را ندارد؛ ولی می‌تواند منبعی سودمند برای مطالعهٔ افراد در دوره‌های مختلف محسوب شود.

* نام کتاب: مبانی جامعه‌شناسی
* مؤلف / مترجم: مجید مساواتی آذر
* ناشر: احرار
* نوبت و محل چاپ: اول، تبریز
* سال نشر: ۱۳۷۲

۳- مبانی جامعه‌شناسی

در برخی دانشکده‌ها این اثر در دروس مبانی جامعه‌شناسی و جامعه‌شناسی عمومی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از جمله کتب مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

بروس کوئن / ترجمه محسن ثلاثی	- درآمدهای به جامعه‌شناسی
منوچهر محسنی	- مقدمات جامعه‌شناسی
منصور وثوقی و علی اکبر نیک خلق	- مبانی جامعه‌شناسی
سیف ا... سیف الهی	- مبانی جامعه‌شناسی

الف) بررسی شکلی

مطلب شایان توجه درخصوص کتاب، ابهام‌های متن آن است که در موارد زیادی مانع درک مطلب می‌شود. از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- وجود عناوین و تیرهای طولانی (بعضاً ۱/۵ سطر)؛

- کاربرد مفاهیم غیرمتعارف، ضعف ویرایشی و ضعف ارتباط محتوایی مطالب با هم؛
 - عبارت‌ها و جمله‌های نامفهوم؛ برای نمونه، «تا موقعی که اقشار مردم سهمی در منافع عینی در یک نظام اجتماعی قشربندی شده دارند، نابرابری نیز موجود خواهد بود.» (ص ۱۴۰) و یا «اموال، پایگاه، افتخار را تضمین نمی‌نماید. اگر چه در مدت طولانی گرایش به صلاحیت هم پایگاه شدن را دارد.» (ص ۱۳۸) و یا «ارگانسیم انسانی هرچه باشد در دست توانای جامعه می‌گردد.» (ص ۱۷۴)
 و نمونه‌های دیگری که به ذکر موارد بالا اکتفا می‌شود.

- طرح برخی مباحث فلسفی ناهمگون با کتب مبانی، همانند بحث اصالت «فرد یا جمع»، و بالاخره خلط مباحث مکرر و نتیجه‌گیری‌های نامتعارف.
 در کتاب حاضر در به‌کارگیری اصطلاحات و واژه‌های تخصصی نیز تشتت دیده می‌شود. برای مثال، ابهام برخی مفاهیم به‌کار گرفته شده از جمله این موارد است: کمونیسیم خاوری - دموکراسی باختری (ص ۱۲۲) دستور اجتماعی (ص ۲۹۲)، فرهنگ انطباقی (صص ۲۹۶-۲۹۸)، جبرکور و جبر علمی (ص ۲۵۷)، خانواده توخالی (ص ۱۹۳)، بردگی فطری انسان (ص ۱۵۶) و ... کاربرد مفاهیم به زبان اصلی به رغم داشتن معادل مناسب در فارسی از جمله موارد دیگر است: اتوریته (ص ۱۲۲)، کولکتیویسم (ص ۱۲۲) ترمینولوژی (ص ۱۲۲)، اندیوآلیسم (ص ۱۲۵) و ... مؤلف Moral را با Mores هم زیسته دانسته است. عدم توضیح مفاهیم مبهم نیز از جمله مشکلات دیگر اثر است؛ مانند: دوکا و لردها (ص ۱۴۴)، تکامل جامعه و تاریخ، تکامل ایدئولوژیک (ص ۲۹۱) و ساختمان خوی جدید، خوی تغییر یافته (ص ۲۷۶).

مؤلف به طور مکرر، فرضیه، تئوری، عقیده و مکتب را به جای هم به کار می‌برد. (صص ۱۷۴-۱۷۹، ۱۲۲).

ب) بررسی محتوایی

در خصوص بررسی علمی متن باید به نکته‌های زیر توجه نمود:

اگر چه مؤلف موضوعات متعددی از مباحث مربوط به درس مبانی را مطرح ساخته است، اما هیچ‌یک با ترتیب و چینش منطقی درست و به زبان متناسب با فهم دانشجو نگارش نیافته است. برخی مباحث به شیوه‌ای نظری و استدلالی آن‌هم به صورتی درهم نگارش یافته‌اند (همانند: بحث فرد و جامعه، طبقه اجتماعی، انحرافات اجتماعی، تغییرات اجتماعی). روشن است که این شیوه برای مبتدیان غیرقابل استفاده و، البته، نحوه ورود و خروج مؤلف و نحوه پردازش وی به گونه‌ای است که برای محققان نیز به نظر قابل استفاده نمی‌رسد. برخی مباحث هم چون: بحث هنجارها، ارزش‌ها، فرهنگ، نهادها، جامعه‌پذیری، عوامل جامعه‌پذیری، با شرح و بسط مورد انتظار، در یک کتاب مبانی مطرح نشده‌اند. مؤلف به جای پرداختن به مباحث توصیفی که متناسب با این نوع کتب است به طرح نظریه‌ها و آراء متنوع و متشتت اندیشمندان می‌پردازد و ساختار بحث در اکثر موارد، به گونه‌ای است که از ابتدا تا انتها نتیجه مشخصی عاید خواننده نمی‌شود. ایراد دیگر کتاب، عدم داوری مشخص میان نقل قول‌های مختلف است که بعضاً با متن ناهمگون به نظر می‌رسند. چنین القاء می‌شود که گویا این دیدگاه‌ها در موضع تأیید دیدگاه‌های مؤلف جای دارند. در مواردی نیز مؤلف با بهره‌گیری از منابع واسط، نقل قول‌های آمیخته شده با کلام واسطه را، که به نظریه پرداز مربوط نیست، می‌دهد.

برای مثال، دکتر ادیبی در کتاب *نظریه‌ها*، خود به نظریه دارنדרف استناد جسته و عبارت‌های او را با متن کتاب خود به هم آمیخته است، اما مؤلف این کتاب،

همین عبارتهای مخلوط را به نام نظریه پرداز مورد نظر (دارندورف) نقل و مستند کلام خود می‌سازد. نکته دیگر، وقوع مواردی از نقل قول‌های طولانی (بعضاً ۲ صفحه‌ای) در متن است. که از نظر فنی چنین شیوه‌ای قابل قبول به نظر نمی‌رسد.

مؤلف در چند موضع از کتاب، از کشوری به نام «اتحاد جماهیر شوروی» یاد می‌کند، که به ظاهر سال‌ها از جغرافیای سیاسی جهان محو شده است، این خطا با توجه به تأخر تألیف کتاب از تاریخ فروپاشی شوروی، توجیهی جز بی‌توجهی مؤلف به یادداشت‌های پیشین کتاب ندارد. (ر.ک: ۱۲۳-۱۲۲-۱۴۶)

موارد فوق و موارد دیگری که به دلیل رعایت اختصار کلام از ذکرشان خودداری می‌نمائیم، سبب شده است تا متن حاضر، سزاوار یک متن آموزشی نباشد.

نام کتاب: زمینۀ جامعه‌شناسی

مؤلف / مترجم: آگ برن و نیم‌کف / امیرحسین آریانپور

ناشر: دهخدا

نوبت و محل چاپ: تهران

سال نشر: ۱۳۴۳

۴- زمینۀ جامعه‌شناسی

این اثر جزء منابع فرعی درس جامعه‌شناسی عمومی و مبانی جامعه‌شناسی محسوب می‌شود که تاریخ چاپ اثر به‌زبان اصلی سال ۱۹۴۰ و سال نشر اثر ترجمه شده، حدود سال ۱۳۴۳ است.

الف) بررسی شکلی

این متن (متن اقتباس شده) یکی از متن‌های پیشگام در معادل‌گذاری واژه‌های تخصصی محسوب می‌شود، که برای درک بهتر مطالب از مثال‌های مناسب، تصویرهای گویا، نمودارها و منحنی‌هایی استفاده کرده و دارای پیش‌گفتار، مقدمه، فهرست مطالب، نتیجه‌گیری، نمایه، کتاب‌شناسی و فهرست و منابع مأخذ نیز است.

ب) بررسی محتوایی

- برخورداری از ترتیب و انسجام و تسلسل منطقی در هر فصل و کل کتاب؛
 - رعایت اصول علمی ارجاع دهی منابع و توضیحات؛
 - بیان ساده و قابل فهم و معادل گذاری‌های مناسب؛
 - ارائه یک طرح منسجم و منطقی از مباحث و مفاهیم جامعه شناسی قبل از ورود به مباحث.

با توجه به نگرش نویسنده، محتوای فصول از جامعیت لازم برخوردار است. تقریباً سراسر کتاب با نوعی نفی تلویحی تا تصریحی باورهای دینی همراه است (رک: ۶۷-۲۶-۴۳ و فصل خانواده و دین). با توجه به اینکه به طور کلی متن با نگرش مارکسیستی نگاشته شده است؛ لاجرم در بسیاری از مباحث اصل وجود خدا و دین را زیر سؤال برده و بعضاً انکار کرده است. که برای نمونه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱- کل فصل بیست و یکم را که دربارهٔ دین است می‌توان برای نمونه در این ارتباط دانست:

الف - جادو و دین ب - آغاز دین ج - دین‌های پر دامنه د - عقب‌نشینی دین در عصر حاضر ه - کاهش کارکردهای سازمان‌های دینی و - آیندهٔ دین

۲- کل قسمت مقدمه که تحت عنوان «شناخت» آمده است.

۳- بخش‌های قابل ملاحظه‌ای از قسمت سوم مقدمه که بانام «اصطلاحات و مفاهیم اصلی جامعه شناسی» آمده است.

متن الگویی مطلوب از نگرش مکتبی به موضوع است و نشان می‌دهد انتخاب چارچوب فلسفی و جهان‌بینی معین، چگونه می‌تواند بخش اعظم محتوا را در جهت آن نگرش سوق دهد. با وجود قدمت و نگرش حاکم بر کتاب و نیز وجود کتاب‌های مفید، جدید و غنی در این باب، متن مذکور، به‌عنوان متن درسی مناسب نیست.

* نام کتاب: مبانی جامعه‌شناسی

* مؤلف / مترجم: هانری مندراس / پرهام (جلد اول)

* ناشر: امیرکبیر

* نوبت و محل چاپ: تهران ، پنجم

* سال نشر: ۱۳۴۹

۵- مبانی جامعه‌شناسی

الف) بررسی شکلی

نگارش متن روان است. اثر دارای مقدمه، فهرست مطالب، نمایه و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

در این اثر، به‌طور کلی، در اکثر موارد ترجمه واژه‌های تخصصی به شیوه‌ای هماهنگ با سایر ترجمه‌ها انجام شده است، به استثنای چند مورد که موجب نوعی ابهام در خواننده می‌شود. از آنجا که متن اصلی کتاب به زبان فرانسه است، لازم بود مترجم محترم در حد امکان، معادل واژه‌های تخصصی را در زیرنویس هر صفحه ذکر می‌کرد. البته این کار تا حدودی انجام شده، اما باز هم نیاز به ذکر دقیق‌تر واژه‌های مورد نیاز است. به این ترتیب، حتی اگر در ترجمه نارسایی وجود داشته باشد، با مراجعه به اصل مفهوم، معنای آن بهتر در ذهن نقش

می‌بندد. برای مثال، ص ۹۷، گروه‌های نخستین، گروه‌هایی هستند که باهمی و تعاون ... از خصوصیات بارز آنها است. مشخص نیست «با همی» ترجمه چه واژه‌ای است. به علاوه، در صفحه ۱۹۲ مترجم محترم واژه دستگاه را در برابر system به کار برده است، در حالی که معمولاً در ترجمه «apparatus» از لغت دستگاه استفاده می‌شود و در برابر system از لغت نظام استفاده می‌شود.

محتوای کتاب حاضر برای استفاده در دروس مبانی جامعه‌شناسی از کفایت لازم برخوردار نیست؛ زیرا مباحث مهمی از حوزه جامعه‌شناسی در این کتاب مورد بررسی و توجه قرار نگرفته است. از جمله: مبحث قدرت، سیاست، دولت و احزاب سیاسی، مبحث دین، رفتار دینی، اثرات و نقش دین، هم‌چنین مبحث نظارت اجتماعی و انحراف و کجروی که می‌تواند دو فصل جداگانه از کتاب را به خود اختصاص دهد.

در فصل ۵، نویسنده در مورد سازش، کجروی و نابسامانی در مجموع حدود ۵ صفحه سخن گفته است. این حجم اندک از جامعیت مطلب می‌کاهد. در فصل ۱۰ که به طبقات و قشربندی اجتماعی اختصاص یافته است، فقط به ذکر نظریه مارکس و وبر اکتفا شده و نظریه کارکردگرایی و یا حتی سایر دیدگاه‌های مهم نیز در زمینه مورد نظر مطرح نشده است. در برخی موارد، مؤلف کتاب، تحقیقی را ذکر کرده بدون اینکه منبع دقیق آنرا ذکر نماید. مثلاً، در صفحه ۸۷ تحقیقی از اینکلس را درباره تصویر تربیت عالی نزد مردمان روسی ذکر می‌کند و از نتایج آن استفاده می‌نماید، بدون آنکه منبع دقیق آنرا ذکر کرده باشد. چنین استنباط می‌شود که مؤلف کتاب به شیوه‌ای نسبتاً آزاد به ذکر منابع پرداخته است. برای مثال، در هر فصل، کمتر نمونه‌ای دیده می‌شود که مؤلف دقیقاً مواردی را، با ذکر شماره صفحه اثر مورد استفاده، ارجاع داده باشد. معمولاً به صورت کلی به ذکر منبع مورد استفاده اکتفا کرده است.

مبانی جامعه‌شناسی ۳۵

برای مثال، در صفحه ۳۴ مؤلف به طرح نظریه خودکشی دورکیم و انواع خودکشی از دیدگاه او می‌پردازد، اما از ذکر شماره دقیق صفحات کتاب و نشانی دقیق آن پرهیز می‌نماید، و یا در صفحه ۲۷ نویسنده به ریشه‌یابی معنای فرهنگ می‌پردازد و می‌گوید کلمه **Kultur** در فرانسه به تمدن ترجمه شده ... ، اما به ذکر دقیق منبع آن نمی‌پردازد.

استفاده از واژه‌های عامیانه، معادل‌های ناآشنا و اشاره نکردن به اصل واژه‌ها به زبان مادر. نقاط ضعف علمی اثر نیز عبارت‌اند از: عدم پوشش به برخی از موضوعات جامعه‌شناسی، ارتباط نداشتن فصل ۶ با بقیه فصول، پرداختن جزئی و ناچیز به بعضی از محورها مثل: کجروی و قشربندی اجتماعی، عدم اشاره به منبع مورد استفاده و قدیمی بودن اثر.

نقاط قوت اثر شامل مواردی هم‌چون: استفاده از علائم خاصی برای نشان دادن روابط درون گروهی و شبکه خویشاوندی، انطباق محتوای متن با فهرست ذکر شده، سادگی بیان، تعاریف و واژه‌ها و ذکر برخی منابع علوم اجتماعی به زبان فارسی، است. البته، با توجه به اینکه از عمر این کتاب - به زبان فارسی - سی سال می‌گذرد و مباحث جدید جامعه‌شناسی را هم پوشش نمی‌دهد، اکنون به‌عنوان کتابی مکمل می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی

* مؤلف / مترجم: گیدنز / منوچهر صبوری

* ناشر: نشر نی

* نوبت و محل چاپ: تهران ، دوم

* سال نشر: ۱۳۷۳

۶- جامعه‌شناسی

این اثر جزء منابع اصلی درس مبانی جامعه‌شناسی و جزء منابع فرعی و کمکی جامعه‌شناسی عمومی، جامعه‌شناسی خانواده، صنعتی و سیاسی است.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- درآمدی بر جامعه‌شناسی / تألیف یان رابرتسون / ترجمه حسین بهروان

- درآمدی بر جامعه‌شناسی / تألیف بروس کوئن / ترجمه محسن ثلاثی

- جامعه‌شناسی / تألیف تی بی باتور / ترجمه سیدحسن منصور و ...

الف) بررسی شکلی

با وجود غنای محتوا، متن کتاب به گونه‌ای تدوین شده که برای دانشجویان مبتدی یا حتی دانشجویان سایر رشته‌ها، که علاقمند به مطالعه کلیات و اصول اساسی جامعه‌شناسی هستند، قابل استفاده است. در مجموع، ترجمه کتاب

حاضر، ترجمه‌ای روان، سلیس و هماهنگ با قواعد دستور زبان فارسی است. اصطلاح‌های تخصصی به خوبی به کار برده شده‌اند، خصوصاً فهرست واژه‌ها و مفاهیم اساسی که در پایان کتاب ضمیمه شده است، خواننده را با مجموعه‌ای از واژه‌های تخصصی جامعه‌شناسی و تعاریف مشخص آنها آشنا می‌سازد. ذکر مثال‌ها و نمونه‌های لازم و مناسب و زمینه‌چینی‌های مفید، که در آغاز و سراسر مطالب هر قسمت از فصول کتاب، هم‌چنین آمار و اطلاعات، تحقیقات و مطالعات انجام شده و ... همگی به نحوی در کتاب استفاده شده است، که تفهیم مطالب را برای خواننده تسهیل می‌نماید. در این اثر از کلیه متون و ابزارها جهت تفهیم موضوع استفاده شده است، دقت و اعمال سلیقه مترجم جهت استفاده از انواع واژگان و حتی تلاش مثبت ایشان برای ساختن واژگان جدید و لازم در برابر اصطلاحاتی که قبلاً ترجمه شده‌اند، قابل تقدیر است. (مانند اصطلاحاتی که در فصل‌های ۴-۶-۹ مانند بی‌توجهی مدنی، فریادهای واکنشی، فضای شخصی و ... به کار رفته)

ب) بررسی محتوایی

هر یک از فصول کتاب را می‌توان به عنوان متن اصلی یا بخش مهمی از متن اصلی در درس تخصصی جامعه‌شناسی معرفی کرد. که خواننده را با مبانی، اصول و کلیات جامعه‌شناسی آشنا می‌نماید. بنای کتاب در طرح مطالب به شیوه انتزاعی و صرفاً نظری نبوده و مطالب اشاره شده هم‌مانند بسیاری موضوعات دیگر، در ضمن مباحث و مثال‌های بخش دوم، بخش نهادها و حتی بخش‌های دیگر، به شکلی بیان شده است - در بخش واژه‌نامه اصطلاحات و مفاهیم اساسی کوشیده است که بحث‌های نظری و انتزاعی پیرامون مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی را در متن اصلی کتاب کم کرده و در ضمن مباحث و مثال‌های عینی‌تر، اهداف مورد نظر را به خواننده تفهیم کند.

ساختار و تسلسل منطقی میان مطالب در متن اصلی و متن ترجمه شده کاملاً با یکدیگر هماهنگ است. مؤلف برای تهیه این اثر قریب به ۱۱۷۰ کتاب یا مقاله و ... را مورد مطالعه و استفاده قرار داده است و در این راستا امانت علمی را به‌خوبی رعایت کرده و ذکر منابع در داخل متن به‌طور دقیق صورت گرفته است. مطالب به صورت استدلالی و بر پایه آمار و اطلاعات و نتایج تحقیقات گوناگون مطرح شده است. این اثر دست کم ۹۰٪ سرفصل درس مبانی جامعه‌شناسی (۱) و (۲) را پوشش می‌دهد و البته نکات بسیاری هم افزون بر آن در متن وجود دارد. مانند: فصل ۴، کنش متقابل اجتماعی و زندگی هرروزه؛ فصل ۶، جنسیت و تمایلات جنسی؛ فصل ۷، قشربندی و ساخت طبقاتی و ... داده‌ها و اطلاعات نسبت به زمان نگارش کتاب به روز هستند و عناوینی مانند: جامعه فرا-صنعتی، جایگزینی سوسیالیسم آینده احتمالی شهرها، پیش‌بینی تحولات آینده در نظریه‌های جامعه‌شناسی و دورنماهای احتمالی جمعیت در جهان سوم افق‌های جدیدی را به ذهن خواننده متبادر می‌سازد. این کتاب را می‌توان در حکم یک دایره‌المعارف یا کتاب مرجع کوچک جامعه‌شناسی و منبعی برای مراجعه دانشجویان و سال‌های بالاتر دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد و حتی گاهی بالاتر از آن تلقی کرد. در خصوص استفاده آن در دروس مبانی جامعه‌شناسی یا جامعه‌شناسی عمومی برای دانشجویان سال‌های اول، به‌خصوص گرایش‌های غیرپژوهشی، به دلیل مبسوط بودن مباحث و گستردگی مطالب فصول کتاب و نیز داشتن نکات خاصی در باب مسائل مربوط به جنسیت و متغیرهای دیگر فردی و اجتماعی، ممکن است مشکلات و دشواری‌هایی را پدید آورد. لازم است برای آزمون نهایی پایان ترم برخی فصول و مطالب اضافی حذف شود.

پیشنهادها

کتاب حاضر به عنوان کتابی درسی برای دانشجویان مقطع کارشناسی و به‌طور کلی، به عنوان کتابی آموزشی برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا مفید و مثمرتر است.

- مباحث مطرح شده از حیث جامعیت، به‌روز بودن مثال‌ها، آمارها و وقایع نقل شده، سادگی قلم نویسنده و ترجمه روان و قابل فهم مترجم مناسب بوده و منبع مناسبی برای دانشجویان علوم اجتماعی به‌شمار می‌رود.

- نکته قابل ذکر در مبحث اسلام، صفحه ۴۸۹، آنجا که نویسنده به معرفی اسلام پرداخته است، به نظر می‌رسد مرز اصول و فروع دین را نادیده گرفته و براساس ترکیبی از آنها به معرفی متون‌های دینی اسلام می‌پردازد؛ در حالی که براساس اعتقادات شیعه و سنی، شهادت به وحدانیت خداوند، شهادت به نبوت پیامبر و اعتقاد به برانگیخته شدن، در روز قیامت، اصول دین است که ظاهراً گیدنز نکته یا اصل سوم را مورد توجه قرار نداده و به‌جای آن مجموعه‌ای از وظایف مسلمانان چون نماز، روزه و ... را ذکر کرده است. هم‌چنین در صفحه ۵۰۶، در مبحث مربوط به «گسترش اسلام»، چنانچه مترجم محترم نیز در پاورقی اشاره کرده‌اند به نظر می‌رسد نظر گیدنز از نقش خوارج در تاریخ اسلام تا حدی سطحی و اشتباه باشد و این مسئله به منابع مورد مطالعه وی در این زمینه مربوط می‌شود. البته به نظر نمی‌رسد گیدنز برداشت مغرضانه‌ای از اسلام داشته باشد، اما لازم است خوانندگان با دقت بیشتری به مطالعه این مباحث بپردازند.

فصل دوم

روش های تحقیق در علوم اجتماعی

* نام کتاب: روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی

* مؤلف / مترجم: پاتریک مک‌نیل / محسن ثلاثی

* ناشر: آگه

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۷۸

۱- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی

کتاب روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی از جمله کتب مرجع در درس روش تحقیق محسوب می‌شود و در صورتی که با توضیحات و تمرین‌های استاد در کلاس همراه شود می‌تواند به عنوان منبع اصلی در دوره کارشناسی نیز مورد استفاده قرار گیرد.

کتب زیادی در زمینه روش‌های تحقیق به رشته تحریر درآمده است، چند اثر مشابه کتاب حاضر عبارت‌اند از:

- روش تحقیق در علوم اجتماعی / ریمون کیوی و کامپنهود / ترجمه

عبدالحسین نیک‌گهر

- روش‌های تحقیق علوم اجتماعی / موریس دو ورژه / ترجمه خسرو

اسدی

- روش تحقیق در علوم اجتماعی / موزر و کالتون / ترجمه کاظم

ایزدی

- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی / باقر ساروخانی

الف) بررسی شکلی

این اثر از نظر نوع نگارش بسیار روان و رسا ترجمه شده است و خواننده را دچار مشکل نمی‌کند با توجه به توانایی مترجم اثر به زبان فارسی نیز روان و رسا ترجمه شده است و قواعد ویرایش و نگارش رعایت شده است.

حجم اثر با تعداد واحدهای درسی درس روش تحقیق متناسب نیست و جامعیت ندارد؛ زیرا مباحث به صورت فشرده و کلی مطرح شده‌اند لیکن می‌تواند به عنوان مرجع در کنار منابع اصلی دیگر مورد استفاده قرار گیرد، ولی اگر با توضیحات اضافی استاد و تمرین همراه شود می‌تواند در مقطع کارشناسی مورد استفاده قرار گیرد.

در چاپ دوم کاغذ مرغوب‌تری مورد استفاده قرار گرفته است و رنگ عنوان کتاب نیز تغییر کرده ولی در داخل متن و محتوای اثر تغییری صورت نگرفته است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاحات تخصصی به صورت موجز و مختصر در این اثر به کار رفته‌اند. معادل‌سازی‌ها خوب است. ترجمه‌هایی به کار گرفته شده که معنی روانی دارند مثلاً، در مقابل کلمه **Reliability** «اعتمادپذیری» قرار گرفته که روان است یا **Validity** را «اعتبار» ترجمه کرده‌اند، هر چند دو کلمه معانی متفاوت دیگری هم دارند.

طرح بحث بسیار خوب است و به طور کلی ورود و خروج به مباحث مختلف به خوبی انجام گرفته است. در کتاب از نمودار نیز استفاده شده است. تمرین و آزمون در انتهای هر فصل وجود دارد.

روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی ۴۵

به علت اختصار همه سرفصل‌های روش تحقیق، به خصوص روش‌های کیفی، در این کتاب ذکر نشده است، اما در این حد مختصر از جامعیت خوبی برخوردار است.

میزان انطباق محتوای اثر با عنوان فهرست آن متناسب است. روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی را به خوبی و در حد اجمال مفید معرفی می‌کند. داده‌هایی در آن به کار گرفته شده است که روزآمدی آن در محتوا مؤثر باشد، ولی به دلیل نبود مثال‌های آماری و جدول و نموداری توان تا تاریخ تألیف کتاب، آن را به روز دانست. در اکثر موارد، در ذکر منابع به نام و سال اشاره شده ولی از ذکر کامل منابع خبری نیست. در انتهای کتاب رابطه ارزش‌ها و جامعه‌شناسی مورد بحث قرار گرفته و بی‌تعصب بودن در مطالعات علمی مورد تأکید قرار گرفته است. مؤلف گزینش موضوع را براساس ارزش‌ها می‌داند و کاربرد نتیجه تحقیق را هم همراه با ارزش می‌انگارد. اما معتقد است در جریان تحقیق می‌باید خالی از تعصب ارزشی به تحقیق پرداخت، ایشان ملاک صحت را واقعیت می‌داند و بر عقلانیت ابزاری تأکید دارد.

پیشنهادها

- با توجه به مختصر بودن کتاب به خصوص برای دانشجویان، غیر رشته جامعه‌شناسی، که علاقه مند به آشنایی با روش‌های این علم هستند، بسیار خوب است. (هر چند برای دانشجویان رشته علوم اجتماعی نیز مفید است) و در میان رشته‌های علوم اجتماعی بیشتر با رشته انسان‌شناسی مرتبط است، بهتر است تنها به این مختصر اکتفا نشود.

* نام کتاب: روش تحقیق عملی (اقدام پژوهی)

* مؤلف / مترجم: یوسف ایرانی و ابوالفضل بختیاری

* ناشر: لوح زرین

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۲

۲- روش تحقیق عملی (اقدام پژوهی)

کتاب روش تحقیق عملی (اقدام پژوهی)، تألیف یوسف نراقی و ابوالفضل بختیاری از جمله کتب روش تحقیق است که می‌تواند در مقطع کاردانی و کارشناسی علوم اجتماعی و تربیتی به عنوان اثری فرعی مورد استفاده قرار گیرد. از جمله کتب مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تحقیق عملی ... ارنستی استرینگر /

سیدمحمد اعرابی و ...

- راهنمای اقدام پژوهی وجه اله سیف الهی

- راهنمای علمی پژوهش در عمل اقبال قاسمی پویا

- مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم تربیتی علی دلاور

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر با توجه به اینکه کتاب حاصل تجارب نویسندگان و برداشت‌های کاربردی آنها تنظیم شده است، روان و رسا است، ولی در برخی موارد، عبارت‌های آرایه شده قابل فهم نیستند؛ مانند: سطر آخر صفحه ۳۲ «تحقیق عبارت است از: تغییر کنترل یا هدایت شده موقعیت نامعین»!! در صفحه ۲۰، به کتابی اشاره شده که نام آن مشخص نیست. در صفحه ۱۳۴، تعریفی که برای «گردآوری» شده مبهم است. در صفحه ۱۳۵ نیز همین مشکل در خصوص تعریف «تفسیر» وجود دارد.

حروف نگاری اثر خوب بوده و از نظر صفحه آرایی، حاشیه کناری صفحات کم است. اثر دارای بیان ضمنی هدف فهرست مطالب، جدول و فهرست منابع است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح‌ها و مفاهیم دارای تعریف نظری (تئوری‌ها) هستند. این کتاب به علت عدم تسلط بر نظریه‌ها و پارادایم‌های غالب به عنوان زیربنای نظریه‌ها دچار ابهام نظری است، اکثر مفاهیم این اشکال اساسی را دارند؛ مثلاً عمل به معنای کنش است بار معنایی دارد در پارادایم‌های تفسیری و انتقادی و نظریه‌های منبع می‌توان از آنها تعریف کرد. مطالب اثر به صورت ناقص و غیرهدفمند تنظیم شده است. اگرچه در عنوان و فهرست انطباق صوری محتوای اثر وجود دارد ولی به لحاظ محتوایی، دارای اشکالات اساسی است. مطالب سرفصل شورای عالی برنامه ریزی صرفاً براساس رویکرد کمی منظم شده است، زیرا تحقیق عملی در چارچوب رویکرد کیفی تحقیق است و نیازمند یک رویه جدید است.

روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی ۴۹

در هر فصل تکرار مطالب زیاد به چشم می‌خورد؛ در کل فصول نیز، مطالب پراکنده با موضوعات متفاوت ارائه شده است. در این نوشتار نوعی عدم انسجام نظری براساس نبود چارچوب منطقی تحلیل و هدفمندی وجود دارد.

هویت هر روش تحقیق در پرتونظری و پارادایم تکوین می‌یابد. این اثر یا روش تحقیق عملی را از (اقدامی) بسیار سطحی برخورد نموده است. به‌همین دلیل، نمی‌توان از آن به عنوان یک منبع علمی برای آموزش‌های دانشگاهی استفاده کرد. این اثر، اساساً، از ترجمه‌های متفرق و استنباط‌های سازمان نیافته و همچنین از منابع گوناگون مرتبط با روش تحقیق استفاده نموده است، و به علت اینکه بر اساس یک چارچوب مدون و منطقی تنظیم نشده است، در روش تحقیق عملی نمی‌تواند از یک فهم عمیق و سازمان یافته برخوردار باشد.

همچنین این کتاب در تعاریف مفاهیم دچار ابهامات زیادی است. اساساً تحقیق عملی متکی بر پارادایم انتقادی است؛ بنابراین لازم است که این روش با توجه به پیش‌فرض‌های غالب در این پارادایم، ارائه شود تا ابهام نظری آن مرتفع و از اعتبار سازه‌ای لازم برخوردار شود.

نگاه نویسندگان به روش تحقیق عملی از نوع نگاه روش تحقیق کمی است که متأسفانه، اکثر نویسندگان یا مدرسان ما دچار این نوع نگاه هستند و نمی‌توانند روش تحقیق کیفی، با مبنای پارادایمی این روش، را به‌صورت معتبر توضیح دهند.

* نام کتاب: روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی

* مؤلف / مترجم: ارل بیبی / رضا فاضل

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۱

۳- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی

رضا فاضل در دو جلد کتاب روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی اثر ارل بیبی را به فارسی ترجمه کرده است. این اثر از جمله منابع اصلی درس روش تحقیق عملی و علمی در علوم اجتماعی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد است. همچنین در درس کاربرد روش‌های کمی و کیفی در علوم اجتماعی رشته جامعه‌شناسی در مقطع فوق لیسانس و دکترا کاربرد دارد.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی (۳ جلد) باقر ساروخانی

- کندوکاوها و پنداشته‌ها فرامرز رفیع پور

- مبانی پژوهش در علوم رفتاری کرلینجر / حسن پاشاشریفی و

جعفر نجفی زند

- پیمایش در تحقیقات اجتماعی دی.ای. دواس / هوشنگ‌نایی

- راهنمای سنجش و تحقیقات اجتماعی دلبرت میلر / هوشنگ‌نایی

الف) بررسی شکلی

ترجمه این اثر با استفاده از ویرایش ششم و ویرایش هشتم کتاب اصلی انجام گرفته است. هر چند که مترجم تسلط خوبی در ترجمه متن داشته ولی مواردی دیده می‌شود که نیاز به اصلاح دارد. از جمله: ترجمه **thing** به معنای «چیز» بسیار نارسا است چرا که بی‌بی در بحث فصل اول بیان می‌کند که هدف کتاب شناخت **things** است که «شناخت چیز» نارسا است؛ زیرا، به لحاظ فلسفی «چیز» هویت ندارد و چیزی نیست که بتوان آن را شناخت، بلکه باید ترجمه شود «هدف کتاب شناخت امور» است و در کتاب از این موارد زیاد دیده می‌شود. قواعد زبان فارسی رعایت شده است ولی در برخی موارد مطالب نگارش شده قابل فهم نیست. (مانند صفحه ۷۶۹)

کتاب صفحه‌آرایی و صحافی مناسبی ندارد؛

برای درس روش تحقیق در مقطع کارشناسی حجم کتاب زیاد است و می‌توان گزیده‌ای عمل کرد و مباحث مبسوط‌تر را درمقطع کارشناسی ارشد مطرح نمود.

ب) بررسی محتوایی

در نسخه اصلی کاربرد اصطلاحات تخصصی در حد مطلوبی قرار دارد و حتی در این کتاب برخی اصطلاحات وجود دارد که در کمتر کتابی موجود است: مانند ارتباط مرتبه صفر (**Zero-order relationship**) (صفحه: ۸۲۸)، برخی معادله‌ها بهتر است مورد ارزیابی قرار گیرد، برای مثال، **Inquiry** کاوشگری ترجمه شده است که به نظر می‌رسد هدف بی‌بی «کنجکاوی» و یا «کندوکاو» معمولی انسان است، زیرا در صورتی هم که منظور «کاوشگری» بود، از اصطلاح **Investigation** یا حتی **Research** استفاده می‌شد، به کار بردن «تعمیم اغراق آمیز» مناسب‌تر است تا «تعمیم مفرط»، به کار بردن «گروه همسان» به جای **Cohort** نیز صحیح نیست، زیرا منظور ترکیب یک دوره و یک گروه انسان

روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی ۵۳

است که در یک موضوع اشتراک دارند نه تشابه افراد به لحاظ سال تولد یا سال اقامت و یا لفظ حد نهایی به جای extreme که در فارسی معنی «حداکثر» را به ذهن متبادر می‌نماید، صحیح نیست؛ زیرا منظور بی‌مواردی از پراکندگی است که از منطق پراکندگی صفت پیروی نمی‌کند.

کتاب از ابزارهای علمی جهت تفهیم موضوع به‌خوبی استفاده کرده است. در اثر نوآوری‌هایی دیده می‌شود که مثلاً طرح مباحثی با نام فلسفه علم و تغییرات آن در دوران معاصر، بحث علیت، تلفیق نظریه و روش، آمار و کاربرد آن در کامپیوتر و سازگارسازی مفهوم‌سازی و عملیاتی کردن آن با محیط SPSS و ... را شامل می‌شده.

این کتاب با توجه به قدیمی بودن سرفصل‌ها، موارد دیگری را نیز دربرمی‌گیرد که در سرفصل‌های اصلی نیامده است؛ در کلیه بحث‌ها، اطلاعات و آمار جدید ارائه شده است، اما در حوزه تحولات اینترنتی دچار کاستی‌هایی هست که نیازمند استفاده از روش‌ها و آمار و اطلاعات روش‌های کیفی است که در کتاب باید بحث‌های آن ارائه شود، به‌خصوص مباحثی مانند: تحلیل محتوا؛ از جمله نمونه‌های نوآوری در این اثر: ۱- استفاده از هولوگرافی است (ص ۲۰-۱۵) برای معرفی مفهوم و رشته روش تحقیق. ۲- تلفیق نظریه و روش از جمله نوآوری‌های دیگری است که می‌توان به آن تلفیق مهارت‌های روش با مهارت‌های آماری و به‌کارگیری روش‌های تحقیق در حوزه ارتباطات اجتماعی را افزود.

اثر دارای نظم منطقی است و از منابع موجود به قدر کافی استفاده شده است. استنادها و ارجاع‌ها از دقت مناسبی برخوردار است. نویسنده (بی‌بی) موفق شده است تا معیارهای فلسفه علم پوزیتیویستی را در کار تحقیق روشن کند و نشان دهد که کتابش در این فلسفه جایگاهی دارد؛ ضمناً موفق شده است تا فلسفه علم

جدید را که از پوزیتیویسم فاصله می‌گیرد، در فصل مربوط به نظریه پردازی و علیت روش کند.

پیشنهادها

- برای این کتاب ویرایش تخصصی لازم است.
- توضیح مفاهیم تخصصی و نقد مطالب محتوایی لازم است توسط مترجم انجام شود.
- فهرست اعلام و نمایه موضوعی به کتاب اضافه شود.
- معادل برخی اصطلاحات باید اصلاح شود.

* نام کتاب: روش تحقیق در علوم اجتماعی

* مؤلف / مترجم: ریمون کیوی و ... / نیک گهر

* ناشر: توتیا

* نوبت و محل چاپ: تهران

* سال نشر: ۱۳۸۱

۴- روش تحقیق در علوم اجتماعی

این اثر در درس روش تحقیق نظری و عملی در دوره کارشناسی علوم اجتماعی جزء منابع اصلی است. البته به دلیل ذکر مثال‌های عملی، روش مرحله به مرحله تحقیق را آموزش می‌دهد و برای درس روش تحقیق عملی مناسب‌تر است. از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

فرامرز رفیع پور	- کندوکاوها و پنداشته‌ها
باقر ساروخانی	- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی
دی.ای.دواس / هوشنگ‌ناییبی	- پیمایش در تحقیقات اجتماعی
ارل بیبی / ترجمه رضا فاضل	- روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی
موریس دو ورژه / خسرو اسدی	- روش‌های علوم اجتماعی
موزر و کالتون / کاظم ایزدی	- روش تحقیق در علوم اجتماعی

الف) بررسی شکلی

این اثر ترجمه‌ای است از دکتر عبدالحسین نیک‌گهر که از متن فرانسوی ترجمه شده و بسیار روان و رسا به نگارش درآمده است. به‌جز چند مورد استثنایی (مانند صفحات ۱۲۲-۱۲۵) مخاطب مشکلی در مطالعه و فهم متن ندارد. جمله بندی‌ها، استفاده از علائم و نشانه‌های نگارشی در متن و نیز ترکیب جملات و پاراگراف‌ها دقیق است و به فهم آسان متن کمک زیادی کرده است. ضمام و حواشی این اثر ۲۸۳ صفحه است، که برای ارائه دو یا سه واحد درسی در دوره کارشناسی مناسب است، توضیحات اضافی و بی‌مورد در متن دیده نمی‌شود در مطالب کتاب تمرین‌ها و نمودارهای لازم به خوبی ارائه و بیان شده است.

ب) بررسی محتوایی

کاربرد اصطلاحات تخصصی در زمینه روش تحقیق کاملاً دقیق و صحیح بوده است. کتاب از حیث بهره‌گیری از ابزارهای علمی مناسب و از امتیاز ویژه‌ای برخوردار است؛ همان‌طور که نویسندگان اثر در مقدمه ذکر کرده‌اند، هدف از تألیف این کتاب ارائه بینشی جامع از روش‌شناسی نیست بلکه این کتاب آموزشی دقیق و مرحله به مرحله درباره کار تحقیق به دانشجویان ارائه خواهد داد و از این حیث دارای جامعیت است. چارچوب کلی «روش تحقیق در علوم اجتماعی» به‌عنوان یک کتاب به خوبی در متن اثر بیان شده است. مطالبی که ذیل هر عنوان آمده به‌خوبی از عهده تبیین مطالب و تشریح ابعاد آن برآمده است، به‌علاوه این اثر یک متن درسی بسیار خوب هم هست و به نیکی از عهده مباحث مورد نیاز دانشجویان دوره کارشناسی علوم اجتماعی (درس روش تحقیق) برآمده است. مرحله‌بندی، توضیح‌ها همراه با مثال‌های عینی، ارائه تمرین‌ها و کارهای عملی و خلاصه‌سازی و تکرار بجا و مناسب مباحث، جملگی هنگام تدریس نقش مهمی در تفهیم مطالب خواهند داشت.

روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی ۵۷

دانشجویان در زمینه فلسفه روش‌شناسی و نیز روش‌های آماری باید برای تکمیل مباحث روش به کتب مناسب در این زمینه مراجعه نمایند. زیرا از حیث روش تدوین و نحوه القاء و تفهیم مطالب از جمله در استفاده مکرر از نمودارها و پیوند دادن مباحث فصول مختلف به هم دارای ابداعات و خلاقیت‌های قابل توجهی است..

در ترجمه معادل یابی دقیق است. نقد مطالب دیده نمی‌شود لیکن در برخی موارد، مترجم محترم به کتاب‌های مفیدی که در زبان فارسی نوشته یا ترجمه شده است، اشاره نموده‌اند.

پیشنهادها

- کتاب موردنظر برای درس روش تحقیق (خصوصاً روش تحقیق عملی) در مقطع کارشناسی کتاب مناسبی است.
- پیشنهاد می‌شود در انتهای کتاب فهرستی از متون و کتب مفید در زمینه فلسفه روش و روش‌های آماری (برای تکمیل مباحث) افزوده شود.
- در پایان هر فصل طرح سؤالات، اثر را کامل‌تر می‌کند.
- بهتر است در ابتدای هر فصل، اهداف مربوطه ذکر شود.

فصل سوم

مددکاری اجتماعی

* نام کتاب: مراحل و مهارت‌های مددکاری

* مؤلف / مترجم: لورنس . ام. برامر / پروانه کارکيا

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۷

۱- مراحل و مهارت‌های مددکاری

کتاب *مراحل و مهارت‌های مددکاری* تألیف لورنس. ام برامر، جزء منابع اصلی دروس مددکاری فردی، مددکاری اجتماعی عمومی، در مقطع کارشناسی محسوب می‌شود، از آثار مشابه آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- *حرفه مددکاری اجتماعی از دیدگاهی جامع* لوئیز جانسون / پریش

منتخب و مرتضی قریب

- *مددکاری اجتماعی* هلن هریس پرلمن / منتخب

- *ساختار نظری و عملی مددکاری اجتماعی* ورونیکا کالش و جون اورم / فریده

همتی

- *مددکاری اجتماعی صافی اولیر* بتی. جی. پیکارد / میربهاء

بخشی نیا

- *مددکاری اجتماعی: اصول و مبانی* مری دابلیو مانت و ... /

خدیجه السادات غنی آبادی

الف) بررسی شکلی

در کتاب مورد بررسی، مؤلف با شیوه‌ای مناسب در پی انتقال اطلاعات به خواننده است، به گونه‌ای که در هر فصل پس از مقدمه‌ای کوتاه، اهداف هر فصل رایان کرده و سپس به مباحث هر فصل پرداخته است و در پایان هر فصل نیز با طرح نتایج مورد انتظار از خواننده می‌خواهد که برداشت خود را بیان کند. اثر به لحاظ ویرایش و نگارش، در حد مطلوبی است و فقط در بعضی از صفحات، در شروع پاراگراف ایرادهایی دیده می‌شود. به گونه‌ای که نقطه خط شروع پاراگراف با خط‌های پایین‌تر یا بالاتر یکسان است که با سایر پاراگراف‌ها یکدست نیست. با توجه به تخصصی بودن کتاب، صفحه آرایی بسیار خوبی دارد. استفاده از رنگ آبی در جلد با توجه به ماهیت کار مددکاران اجتماعی انتخاب مناسبی است.

این اثر برای بخشی از مددکاری اجتماعی فردی (۱) و بخشی از مددکاری اجتماعی فردی (۲) است و برای یک ترم با توجه به سرفصل مصوب کافی نیست.

اثر دارای پیش‌گفتار، مقدمه کلی، فهرست مطالب تفصیلی، نتیجه‌گیری، جدول، فهرست منابع و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

آشنایی نویسنده با حرفه مددکاری اجتماعی موجب شده است تا از اصطلاح‌های تخصصی به جا و مناسب استفاده نماید. نمونه آن شکلی است که در صفحه ۲۷، به مهارت‌های مددکاری اشاره دارد.

نویسنده، ابتدا بیشتر بخش‌ها را با مقدمه‌ای کوتاه، طرح سؤالات و در صورت لزوم، بیان اهداف شروع و با جمع بندی و طرح سؤالات پایانی ختم کرده است، و این مسئله در تمام فصول مشهود است. هر چند تمامی بخش‌های موجود

مددکاری اجتماعی ۶۳

سرفصل شورای عالی برنامه‌ریزی را پوشش نمی‌دهد، اما در قسمت‌هایی که به آن پرداخته شده است بسیار قوی و کاربردی است. نوع مطالب ارائه شده به گونه‌ای است که اطلاعات آن محدود به زمان خاصی نیست و بیشتر اصول و فنون و مهارت‌های اشاره شده در همه زمان‌ها برای دانشجویان قابل استفاده خواهد بود. تقسیم بندی مهارت‌ها در زمینه‌های ایجاد تفاهم، هنگام بروز بحران و فقدان، عملکردهای مثبت و تغییر رفتار که نشان از آشنایی خوب نویسنده اثر با کاربرد رشته مددکاری اجتماعی دارد؛ از جمله نمونه‌هایی از نوآوری در این اثر به‌شمار می‌رود. برای نگارش اثر حدود ۱۲ منبع استفاده شده است لیکن شیوه صحیح بیان نقل قول‌ها رعایت نشده و صفحات استفاده شده از منابع نیز مشخص نیست. چنانچه مترجم خود یا با همکاری یک نفر از اساتید رشته مددکاری اجتماعی، که با مسائل روز مددکاری آشنا باشد، و از مثال‌های ایرانی نیز استفاده کند به مراتب، فهم مطالب برای دانشجویان راحت تر خواهد بود.

* نام کتاب: مبانی مددکاری اجتماعی

* مؤلف / مترجم: محمدحسین فرجاد

* ناشر: بدر

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۴

۲- مبانی مددکاری اجتماعی

این اثر جزء منابع فرعی درس مددکاری فردی در رشته‌های مددکاری، روان‌شناسی، خدمات اجتماعی و امداد و نجات در مقطع کارشناسی محسوب می‌شود. از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

محسن قندی

عزت ا... سام آرام

محمد زاهدی اصل

محمد حسن خاکساری

احمد به‌پژوه

- مددکاری اجتماعی

- مددکاری اجتماعی، کار یا فرد

- مبانی مددکاری اجتماعی

- مبانی مددکاری اجتماعی

- مددکاری اجتماعی

الف) بررسی شکلی

نگارش این اثر روان است با این همه ویرایش نیاز دارد؛ برای مثال، در صفحه ۵۰، چنین آمده است: «طبقه بندی امراض را ما در علم پزشکی تشخیص می‌دهیم» نقل قول‌ها نامشخص بوده و منابع معرفی نشده است و در مواردی هم که معرفی شده، مشخصات کامل و جامع نیست و تنها بخشی محدود از سرفصل شورای عالی برنامه ریزی را پوشش می‌دهد.

ب) بررسی محتوایی

درخصوص به کارگیری اصطلاحات و واژه‌های تخصصی، ضعف‌هایی در کتاب دیده می‌شود (مثلاً، این بیماران گاه گاهی منفجر شده ... ص ۴۸) در کتاب حاضر از ابزارهای علمی هم‌چون: طرح بحث مقدماتی، جمع بندی نهایی، تمرین و آزمون، نمودار، جدول و ... برای تفهیم موضوع استفاده شده است.

در برخی قسمت‌های کتاب مثل «اصول مددکاری» (ص ۱۷-۱۵)، محتوا با عنوان تطبیق دارد، اما استفاده از این شیوه در همه قسمت‌های کتاب مشهود نیست، برای مثال در ص ۱۲، عنوان «رشته‌های مددکاری اجتماعی» است، اما در محتوا به رشته‌های دیگری مرتبط با رشته مددکاری؛ آن هم به صورت ناقص و بدون ذکر چگونگی رابطه اشاره شده است.

از مباحثی که در سرفصل شورای عالی وجود دارد و در کتاب حاضر بدان پرداخته نشده است، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. سیر تاریخی مددکاری اجتماعی در جهان، ایران و اسلام، اگر چه بسیار مختصر بدان اشاره شده است، لیکن گویای تاریخچه این رشته نیست.
۲. فرضیه‌های مددکاری اجتماعی؛
۳. رابطه مددکاری اجتماعی یا انسان شناسی، روان‌شناسی و جامعه شناسی؛
۴. مبانی حقوقی مددکاری اجتماعی؛

۵. ارزشهای اساسی مددکاری اجتماعی؛
۶. انسان به عنوان زیرساز مددکاری اجتماعی؛
۷. اختیار، آزادی و فلسفه خود تصمیم گیری در مددکاری؛
۸. منشور اخلاقی مددکاری اجتماعی.

پیشنهادها

کتاب درکل، نظم منطقی ندارد و مطالب دچار پراکندگی است. متأسفانه در این اثر از منابع، بدون ذکر مأخذ، استفاده شده و میزان دقت در استنادها و ارجاعها بسیار پایین است. با این همه، از کتاب مورد نظر می توان به عنوان منبعی فرعی در درس مددکاری اجتماعی استفاده کرد.

* نام کتاب: مهارت‌های کمک کردن به افراد، خانواده و گروه‌ها جلد ۱
* مؤلف / مترجم: لارنس شولمن / منیرالسادات میربها و اکبربخشی‌نیا
* ناشر: علامه طباطبایی
* نوبت و محل چاپ: تهران، اول
* سال نشر: ۱۳۷۸

۳- مهارت‌های کمک کردن به افراد، خانواده و گروه‌ها (جلد ۱)
این اثر جزء منابع دروس مددکاری اجتماعی (روان‌شناسی و علوم تربیتی)؛
مددکاری اجتماعی (کار با فرد ۱ و ۲ و مددکاری اجتماعی کار با گروه و مبانی)
مددکاری اجتماعی (رشته مددکاری و خدمات اجتماعی) است.
از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- راهنمای مددکاران اجتماعی / انیستیتوی ملی تربیت مددکار اجتماعی

/ عزت ا... سام آرام و علی

پروانه

- اصول و مبانی مددکاری اجتماعی / مری. دابلویو. بافت و خوزه

بی‌اشفورد / خدیجه السادات

غنی‌آبادی

۷۰ نقدنامه علوم اجتماعی

- حرفه مددکاری اجتماعی از دیدگاه جامع لوئیز جانسون/ محمد حسین بازرگان
- مبانی مددکاری اجتماعی محمد زاهدی اصل
- ساختار نظری و عملی مددکاری اجتماعی ورونیکا کالشر و جون اورم/ فریده همتی
- مراحل و مهارت‌های مددکاری لورنس ام برام/ پروانه کارکیا
- مددکاری اجتماعی (۱) - کار با فرد حسن موسوی چلک

الف) بررسی شکلی

شیوه نگارش نسبتاً روان و اغلب از حیث تخصصی بودن پیچیده و دشوار نیست، نسبتاً ساده و در حد قابل قبولی ارزیابی می‌شود. میزان رعایت قواعد ویرایش و نگارش نیز در حد قابل قبولی است، هرچند احتیاج به ویرایش مجدد شکلی و محتوایی هم دارد.

حروف نگاری و صفحه آرایی کتاب (به جزء فهرست آن) نه تنها فاقد نقص آشکار و جدی است بلکه می‌توان گفت در حد مطلوب و با رعایت جهات زیبایی‌شناختی، کار ارائه شده است. حجم اثر نسبت به دروس مددکاری اجتماعی (به عنوان ۲ واحد) زیاد است؛ اما نسبت به دروس ۳ واحدی یا ۴ واحدی مددکاری (مددکاری کار با فرد ۲۱) می‌تواند مناسب و معقول تلقی شود. همچنین اثر نتیجه‌گیری، جدول و تصویر، فهرست اعلام و موضوعی، فهرست منابع و کتاب‌شناسی ندارد.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاحات تخصصی به جا و مناسب بر حسب موضوعها و مباحث مربوطه ذکر شده‌اند. کیفیت معادل‌سازی اصطلاحات تخصصی خوب است. تا حد ممکن از

مددکاری اجتماعی ۷۱

معادل‌های رایج در حوزه مددکاری اجتماعی و رشته‌های نزدیک و مکمل آن بهره گرفته‌اند.

برای تفهیم موضوع کتاب از ابزارهایی هم‌چون: طرح بحث مقدماتی، جمع‌بندی مطالب (در انتهای برخی تیترها)، خلاصه فصول، مشخص کردن برخی اصطلاحات و توضیح آنها، نمودارها در (صفحات ۱۷-۴۴-۱۶۹-۵۰۲). مثال و مقایسه، به‌خصوص ذکر نمونه‌های عملی و کاربردی، استفاده شده است. مطالب کتاب با فهرست، عناوین بخش‌ها و فصول کاملاً متناسب است و علاوه بر اینکه از نظم منطقی برخوردار است، بسیار جزئی‌نگر و تخصصی است، و از کل به جزء، با تأکید بر جنبه‌های عملی کار پیروی می‌کنند.

مطالب کتاب براساس رویکردهای نوین مددکاری اجتماعی و رشته‌های مکمل و پیرامونی آن (روانشناسی اجتماعی)، جامعه‌شناسی، مشاوره و سایر رشته‌های حرفه‌ای و مرتبط با رفاه اجتماعی و نیز مبتنی بر تحقیقات و پژوهش‌های نویسندگان و سایر کسانی که کارهای آنها مورد استفاده وی بودند، با تأکید بر جنبه‌های کاربردی و مهارت‌های لازم در عمل و در پیوند با دیدگاه‌های نظری سیستمی و کنش متقابل تنظیم شده است. با توجه به این‌که جلد اول این اثر (ترجمه شده) از کتاب اصلی است. فهرست منابع و مآخذ در آن درج شده است (هر چند بهتر لازم بود مترجمان محترم توضیحی در این خصوص ارائه می‌دادند). مهم‌ترین نوآوری اثر در خصوص نقد رویکردها و حتی رویکردهای بعضاً مدرن، مددکاری اجتماعی و طرح رویکرد نوین کنش متقابل مدد جو - سیستم و برخی چارچوب‌های تحلیلی، مانند: روان‌شناسی ستم و پویایی‌های سیستمی و ... نیز تأکید بر مهارت‌های عملی مددکاری در چارچوب بینش نوین است. (ن.ک فصل اول به‌خصوص، مباحث ص ۲۷-۱۲ و مقدمه نویسنده در جلد اول و نیز ص ۶۸-۷۹ و ۸۵-۷۹) نحوه ارجاع دهی دوگانه است گاهی استنادها در داخل متن و برخی در پانویس و گاهی به هر دو شکل ذکر شده

است. به جز عدم ذکر صفحات مورد استفاده و یادداشت‌های انتهایی فصول تحت عنوان Notes و ترجمه نشدن آن و هم‌چنین، ترجمه نشدن یادداشت‌های انتهایی کتاب، مشکل خاصی در زمینه رعایت نشدن امانت مشاهده نشده است.

پیشنهادها

- لازم است ویراستاری شکلی و محتوایی و در عباراتی که ترجمه آنها به اندازه کافی رسا نیست بازنگری صورت گیرد.
- ذکر یادداشت‌های پایانی فصول و ترجمه یادداشت‌های انتهایی کتاب پیشنهاد می‌شود؛
- کتاب‌شناسی و واژه‌نامه در پایان جلد اول ذکر شود؛
- ارائه اطلاعات بیشتر در مورد نویسنده، آثار وی و این‌که اثر در زبان اصلی تجدید چاپ شده است و ترجمه فعلی از کدام چاپ برگردان شده است.
- پیشنهاد می‌شود تا حد امکان در منابع مورد استفاده تعداد صفحات ذکر شود
- بهتر است مثال‌هایی از فرهنگ بومی یا جایگزینی مثال‌های کتاب با نمونه‌هایی از فرهنگ خودی افزوده شود.

* نام کتاب: مددکاری اجتماعی - مهارت کار با گروهها

* مؤلف / مترجم: لارنس شولمن / منیرالسادات میربها و اکبر بخشی نیا

* ناشر: علامه طباطبایی

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۰

۴- مددکاری اجتماعی - مهارت کار با گروهها

این اثر جزء منابع اصلی درس مددکاری گروهی و پویایی گروهی در رشته‌های مددکاری اجتماعی و خدمات اجتماعی است؛ از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

عزت ا... سام آرام	- مددکاری اجتماعی (کار با گروه)
غلامعباس توسلی	- درآمدي بر گروه سنجی و پویایی گروهی
باقر ثنایی	- گروه درمانی
جواد منتظمی تبار	- آموزش مددکاری گروهی و جامعه‌ای
مصطفی اقلیما	- کار با گروه: شناخت پویایی، درمان
محمد حسین فرجاد	- مبانی مددکاری اجتماعی فردی، گروهی، خانوادگی

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر روان و رسا است لیکن ویرایش مطلوبی ندارد و لازم است ویراستاری شکلی و محتوایی (نگارش و علمی) صورت گیرد. به لحاظ حروف نگاری و صفحه آرایی، انتخاب فونت‌ها (قلم) و ... در حد مطلوبی است هرچند کاستی‌هایی در این خصوص دیده می‌شود. حجم اثر زیاد (۸۷۲ صفحه) است (به‌خصوص در مقایسه با ۲ واحد درس مددکاری گروهی برحسب عرف معمول). اثر فاقد نتیجه‌گیری، فهرست اعلام و موضوعی و فهرست منابع است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح‌های رایج در مددکاری اجتماعی به‌طور عام و مددکاری گروهی بطور خاص و دیگر رشته‌های پیرامونی و مکمل آن با توجه به حجم فوق‌العاده زیاد کتاب به طرز نسبتاً مناسبی به کار رفته است؛ ترجمه برخی اصطلاح‌های تخصصی نیاز به بازنگری دارد؛ مثلاً اصطلاح «هم‌حسی» (ص ۹۱) که بهتر است «همدلی» گفته شود و ... کمتر مطلب مورد نیاز را می‌توان یافت که نویسنده به آن بی‌توجه مانده باشد. هرچند برخی تفاوت‌ها در زمینه اهداف درسی با توجه به نیازهای بومی در جامعه ما و البته نسبت به کلیت کار مددکاران اجتماعی وجود دارد. نوآوری عمده کتاب در رویکرد تعامل‌گرا و منظم نویسنده نسبت به نقش و اهمیت کار مددکار و مددکاری اجتماعی است که در سراسر مطالب کتاب، اعم از مباحث نظری و کاربردی یا نمونه‌های عملی ذکر شده از مددکاری کار یا فرد، گروه‌ها و سیستم‌ها منعکس است.

نظم و انسجام کلی اثر از نظری به عملی، مددکاری فردی، خانوادگی به مددکاری گروهی و کار با سیستم‌ها و در نهایت اثر حرفه بر سیستم، صورت بندی شده است. ترتیب و توالی مطالب و حجم آنها صرف نظر از زیادی، تنوع و طولانی بودن مثال‌ها، بسیار خوب و حتی با توجه به مشکل ذکرشده تحسین

برانگیز است؛ ولی در ترجمه نه تنها یک‌دستی و رعایت ضوابط معمول ارجاع و استناد به منابع و مآخذ دیده نمی‌شود بلکه نوعی آشفتگی و چندگونگی از بی‌دقتی، شتابزدگی دیده می‌شود. مترجمان محترم برای معادل‌گذاری و عبارت‌پردازی سعی در ایجاد تکلف، پیچیدگی و مغلق‌گویی نداشته‌اند، اما، احتمالاً، به طور سهوی و به خاطر زیادی حجم کتاب و نیز مسلط نبودن بر ادبیات فارسی و قواعد ترجمه و نگارش و نبود معادل‌های لازم مورد فهم و قبول متخصصان این رشته، کار ترجمه در موارد زیادی تحت اللفظی و بعضاً، نارسا و با عبارات مبهم انجام شده است.

پیشنهادها

- انجام ویرایش تخصصی (ظاهری و محتوایی) ضروری است.
- انجام بازنگری در ترجمه و معادل‌گذاری‌ها لازم است؛
- تهیه یک راهنما برای تدریس که در آن راهنما می‌تواند به برخی از نواقص کتاب، نحوه استفاده از آن، تمرین‌ها و پرسش‌هایی برای کار دانشجویان و گزارش‌هایی برای تقویت مهارت‌های تحلیلی آنها اشاره کرد.
- در مثال‌ها تجدید نظر و همچنین تلاش شود از مثال‌های بومی استفاده شود.
- یادداشت‌ها (Notes) ترجمه شوند.
- ارجاع‌ها به روش صحیح یک دست شوند.
- واژه‌نامه فارسی به انگلیسی برای استفاده بهتر به کتاب افزوده شود.
- ذکر معادل انگلیسی اصطلاح‌ها در پایان فصل‌ها ضرورت دارد.
- مهارت‌ها و دستورالعمل‌های مهم برای استفاده بهتر خوانندگان در کادر گذاشته شود.

* نام کتاب: چهار نوشتار درباره مددکاری اجتماعی

* مؤلف / مترجم: احمد به پژوه

* ناشر: آوای نور

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۷

۵- چهار نوشتار درباره مددکاری اجتماعی

این اثر می‌تواند برای منبع درس مبانی مددکاری اجتماعی و مددکاری فردی (۱) مورد استفاده قرار گیرد. به عبارت دیگر نوشتار اول می‌تواند در درس مددکاری و نوشتار دوم، سوم و چهارم در درس مددکاری فردی (۱) تدریس شود از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- مهارت‌های کمک‌کردن به افراد، خانواده و گروه‌ها لارنس شولمن / منیرالسادات میربها و .

- مقدمه‌ای بر مددکاری اجتماعی (مبانی اولیه) منیرالسادات میربها

- مراحل و مهارت‌های مددکاری لورنس. ام. برامر / پروانه کارکیا

- مددکاری اجتماعی (۱) کار با فرد حسن موسوی چلک

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر روان و رسا است. در برخی قسمت‌های کتاب، بالاخص در نوشتارهای اول، سوم و چهارم، که ترجمه و تلخیص از کتاب‌های دیگر است،

مشخص نیست کدام قسمت ترجمه و کدام قسمت تألیف است، ضمن این‌که نوع نقل قول مطالب نیز مشخص نشده است. طرح روی جلد نیز قدیمی است. مطالب اصلی کتاب شاید بتواند یک واحد درسی را پوشش دهد؛ لذا برای درس دو واحدی مناسب نیست. الگوی مرتبط با مددکاری اجتماعی به طور کلی شرح داده نشده است. اثر دارای پیش‌گفتار، بیان صریح هدف، مقدمه فصول، فهرست اجمالی و تفصیلی، نتیجه‌گیری، فهرست منابع و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوای

کیفیت کاربرد اصطلاح‌های تخصصی مناسب است لیکن برخی اصطلاح‌ها از قبیل «Feed back» که «پس داده» ترجمه شده (ص ۵۸) بهتر بود از دو «بازخورد» استفاده می‌شد. بنابراین کیفیت معادل‌سازی اصطلاح‌های تخصصی چندان مناسب به نظر نمی‌رسد.

عنوان و فهرست اثر، جذاب‌تر از محتوای آن به نظر می‌رسد. برای مثال، نوشتار سوم که ترجمه‌ای از یک کتاب است، موضوع‌های کلی را بیان می‌دارد و نه زمان به معنای واقعی کلمه را. امروزه مراحل ملموس‌تری در مورد افراد معتاد وجود دارد.

نوشتار اول کتاب ترجمه‌ای از کتاب‌هایی در سال‌های ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۷ م. و کتاب‌های فارسی در سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۷ (ه.ش) را دربرمی‌گیرد. نوشتار دوم نیز مربوط به منابع سال‌های ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۵ و ۱۳۵۱ تا ۱۳۷۴ است. نوشتار سوم و چهارم ترجمه‌ای از کتاب‌های مربوط به سال ۱۹۸۷ م. است. اثر جهت‌گیری علمی دارد و بخشی از مباحث مددکاری فردی (۱) را پوشش می‌دهد.

فصل چهارم
حوزه جامعه شناسی خانواده

* نام کتاب: جامعه‌شناسی خانواده
* مؤلف / مترجم: شهلا عزازی
* ناشر: روشنگران مطالعات زنان
* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم
* سال نشر: ۱۳۸۰

۱- جامعه‌شناسی خانواده

کتاب جامعه‌شناسی خانواده تألیف شهلا اعزازی، از جمله کتبی است که در دروس جامعه‌شناسی خانواده و سمینار جامعه‌شناسی خانواده کاربرد دارد؛ از جمله کتب مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

مارتین سگالن / الیاسی	- جامعه‌شناسی تاریخی خانواده
آندره میشل / فرنگیس اردلان	- جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج
باقر ساروخانی	- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده
هایدی روزن بام /
محمد صادق مهدوی	- خانواده به منزله ساختاری در مقابل جامعه
حسین باستان	- اسلام و جامعه‌شناسی خانواده
ویلیام جی. گود / ویدا ناصحی
و دیگران	- خانواده و جامعه

الف) بررسی شکلی

کتاب از لحاظ رعایت قواعد ویرایش و نگارش کاستی‌هایی دارد، به‌ویژه، در رعایت علائم نقطه‌گذاری، تیتربندی مطالب، در مواردی نیز، در برخی نقل قول‌ها عبارت‌های نقل شده دارای تعابیر نارسا، به هم ریختگی اجزاء و جمله و برخی افتادگی‌ها در کلمات است که نویسنده می‌توانست مطالب مزبور را یا با بیان خود برای خواننده بازگو کند یا با قدری ویرایش در عبارت‌ها و به صورت نقل قول غیرمستقیم مطلب را ارائه نماید. مانند: فهرست مطالب، ص ۸۲ پاراگراف اول، ص ۸۳، ص ۴۹ پاراگراف آخر، ص ۳۷ و ... درخصوص طرح روی جلد، به نظر می‌رسد که با توجه به تأکید کتاب بر تحول خانواده از عصر سنتی به مدرن بهتر بود به جای تصویری از یک خانواده کاملاً قدیمی، «از تصویر زنده‌تری که امکان مقایسه دو یا چند الگوی خانوادگی را که تحول خانواده را از حیث ساختار کارکرد و نقش‌های خانوادگی نشان دهد» استفاده می‌شد. یکی از کاستی‌های کار نویسنده و ناشر این است که کتاب را بدون تغییر و رفع نواقص کار تجدید چاپ نموده‌اند.

ب) بررسی محتوایی

برخی اصطلاح‌های تخصصی یا تاریخی نیاز به توضیح مختصری داشته‌اند که این کار صورت نپذیرفته است. مثلاً واژه سرواژ (ص ۸۱) و واژه سرف (ص ۵۰). هم‌چنین کم دقتی در برخی معادل‌گذاری‌ها قدری باعث ابهام شده است. برای مثال، تعبیر «کل خانه» (ص ۳۷)، ازدواج قشری (یعنی ازدواج افراد هم طبقه با یکدیگر) (ص ۱۰۲) و جامعه بی‌پدر (ص ۱۱۶).

دراول هر فصل بحث مقدماتی و طرح مسئله وجود ندارد و جای جمع‌بندی و نتیجه‌گیری هر فصل در انتهای اثر نیز خالی است. تمرین و آزمون ندارد و از نمودار و جدول و آمار در حد محدودی برای تفهیم مطالب استفاده شده است.

اثر به لحاظ محتوایی جامعیت ندارد و سرفصل‌های مهمی هم‌چون: مفاهیم و الگوهای قدیم و جدید خانواده، روش‌های مطالعه در جامعه‌شناسی خانواده، پاره‌ای از مباحث ازدواج مانند: ازدواج با محارم و معیارهای همسرگزینی، باروری و تنظیم خانواده و اخلاق و انحلال خانواده در این کتاب مورد بررسی قرار نگرفته است. البته بحث عوامل مؤثر در همسرگزینی که در ص ۹۷-۱۰۱ مطرح شده به بحث معیارهای همسرگزینی تاحدودی نزدیک است؛ و برخی مباحث اضافه به سرفصل شورای عالی برنامه‌ریزی هم‌چون: مباحث کارکردهای خانواده، بررسی تاریخی خانواده و مراحل عمر خانواده و خشونت خانگی در کتاب مطرح شده‌اند.

در برخی عناوین فرعی، عنوان با محتوا انطباق ندارد برای مثال، عنوان بحث در صفحه ۲۵ «خانواده گسترده و ویژگی‌های آن» است. اما مباحثی که ذیل آن آمده مثل: همسرگزینی و جبر ازدواج، سن ازدواج و روابط میان افراد خانواده مباحث عامی است که اختصاص به خانواده گسترده ندارد. هم‌چنین مباحث صفحات ۵۵ - ۵۹ که ذیل عنوان «شرایط اقتصادی ایران» آمده، برهم منطبق نیست. بحث همسرگزینی آزاد در ص ۹۶ هم لزوماً اختصاص به خانواده هسته‌ای ندارد.

داده‌ها و اطلاعات روزآمد نیست و در بیشتر موارد آمار اروپا و آمریکا مورد توجه قرار گرفته و جای خالی آمار کشورهای جهان سوم و از جمله ایران دیده می‌شود.

از جمله نوآوری‌های اثر می‌توان به نگرش زنانه نسبت به خانواده و مطرح نمودن مشکلات زنان، به‌خصوص در بازار کار و یا در خانه و در ارتباط با بحث پدیده خشونت اشاره نمود.

هم‌خوانی میان سرفصل‌های هر بخش می‌توانست بیشتر باشد و برای مثال، بخش اول و پنجم کتاب می‌توانست مانند بخش‌های دیگر با بحث نظریه‌ها آغاز شود.

هم‌چنین در مورد جامعه‌شناسی خانواده ایرانی تنها در انتهای برخی از بخش‌ها بحث شده است که می‌تواند در همه بخش‌ها قابل طرح باشد. در بخش دوم (خانواده هسته‌ای) نیز همسرگزینی به صورت مستقل مطرح شده که می‌توانست در بخش اول (خانواده گسترده) نیز همین‌گونه عمل شود. عدم انسجام در خصوص مباحث مربوط به خانواده و مشخص نمودن رابطه منطقی آن به کار زنان و مطرح نمودن این مسئله با نام جنبش زنان (صفحه ۸۵) نیز به نظم منطقی و انسجام مناسب لطمه وارد ساخته است.

در صفحه ۲۹ ضمن یک نتیجه‌گیری کمتر منطقی و کلی درباره ایران، منبعی معرفی نشده است. در صفحه ۳۰ نیز از تعداد زنان حرم فتحعلی‌شاه مطالب بدون ذکر منبع مطرح شده‌اند و چنین اشکالاتی در ذکر منبع در صفحات ۴۲-۴۳ و ۳۴-۳۹ نیز دیده می‌شود.

جهت‌گیری فمینیستی کاملاً در اثر مشهود است و اصل برابری و تشابه جنسی در این کتاب مقروضی و مسلم گرفته شده است. در بخش مربوط به کار زنان و پدیده خشونت در حالی که این مباحث، باید چند بعدی و با توجه به مشکلات اقشار مختلف، خصوصاً جوانان، سالخوردگان، زنان و مردان با هم در نظر گرفته شود، صرفاً نقش زن در خانواده و مسائل و مشکلات آنها مورد توجه بوده است. (برای مثال، صفحات ۱۱۲-۱۱۵)

حذف همه تفاوت‌های جنسیتی و تربیت یکسان دختر و پسر که در این کتاب هم مورد تأکید قرار گرفته (ص ۱۹۴) و جبهه‌گیری نسبت به نظام مرد سالار ایرانی و بی‌توجهی به مسائل و مشکلات کلی خانواده‌ها (مشکلات ازدواج، معیارهای همسرگزینی، خلاق، ولادت، باروری و ویژگی‌های آن و تغییر اندیشه‌ها و...) از جمله نکات منفی اثر است.

پیشنهادها

- بهتر است مقدمه اثر از تعریف خانواده، نهاد خانواده و ریشه لغات و... شروع شود؛ در صورتی که در حال حاضر بحث مستقیماً از پدر سالاری و... شروع می‌شود.

- جهت رفع ابهام لازم است در مباحث تاریخی مربوط به خانواده دقت کافی صورت گیرد؛ مثلاً، در صفحه ۱۱ آمده است: «چون خانواده به عنوان آخرین واحد اجتماعی...» مشخص نشده است که اولین واحد جامعه چیست.

- کم کردن گستردگی موضوع مقدمه به خصوص، نظریه‌ها در بحث مقدماتی.
- دقت در دسته‌بندی نظریه‌ها و مشخص کردن آنها با یک نظم منطقی خاص و مشخص نمودن مواردی نظیر این مسئله که تکامل گرایان چه کسانی هستند؟ چه دیدگاهی دارند، کارکردگرایان و انتقادی‌ها چه گروه‌هایی هستند و...

- بهتر است برای فهم بیشتر مطالب ابتدا، طرح مسئله و در آخر هر بخش، نتیجه‌گیری با خلاصه مطالب آورده شود و در انتها نیز یک نتیجه‌گیری از کل کتاب به عمل آید.

- به روز کردن آمارها و ارقام و توجه همه جانبه به آنها.
- استفاده از نتایج تحقیقات جدید (هم در مورد اروپا و آمریکا و هم در مورد ایران).

- مطالب مهمی نظیر معیارهای همسرگزینی، ازدواج و طلاق به صورت هدفمند و منطقی و زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر آنها مورد توجه قرار گیرد.
- اشکالات محتوایی اثر تا حد امکان رفع شود.

- توجه بیشتر به نکات ویرایشی و استفاده از ویراستاری مجرب جهت ویرایش تخصصی متن.
- استفاده از طرح روی جلد جذاب‌تر و با رنگ‌های متنوع و گیرا جهت نشان دادن اهمیت و قداست نهاد خانواده.

* نام کتاب: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده

* مؤلف / مترجم: باقر ساروخانی

* ناشر: سروش

* نوبت و محل چاپ: تهران، چهارم

* سال نشر: ۱۳۸۲

۲- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده

اثر حاضر جزء منابع اصلی درس جامعه‌شناسی خانواده در مقطع کارشناسی علوم اجتماعی محسوب می‌شود. از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

آندره میشل / فرنگیس اردلان	- جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج
ویلیام جی. گود / ویدا ناصحی (بهنام)	- خانواده و جامعه
هایدی روزن باوم / محمدصادق مهدوی	- خانواده به منزله ساختاری در مقابل جامعه
مارتین سگالین / حمید الیاسی	- جامعه‌شناسی تاریخی خانواده
جمشید بهنام	- ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران
- گفتاری چند در جامعه‌شناسی خانواده نعمت اله تقوی

- جامعه شناسی خانواده در اسلام ابوالحسن بنی صدر
- بررسی تطبیقی تغییرات ازدواج محمد صادق مهدوی
- جامعه شناسی خانواده (با تاکید بر نقش شهلا اعزازی
- ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر)

الف) بررسی شکلی

کتاب روان و رسا است؛ لیکن جملاتی در متن وجود دارد که نارسا است، هم چون «بی هیچ شبهه و هیچ یک از آسیب‌های اجتماعی نسبت به فارغ از تأثیر خانواده پدید آمده باشد... تا قرار نمی‌گیرد (ص ۱۱) یا «خانواده نو انسان‌ها را به خود می‌کشد، اما نه در تمامیت هستی آنان» (ص ۱۴) و... در بخش‌هایی از کتاب نیز قواعد نگارش کمتر رعایت شده است. هم‌چون: «مارگات مید با مطالعه... تا بخشم؟» (ص ۲۹) حجم اثر برای ۲ واحد درسی مناسب است. در چاپ‌های متعدد اثر تغییرات چندانی حاصل نشده است. اثر دارای پیش‌گفتار، بیان صریح هدف، مقدمه کلی و مقدمه فصول، فهرست تفصیلی مطالب، جدول، خلاصه فصول و فهرست منابع است.

ب) بررسی محتوایی

کیفیت اصطلاح‌های تخصصی در حد مناسبی است ولی ضعف‌هایی در این رابطه به چشم می‌خورد. مثلاً، در مقدمه‌ای که مدخل ورود بحث و کل کتاب است از کلماتی نظیر: ریزش دیواره‌ها، ارتباط موزائیکی، مشکل عرضی و... استفاده شده است (صص ۱۳-۱۴-۲۰).

با توجه به اهداف درس، مطالب مطروحه جامع نبوده به طوری که با توجه به محتوای کتاب بسیاری از مباحث ناقص مطرح شده است. برای مثال، در بحث نظریه‌ها، نخست، افراد صاحب‌نظر دسته بندی نشده، به طوری که مردم شناسان،

جامعه‌شناسان و... با هم مطرح شده‌اند، با توجه به اینکه جامعه‌شناسانی نظیر پایوتر نیز به نقش و کارکرد خانواده در اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری و تربیت نسل پرداخته و تغییرات انواع خانواده و... را مطرح نموده‌اند و... در اینجا جای خالی این مباحث مشخص است. دوم، موارد مورد نیاز نظیر: روش‌های تحقیق در جامعه‌شناسی خانواده، باروری و طلاق اصلاً مطرح نشده است و به نظر می‌رسد بحث اصلی و مورد نظر مؤلف معیارهای همسرگزینی و ازدواج است و تنها در بخش ششم (ص ۱۳۴-۱۴۳) خانواده مورد توجه واقع شده است. در این اثر، بحث‌های مفصل انواع خانواده در دوران گذشته و حال و تأثیر ساختار جوامع مختلف و روابط اجتماعی متنوع بر آن، نظریه‌های جامعه‌شناسی خانواده و تعبیر و تفسیرهای جدید و تغییر جایگاه‌ها و نقش‌های افراد در خانواده با توجه به نوع جوامع (روستایی، شهری، حتی عشایری در ایران) و کارکردهای خانواده و تغییر آن در طی زمان و... به چشم نمی‌خورد. این کتاب در زمان چاپ، جدید بوده و نوآوری داشته، اما در حال حاضر چنین نیست. زیرا، در حال حاضر برای مثال، نقش رسانه‌های جمعی فراتر از تلویزیون و رادیو مطرح است، و نقش اینترنت، ازدواج‌های از راه دور و... قابل بررسی است. در برخی فصول انسجام مطالب ناکافی بوده و یا خلاصه فصل یا متن نمی‌خواند (همچون ص ۱۰۷).

از تحقیقاتی در اثر نامبرده شده بدون آنکه نشانی کامل آن تحقیقات، مجری، سال اجرا و... مطرح شود (ن. ک. صص ۱۲۷-۱۲۹)

میزان دقت در استنادها و ارجاع‌های اثر، در بعضی از فصول، دقیق نیست، برای مثال، در صفحه ۵۸ «فرمباخ در مقاله‌اش...» در اینجا مشخص نیست بحث فرمباخ چیست؟.....

در توضیح ازدواج موقت، که در دین اسلام مطرح است، ایشان بدون ذکر اسلام موارد را طرح کرده است اما اشکالاتی که ممکن است برای فرزندان در این نوع ازدواج به وجود آید، مطرح نشده است (ن. ک. ص ۸۱)

پیشنهادها

- از تفصیل جزء به جزء موضوع که گاهی برای خواننده ملال‌آور است و در برخی موارد مطالب اصلی و مهم طرح نشده است، اجتناب شود.
- نشر کتاب روان‌تر و شیواتر شود.
- با توجه به اینکه عنوان اصلی کتاب «مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده است» فقط یک فصل به موضوع خانواده اختصاص یافته است، پیشنهاد می‌شود در عنوان کتاب تجدید نظر شود.
- لازم است آمارهای عمومیت ازدواج در ایران ارائه شود.

* نام کتاب: گفتاری چند در جامعه‌شناسی خانواده

* مؤلف / مترجم: نعمت‌اله تقوی

* ناشر: دانشگاه پیام‌نور

* نوبت و محل چاپ: تهران، ششم

* سال نشر: ۱۳۸۲

۳- گفتاری چند در جامعه‌شناسی خانواده

در دانشگاه پیام‌نور این اثر منبع اصلی درس جامعه‌شناسی خانواده و منبع فرعی در درس مذکور در سایر رشته‌ها در مقطع کارشناسی محسوب می‌شود. از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود.

باقر ساروخانی	- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده
محمد صادق فرید	- درآمدی بر خانواده و نظام خویشاوندی
شهلا اعزازی	- جامعه‌شناسی خانواده
ویلیام گود	- خانواده و جامعه

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر هرچند روان و رسا است؛ لیکن خالی از اشکال نیست؛ به عنوان مثال جمله‌ی «خانواده در مفهوم اخص آن یک پدیده... تا قبایل کوچ زیست (گله‌مند) اولیه بشری آغاز گردیده است» (ص ۴). اثر نیازمند ویرایش ادبی است. هم‌چنین در آغاز هر فصل باید «هدف‌های رفتاری» به تعبیر مناسب‌تری جایگزین شود. از نظر حروف نگاری غلط‌های زیادی در متن دیده می‌شود (برای نمونه ر.ک: ص ۷-۲۲-۵۸-۸۲-۸۶-۹۴-۱۰۶-۱۳۰-۱۹۴-۱۹۵-۲۲۰...) حجم اثر با توجه به اینکه ۲ واحد درسی است مناسب است. گرچه اثر فاقد مقدمه، نتیجه، حدود تصویر، فهرست اعلام، فهرست موضوعی و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح‌های تخصصی به طور مناسب به کار نرفته است. در تعریف جامعه‌شناسی (صفحه ده پیش‌گفتار) آمده است: «... نهادهای مختلف اعم از خانواده، اقتصاد، دولت، شهر، روستا، صنعت و...» که مشخص نیست نهاد روستا، یعنی چه؟ در صفحه ۵، پارسونز و نظریه او در گروه نظریه‌های متوسط قرار گرفته است و یا در صفحه ۸ در تعریف خانواده آمده است: «خانواده نخستین سلول و... مرکب از یک یا چند زن که با یک یا چند مرد زندگی می‌کنند...» و یا در صفحه ۱۸: ازدواج گله‌ای بدون ذکر معادل اصلی آن به کار رفته است و یا اصطلاح‌هایی هم‌چون سالخورده سالاری (ص ۶۳) معادل‌های صحیح و مناسبی نیستند و خواننده را در فهم مطالب با مشکل مواجه می‌کند. در صفحه ۵: نظریه‌های بزرگ و کوچک مطرح شده که به خصوص، نظریه‌های کوچک مصطلح نیست.

در صفحه ۱۱ به جای hord، «زیست گله‌وار» عنوان شده، «سازمان تبار دو سویه» معادل bilateral (ص ۱۸). «یک سالاری» monoarchy، «دو سالاری»

معادل biarchy، «چند سالاری» معادل polyarchy قید شده است (ص ۱۱۳) «خطاب» معادل address، «ارجاع» معادل reference و اصطلاح‌هایی از این قبیل به درستی در متن معادل سازی نشده‌اند.

در بحث نظریه و تحول خانواده (ص ۲۶-۱۵) کمتر به خانواده و اجزای آن توجه شده است. با تقسیم بندی نظریه‌ها به سه بخش در صفحه ۱۰۷ جای خالی نظریه‌های دیگر کاملاً محسوس است.

داده‌ها روز آمد نیست و تقریباً همه مطالب از منابع مربوط به پیش از دهه ۷۰ شمسی و پیش از دهه ۸۰ میلادی برگرفته شده‌اند. مثلاً، قانون حمایت از خانواده مصوب ۱۳۵۳، مبنای محاسبه پیش‌رسی ازدواج قرار داده شده (ث ۲۰۶)، در حالی که طبق اصلاحیه قانون مدنی در سال ۱۳۶۱، بلوغ، آغاز سن قانونی ازدواج قرار داده شده و لذا، ازدواج زودرس را باید ازدواج پیش از بلوغ بدانیم؛ نه ازدواج پیش از هجده سال برای دختران و پیش از بیست سال برای پسران.

در اکثر صفحات از مباحث مردم‌شناسی استفاده شده تا جامعه‌شناسی خانواده. در اثر سعی شده است تا منابعی بدون ذکر ماخذ استفاده نشود ولی در صفحه ۵۲ منبع اصلی مدل مشخص نیست و در صفحه ۶۸ نیز از «تجربه‌ها و تخصص‌های جامعه‌شناسان تا آخر» منبع مطلب ذکر نشده است.

پیشنهادها

- ویرایشی محتوایی و شکلی صورت پذیرد.
- از منابع جدید استفاده و اطلاعات مربوط به نظریه‌ها، آمارها، نتایج تحقیقات و... به روز شود.
- معادل سازی‌ها مورد بازنگری و اصلاح قرار گیرد.

فصل پنجم
جامعه شناسی شهری

* نام کتاب: جامعه‌شناسی شهری

* مؤلف / مترجم: مایک ساوج و آلن وارد / ابوالقاسم پوررضا

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۰

۱- جامعه‌شناسی شهری

کتاب مذکور، از جمله منابع اصلی درس جامعه‌شناسی شهری در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد است. از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

غلامعباس توسلی	- جامعه‌شناسی شهری
حسین ادیبی	- جامعه‌شناسی شهری
محمد تقی شیخی	- جامعه‌شناسی شهری
فریده ممتاز	- جامعه‌شناسی شهر

الف) بررسی شکلی

ترجمه کتاب جامعه‌شناسی شهری نسبتاً روان و رسا است. از مشکلات ترجمه متن حاضر، آن است که منابع و مآخذ در داخل متن به فارسی برگردانده شده، در

نتیجه معادل لاتین آنها، دشوار است، هرچند به لحاظ شکلی این عمل، سبب یک‌دست شدن متن فارسی شده است. چندین مورد اشکال حروف نگاری در متن دیده می‌شود. از نظر حروف نگاری، صفحه آرای و صحافی کتاب، مناسب است؛ لیکن بهتر است طرح روی جلد، متناسب با موضوع طراحی شود. حجم اثر (۲۶۹ صفحه) با تعداد واحدهای درسی مورد نظر (۱ واحد عملی و ۲ واحد نظری) تناسب دارد.

ب) بررسی محتوایی

مهم‌ترین مطلبی که در ترجمه به چشم می‌خورد، ترجمه ناقص عنوان کتاب است، عنوان کتاب عبارت است از «Urban Sociology, Capitalism & Modernity» که دو واژه اساسی در عنوان حذف شده است و همین امر سبب گردیده که خواننده برخلاف انتظار بدون آشنایی با مفاهیم جامعه‌شناسی شهری مستقیماً وارد مباحث جامعه‌شناسی شهری آن‌هم در چارچوب مارکسیسم و مدرنیته قرار گیرد. دانشجو در مقطع کارشناسی لازم است ابتدا با مباحث پایه‌ای جامعه‌شناسی شهری، نظریات و رویکردهای آن آشنا و سپس وارد سایر مباحث شود. این کتاب بهتر است به عنوان منبعی کمکی استفاده شود. اصطلاح‌های تخصصی متن در حوزه‌های معماری، شهرسازی و اجتماعی طرح شده و در سطح دوره کارشناسی قابل فهم است. در خصوص، برخی واژه‌ها به این نکته اشاره شده است که چه کسانی برای نخستین بار، آنها را به کار گرفته‌اند.

درکل، معادل سازی‌ها به‌درستی انجام شده، حتی برخی ترجمه‌های نادرست رایج نیز اصلاح شده است، نظیر Sunurbainisation که در گذشته حومه نشینی ترجمه می‌شد، اما در این اثر به شهرک نشینی تصحیح شده است.

درآغاز هر فصل نتیجه‌گیری، چه به صورت تفصیلی و چه کلی، دیده می‌شود. تصاویر، مربوط به شکل‌های مختلف شهری در مکتب بوم‌شناسی است که به دقت ترسیم شده و مطالب آن به درستی ترجمه و جایگزین شده‌اند.

این کتاب به لحاظ نظری، نظریه‌های فراوانی را طرح می‌نماید که دانشجوی دوره کارشناسی به آن نیازمند است؛ اما به دلیل نبود نمونه و شواهدی عینی برای روشن‌تر شدن مباحث، بهتر است در روش تحقیق عملی با کاربرد نظریه‌های مطرح شده آشنا شوند. محتوای اثر با عنوان و فهرست آن کاملاً هم‌خوانی دارد. نکته مثبت دیگر کتاب، طرح مسائل فیزیکی کالبدی در ارتباط با مسائل اجتماعی است که در فصل سوم و ششم به‌خوبی بحث شده است.

مطالب در این کتاب تا میزان ۶۰٪ با سرفصل‌های شورای عالی هم‌خوانی دارد. همچنین، به تاریخچه شکل‌گیری شهرها و شهرنشینی در قاره‌های آسیا، آفریقا، استرالیا، و به ترکیب مشاغل شهری و مسائل کشورهای در حال رشد، چندان توجهی نشده است، لیکن برغم این کمبودها، مباحثی جذاب هم‌چون «فرانوگرایی» و «فرهنگ شهری» مطرح شده که در برنامه شورای عالی برنامه‌ریزی نبوده و طرح نظریه‌های مربوط به مشارکت مردمی نیز از نقاط قوت این کتاب است.

حدود ۴۰ درصد مطالب کتاب، مربوط به مسائلی است که در ده سال اخیر در جامعه‌شناسی شهری طرح شده‌اند. نویسندگان از اولین نظریه پردازان مسایل شهری آغاز کرده و سپس به طرح اندیشه نظریه پردازان جدید ۱۵ سال اخیر پرداخته است. نویسندگان برای تبیین موضوعات مورد بحث، به بیش از ۴۰۰ منبع مراجعه کرده، که بیشتر آنها مربوط به ده سال اخیر است، البته گاه کثرت طرح اندیشه‌ها

در یک صفحه موجب ابهام در درک مطلب می‌شود. استنادها با ذکر دقیق منابع آمده و نحوه منبع نویسی کاملاً یک‌پارچه است.

بنابر موضوع جامعه‌شناسی شهری، جهت‌گیری اجتماعی خاص آن را نگرش اندیشمندان نئومارکسیست تشکیل می‌دهد. علت آن، سهم فراوان نویسندگان این گرایش در تکوین متون جامعه‌شناسی شهری است.

این نگرش الهام بخش بسیاری از نظریه‌های جامعه‌شناسی شهری بوده است، به همین دلیل، نویسندگان نیز بیشتر به طرح آراء این گروه پرداخته است. طرح نظریه‌های این دسته در تقابل با دیدگاه نوگرایی آورده شده که به نظر نویسندگان به نظام‌های اقتصادی سرمایه‌داری شباهت دارد و همچنین بسیاری از مسایل شهری را نتیجه پدیده نوگرایی فرض کرده است.

از این رو، نویسندگان نظریه‌هایی مطرح می‌کند که در مقابل نوگرایی قرار گرفته است: نظریه‌هایی که نئومارکسیست‌ها نقش برجسته در پیشبرد آنها داشته‌اند.

پیشنهاد

بهتر است مترجم، مفاهیم پایه‌ای جامعه‌شناسی شهری را در مقدمه‌ای جداگانه توضیح داده و خواننده را برای ورود به بحث آماده نماید. نویسندگان در مورد واژه‌هایی که به نظر جدید می‌آیند، هم‌چون: «بررسی‌های نمونه‌ای بوت» (ص ۲۸)، «دور تفسیر» (ص ۱۷۴)، عصر کینزی، «معماری فضای پیشرفته» (ص ۱۹۵) و ... یک یا دو سطر در پانویس کتاب توضیح دهد.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی شهری
* مؤلف / مترجم: غلامعباس توسلی
* ناشر: دانشگاه پیام‌نور
* نوبت و محل چاپ: تهران، هفتم
* سال نشر: ۱۳۸۳

۲- جامعه‌شناسی شهری

این اثر از جمله کتب درسی دانشگاه پیام‌نور است که برای درس جامعه‌شناسی شهری در مقطع کارشناسی تدوین شده است. از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

رسول ربانی	- جامعه‌شناسی شهری
پیتر دیکنز / داریوش حیدری و..	- جامعه‌شناسی شهری: جامعه،
	اجتماع محلی و طبیعت انسانی
مایک ساوج و آلن وارد / ابوالقاسم پوررضا	- جامعه‌شناسی شهری
دیوید هاروی / فرخ حاجیان و سایرین	- عدالت اجتماعی و شهر
فریده ممتاز	- جامعه‌شناسی شهر

الف) بررسی شکلی

برخی قسمت‌های اثر به لحاظ نگارشی نارسا است که ویرایش نشده‌اند. مثلاً در صفحه ۴، پاراگراف با «می‌توان جستجو کرد» شروع می‌شود که از نظر ویرایش و نگارش صحیح نیست.

این اثر چاپ هفتم است که با چاپ اول آن چندان تفاوتی ندارد و هیچ‌گونه تغییری نه در محتوا و نه در شکل داده نشده است و اغلاط نگارشی حروف نگاری به‌ویژه، در پاورقی‌ها هم‌چنان مشاهده می‌شود (هم‌چون پاورقی ۱۳۲ - ۱۲۴-۱۲۰). اترفاقد پیش‌گفتار بیان هدف، مقدمه کلی، فهرست اعلام و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

این اثر تقریباً اهداف درس جامعه‌شناسی را پوشش می‌دهد. کتاب با سرفصل‌های قدیمی انطباق دارد ولی مواردی مثل: حاشیه نشینی، مسکن غیر رسمی، نظریه‌های جدید جامعه‌شناسی و ... کمتر مشاهده می‌شود. و در عین حال، از نظریه‌های قدیمی بیشتر استفاده شده است. البته، این کتاب از اولین کتاب‌های جامعه‌شناسی شهری است و در زمان خود از بهترین کتاب‌ها بوده؛ ولی، در حال حاضر کتاب‌های دیگری وجود دارد که می‌تواند مکمل این اثر باشد و در عین حال، مطالب جدید را پوشش دهد. متأسفانه، به رغم زحمات زیاد، منابع، بسیار قدیمی هستند، انتظار می‌رفت در چاپ‌های جدید از منابع گاه فصل‌های جدیدی استفاده شود. اثر در زمان خود نوآوری‌هایی داشته است. هم‌چون: کاربرد برنامه ریزی در جامعه‌شناسی شهری، مسکن اجتماعی از منابع مهم و به‌روز کمتر استفاده شده، مانند: آثار کاستل، لندن، اسمیت، کاساردا و ... در ایران از مقالات و آثار دکتر جیب اله‌زنجانی، احمد اشرف، پیران...

جامعه‌شناسی شهری ۱۰۳

جدول‌های بسیاری در اثر وجود دارند که منابع آنها ذکر نشده است (ص ۵۷ - ۵۸ - ۱۲۳-۱۲۵-۱۲۴) گاه نیز مطالب حالت ترجمه‌ای دارند، ولی متأسفانه منبع ذکر نشده است، فقط برای نمونه می‌توان به صفحات ۱۰۴-۱۰۰-۱۱۳-۱۰۶ اشاره کرد که حتی یک منبع در آنها ذکر نشده است.

پیشنهادها

- عنوان کتاب به صورت کامل ترجمه شود و یا لاقابل مقدمه‌ای غنی از سوی مترجم به کتاب افزوده شود که خواننده راحت‌تر به کتاب و بحث‌های جامعه‌شناسی شهری ورود پیدا کند.
- از منابع جدید در کتاب استفاده شود.
- افزودن فصلی با عنوان شهرهای جهانی غنای کتاب را بیشتر می‌کند.
- حداقل یک فصل به شهرنشینی جهان سوم اختصاص می‌یابد (به خصوص، بخشی با عنوان شهرنشینی در ایران به مباحث کتاب افزوده شود)

* نام کتاب: جامعه‌شناسی شهر

* مؤلف / مترجم: فریده ممتاز

* ناشر: شرکت سهامی انتشار

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۸۱

۳- جامعه‌شناسی شهر

کتاب جامعه‌شناسی شهر تألیف خانم فریده ممتاز با مقدمه دکتر فرامرز رفیع‌پور در قطع رقعی منتشر شده است.

الف) بررسی شکلی

اثر کتاب در مقطع کارشناسی جزء منابع دروس جامعه‌شناسی و برنامه ریزی شهری محسوب می‌شود. به‌رغم دشواری برخی از نظریه‌ها، نویسنده توانسته است مطالب را به نحو شیوا و روان بیان کند. البته در پاره‌ای موارد به اصلاحات نگارشی نیاز دارد مثلاً در صفحه ۱۳۷ سطر ۱۴ جمله بهتر بود به‌جای «انجام می‌گرفته» با «انجام می‌گرفته است» پایان می‌یافت.

اندازه قلم و فاصله سطرها و حواشی متن مناسب است. طرح روی جلد زیبا است اما، انتظار خواننده را برای آشنایی با مباحث مربوط به ایران نسبتاً بالا می‌برد.

اثر دارای پیش‌گفتار، بیان صریح هدف، مقدمه کلی، فهرست تفصیلی، نتیجه، جدول و تصویر، خلاصه فصول و فهرست منابع است؛ اما، فاقد فهرست اجمالی مطالب، فهرست اعلام و موضوعی و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

از واژه‌های تخصصی به شیوه مناسب استفاده شده است. معادل واژه‌ها بسیار خوب انتخاب شده است، لیکن بهتر است در ترجمه Segregation به جای «جدایی»، «جدایی‌گزینی» بیاید؛ زیرا افراد به انتخاب خود و یا آگاهی در بخش‌هایی از شهر سکونت می‌کنند. در انتهای هر فصل نویسنده نتیجه آنرا بیان نموده و از تصویر و جدول، آمار و نقشه جهت تفهیم مطالب استفاده کرده است. جامعیت محتوایی اثر کلیه اهداف درس را پوشش نمی‌دهد و لازم است به صورت تکمیلی از کتب دیگر نیز استفاده کرد. چنانچه در بخش نظریه‌ها، علاوه بر نظریه‌های بوم‌شناسان، نظریه‌های دیگر نیز بیان می‌شد غنای این بخش افزایش می‌یافت.

منابع، بیشتر از میان منابع دهه‌های شصت و هفتاد انتخاب شده‌اند. با این حال، برای آشنایی با مبانی جامعه‌شناسی شهری بسیار مفیدند، مثلاً، جدول اطلاعات در صفحه ۱۰۱ اطلاعات کل ندارد و فاقد نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵ و بعد از آن است.

نمونه‌ای از نوآوری در آن مشاهده نمی‌شود لیکن مطالب نظم منطقی دارند. نویسنده به بیش از صد منبع رجوع کرده و در تدوین کتاب خود اطلاعات لازم را

به طور دقیق استخراج نموده است؛ گرچه بیشتر منابع به دهه هفتاد میلادی بر می‌گردد. از منابع موجود در ادبیات ایرانی کاملاً استفاده نشده است. در این اثر استنادها به صورت کامل و دقیق بیان شده‌اند.

پیشنهادها

- به لحاظ محتوایی، جامعیت مطالب زیاد و به روز شود.
- پیشنهاد می‌شود در زیرتصاویر چند خط توضیح در مورد هر تصویر آورده شود.
- برخی اشتباهات حروف‌چینی در فهرست و در متن وجود دارد که لازم است اصلاح شود برای مثال:
- میان مطلب صفحه ۷۱ و صفحه بعد، از هم گسستگی وجود دارد.
- در صفحه ۶ «لوکوبوزیه»، لولوبوزیه حروف‌چینی شده است.
- برخی پاورقی‌ها نیز باید اصلاح شوند هم‌چون: Intimat → Intimate
- و... Akadmorkod → Akademgorodok

* نام کتاب: مهاجرت شهروندی

* مؤلف / مترجم: استفان کاستلز و ... / فرامرز تقی‌لو

* ناشر: پژوهشگاه مطالعات راهبردی

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۲

۴- مهاجرت شهروندی

کتاب مهاجرت شهروندی جزء منابع فرعی درس مهاجرت در رشته جمعیت‌شناسی جامعه‌شناسی شهری محسوب می‌شود.

الف) بررسی شکلی

با اینکه به لحاظ ماهیت «نظری» مباحث کتاب، اثر حاضر یک متن نسبتاً دشوار و قابل تأمل است. اما در حقیقت، مترجم محترم به خوبی توانسته است از عهده ترجمه آن برآید.

عنوان روی جلد کتاب با عنوان کتاب در صفحه اول متفاوت است. به نظر می‌رسد عنوان روی جلد صحیح است زیرا هم با عنوان انگلیسی مطابقت دارد و هم با محتوای کتاب همخوان است. برخی از اشتباهات تایپی اصلاح نشده است کتاب علاوه بر اصلاح این اشتباهات به ویرایشی ادبی نیز نیاز دارد. از نظر رسم‌الخط نیز به عنوان مثال: هیچ کجا همزه الف گذاشته نشده است (تأیید، تأمل

و ...) در صفحه ۳۷ در یک جمله دوبار «قرار گرفته» تکرار شده و در صفحه ۱۰۹ مترادف زمانی افعال مراعات نشده است. اثر فاقد فهرست اعلام و موضوعی، فهرست منابع و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

در بسیاری از موارد اصلاح‌های تخصصی به شیوه مطلوبی معادل‌سازی شده‌اند ولی در برخی موارد معادل‌های به‌کار گرفته شده زیاد مرسوم نیست. برای مثال، معادل مصطلح واژه empowerment در زبان فارسی «توانمندسازی» است و اصطلاح «قدرت بخشی» مرسوم نیست. یا برای واژه defacto معادل «واقعی» مناسب‌تر است تا «عملی» (ص ۵۹) همچنین واژه personhood «شخصیت» نیست چرا که این واژه برای personality برگزیده شده است (ص ۷۴).

مفاهیم مطرح شده در فهرست مطالب نظیر: بحران شهروندی، نظریه‌های شهروندی، شهروند شدن، شهروند بودن و پایان تعلق ملی به عنوان فصول پنجگانه و عناوین فرعی هر کدام از فصل‌ها در طول مباحث کتاب به خوبی و روشنی و با دقت مطرح و مورد بررسی قرار گرفته‌اند. با توجه به منابع مورد مراجعه، اثر نسبت به سال انتشار کاملاً روز آمد و جدید است.

از منابع (چه کلاسیک و چه جدید) برای تبیین موضوعات مورد بحث استفاده شده است و مؤلف‌ها در استنادها و ارجاع‌ها دقت لازم را نموده‌اند. اصول ترجمه رعایت شده است، برای توضیح مطالب و آماده سازی خواننده، برای ورود به مطلب، مقدمه‌ای نوشته است. پاورقی برای ذکر معادل واژگان فارسی در زبان انگلیسی و شیوه نگارش اساسی خارجی آمده است و در پایان کتاب یادداشت‌هایی برای پی‌نوشت برخی مطالب آورده شده است.

این اثر یکی از مسائل مهم معاصر و مبتلا به کشورهای جهان، اعم از توسعه یافته یا در حال توسعه را مورد بحث قرار می‌دهد. مطالب کتاب بیشتر به بحث حقوق شهروندی پرداخته و نقش مهاجرت در آن بسیار کم‌رنگ است. هرچند که این اثر منبع اصلی هیچ درسی نیست لیکن خواندن آن به عنوان منبعی فرعی به دانشجویان و علاقه‌مندان توصیه می‌شود.

فصل ششم

جمعیت شناسی

* نام کتاب: مبانی جمعیت‌شناسی

* مؤلف / مترجم: علی‌اکبر نیک‌خلق

* ناشر: بهین

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۸۱

۱- مبانی جمعیت‌شناسی

کتاب مبانی جمعیت‌شناسی اثر علی‌اکبر نیک‌خلق جزء منابع اصلی درسی جمعیت‌شناسی در رشته علوم اجتماعی و جغرافیا است.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

مهدی امانی	- مبانی جمعیت‌شناسی
نعمت‌الله تقوی	- مبانی جمعیت‌شناسی
جمشید بهنام	- جمعیت‌شناسی عمومی
اسدا.. معزی	- مبانی جمعیت‌شناسی
صمد کلانتری	- مبانی جمعیت‌شناسی

الف) بررسی شکلی

نگارش کتاب شیوا و روان است؛ لیکن پرداختن به شاخص‌ها و جنبه‌های فنی روان و رسا صورت نگرفته است. کیفیت اثر از نظر حروف‌نگاری خوب است و صفحه‌آرایی نیز مشکل عمده‌ای ندارد لیکن طرح جلد از نظر طراحی و رنگ جذابیت نداشته و مبین نوع اثر نیست. حجم مطالب متناسب با ۲ واحد درسی دانشجویان مقطع کارشناسی است.

اثر فاقد نتیجه‌گیری، خلاصه فصول و یا خلاصه کلی و فهرست اعلام موضوعی است.

ب) بررسی محتوایی

در موارد زیادی عبارت‌های تخصصی روان و رسا نیست و از اصلاح جدید به روز استفاده نشده است. میزان بهره‌گیری از ابزارهای علمی اندک است، برای مثال، از جمع‌بندی، تمرین و آزمون استفاده نشده است. در کنار سؤالات کلی نیز می‌توان تعدادی سؤال تستی قرار داد که این کار به فهم بیشتر و تمرکز بیشتر دانشجوی در فهم مطالب و دقت در یادگیری کمک می‌نماید. اثر از نظر عنوان‌ها و فهرست مطالب، در حد مطلوبی قرار دارد لیکن محتوای آن کم و کاستی‌هایی دارد. با توجه به اینکه عنوان درس، مبانی می‌باشد بهتر است دانشجوی با تعریف جمعیت‌شناسی و برحسب تعریف با توزیع جمعیت، ساختار و ترکیب‌های جمعیت به تفکیک حرکت‌های جمعیت به صورت کلی آشنا و، در مورد موضوعات گفته شده، اطلاعاتی نیز راجع به ایران داده شود. برای مثال، ایران از لحاظ ترکیب‌های جمعیتی یا حرکت‌های جمعیتی در چه وضعیتی به سر می‌برد؛ و یا حتی مقایسه این آمار و ارقام با آمار و ارقام دنیا و یا به تفکیک کشورهای پیشرفته و در حال توسعه به روز نبودن داده‌ها و اطلاعات آن یکی از اشکالات اساسی کتاب است. تعیین میزان باروری، مرگ و میر و مهاجرت و برخی از میزان‌ها و اصطلاح‌های تخصصی موجود در این کتاب، در جهان و در ایران، نیازمند استفاده از داده‌های جدید با استفاده از آمارهای موجود در مرکز آمار و یا سازمان ملل دارد.

به نظر می‌رسد در این کتاب چاپ جدید نسبتاً به چاپ قبلی تغییری نداشته است؛ هر چند کتاب با نظم، حوصله و انسجام نسبتاً خوبی تدوین شده است

ولی روش پرداختن به مطالب ویژه در مورد شاخص‌ها و عبارات‌های تخصصی قدیمی است.

پیشنهادها

- یکی از اشکالات مهم کتاب، مستند نبودن شاخص‌ها می‌باشد. به عبارتی، نویسنده محترم بهتر است برای هر شاخص آن را مستند به آمار و ارقام نماید برای مثال، T.F.R. باروی کل، یکی از فرمول‌هایی است که به هر دانشجو یاد داده می‌شود و تا زمانی که این شاخص، با عدد دورقم برای ایران یا جهان یا منطقه‌ای خاص بیان نشود و تفسیر آن توضیح داده نشود، دانشجو فقط سعی در حفظ فرمول برای امتحان می‌نماید و یادگیری کامل صورت نمی‌پذیرد.

- آمار به روز شود.

* نام کتاب: جمعیت‌شناسی آماری

* مؤلف / مترجم: رولان پرسا / محمدسید میرزایی

* ناشر: موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۱

۱- جمعیت‌شناسی آماری

این اثر در درس کاربرد جمعیت‌شناسی منبعی فرعی و در درس روش‌های تحلیل جمعیت منبعی مرجع در رشته علوم اجتماعی و جمعیت‌شناسی در مقطع کارشناسی محسوب می‌شود.

از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت حسن سرایی
- تحلیل جمعیت شناختی حبیب اله زنجانی
- روش‌های تحلیل جمعیت پرلارد و دیگران / هما آقا و دیگران
- روش‌های مقدماتی جمعیت مهدی امانی
- روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت شهید کاظمی پور
- روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت صمد کلانتری

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر روان و رسا است. قواعد ویرایشی نیز در حدی مطلوب، رعایت شده اما کیفیت اثر از نظر حروف نگاری، صحافی و... تا حدی قدیمی شده و به بازنگری نیاز دارد. این کتاب می‌تواند همراه کتاب‌های دیگر جمعیتی، هم‌چون:

روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت، کاربرد جمعیت‌شناسی، و ... برای دانشجویان بسیار مفید باشد.

این کتاب دارای پیش‌گفتار، بیان هدف به صورت ضمنی، مقدمه کلی، مقدمه فصول، فهرست تفصیلی، جدول و تصویر است؛ اما فاقد نتیجه، خلاصه، فهرست اعلام و موضوعی، فهرست منابع و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح‌های تخصصی به کار گرفته، بسیار خوب و برای دانشجویان مفید است. در کتاب از ابزارهای نظیر: نمودار، جدول، تمرین، آمار و ... استفاده شده؛ هر چند کتاب فاقد جمع‌بندی نهایی فصول و نتیجه‌گیری است، با توجه به این‌که مربوط به موضوعات فنی است، نبود این موارد، کیفیت کتاب را کاهش نمی‌دهد.

محتوای مطالب کتاب با عنوان و فهرست انطباق دارد. شیوه نویسنده بیان اجمالی (نه تفصیلی) مطالب مربوط به عناوین است؛ یعنی، نویسنده در کتاب دیگر خود، آنالیز جمعیت‌شناسی، مطالب را مفصل‌تر بیان کرده است، با این‌همه کتاب جمعیت‌شناسی آماری برای تدریس دروس جمعیتی مقطع کارشناسی کفایت می‌کند.

با توجه به قدیمی بودن کتاب، اطلاعات آن به روز نیستند، لیکن به دلیل تغییر نکردن فنون و روش‌ها، چنان‌که پیش از این شرح داده شد، اطلاعات جدید نیز می‌تواند بر اساس آن روش‌ها و فنون تجزیه و تحلیل شود. نظم منطقی و انسجام در کل اثر، مطالب قابل قبول است. از منابع گوناگون برای تبیین موضوعات به‌خوبی بهره گرفته شده و میزان دقت در استنادها و ارجاع‌ها نیز خوب است.

ترجمه کتاب، تقریباً کامل، روان، سلیس و با رعایت امانت صورت پذیرفته است. در ترجمه از معادل‌هایی مناسب استفاده شده است، اما بهتر آن است که در

برخی موارد از معادل‌هایی مناسب‌تر استفاده شود؛ برای مثال، در ص ۱۴، بهتر است از مفهوم «مهاجر پذیری» برای Immigration و «مهاجر فرستی» برای Emigration استفاده شود. همچنین معادل مفهوم parily progression ration در ص ۱۲۰، مبهم است، چون ترجمه فاقد فهرست مفاهیم است، از این رو، بررسی این موارد، چندان آسان نیست.

پیشنهادها

- کتاب به عنوان منبع کمک درسی برای درس‌های تفکیکی جمعیت‌شناسی و کارشناسی ارشد مناسب است.
- در چاپ بعدی، فهرست واژگان و فهرست اصطلاح‌ها و تعاریف به اثر افزوده شود.
- در حروف نگاری و صحافی تجدید نظر شود.

* نام کتاب: جمعیت‌شناسی جهان

* مؤلف / مترجم: مهدی امانی

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۸

۳- جمعیت‌شناسی جهان

جمعیت‌شناسی جهان تالیف دکتر مهدی امانی جزء منابع اصلی در درس جمعیت‌شناسی اجتماعی - اقتصادی است .

از جمله کتب مشابه می‌توان به مورد ذیل اشاره نمود:

- جمعیت جهان I.N.E.D. ترجمه دکتر سید میرزائی

الف) بررسی شکلی

هر چند که کل کتاب از نظر نگارش روان است، لیکن جملات و عبارات‌ها در برخی موارد طولانی و بعضی هم مبهم‌اند. مانند: صفحات ۲۳-۱۹-۲۶-۲۵-۳۴-۳۱... که جهت روان و رسا نمودن نیاز به ویرایش ادبی و تخصصی دارد.

با توجه به سرفصل درس «روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت» محتوای این کتاب، تناسب چندانی با آن درس ندارد. در درس «روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت» فنون و روش‌های تحلیل ساختمان جمعیت باروری، مرگ و میر، مهاجرت، ... تدریس می‌شود. مثلاً، روش‌های محاسبه و ساختن جدول عمر و یا میدان‌های تجدید نسل، که تدریس می‌شود، در این کتاب اشاره‌ای به آنها نشده است.

اثر فاقد کتاب‌شناسی، بیان صریح هدف، مقدمه کلی، مقدمه فصول، نتیجه، خلاصه و فهرست اعلام است.

ب) بررسی محتوایی

دقت لازم در کاربرد اصطلاح‌های تخصصی صورت نگرفته است؛ مثلاً، در صفحه ۴۰ سطر ششم، عوامل سه گانه تحولات جمعیتی باروری مرگ و میر و افزایش طبیعی ذکر شده است. در حالی که باروری مرگ و میر و «مهاجرت» درست است؛ یا در صفحه بعد، سطر اول، به سطح ضعیف باروری اشاره شده است که بهتر بود «سطح پایین» منظور می‌شد، در صفحه ۴۵، سطر اول، منظور از «عمر متوسط»، «امید به زندگی در بدو تولد» است که این عنوان صحیح است. در بحث مقدماتی مؤلف ارجمند می‌توانست بحث بیشتری کند. هم‌چنین در جمع بندی نهایی، امکان پرداختن به مسئله جمعیت جهان، به عنوان مهم‌ترین مسئله اقتصادی - اجتماعی در حال حاضر وجود داشته است.

زمینه‌ای برای تمرین و آزمون در کتاب فراهم نشده است.

این کتاب حدود ۲۰ درصد سرفصل‌های درس روش‌های مقدماتی جمعیت‌شناسی قرابت و اشتراک دارد لیکن به مثابه یکی از منابع دروس مبانی جمعیت‌شناسی، قابل استفاده است. با توجه به اطلاعاتی که سازمان‌های بین‌المللی از جمله: UNFPA و سال‌نامه‌های جمعیت‌شناسی سازمان ملل و

جمعیت‌شناسی ۱۲۳

نظایر آنها منتشر می‌کنند، می‌توان به اطلاعات آماری سال ۲۰۰۰ به بعد نیز دست یافت و اطلاعات اثر را به روز نمود. دو بخش گذار جمعیتی و جمعیت و توسعه از جمله نمونه‌های نوآوری در این اثر به شمار می‌رود. مؤلف محترم به منبع و مأخذی در متن اشاره کرده و به عبارتی، تجارب و یافته‌های جمعیتی خود را تحریر نموده است.

به نظر می‌رسد کتاب بر مبنای چارچوب منطقی از پیش تعیین شده‌ای تحریر نشده باشد؛ مثلاً، در صفحه ۳۶ از دو شاخص مهم جهانی بحث می‌شود و در صفحه بعد، به نقش داده‌های ثبت احوال پرداخته شده در صورتی که می‌توان ابتدا، منابع آمارهای جمعیت (سرشماری، ثبت احوال، نمونه‌گیری ...) را بیان کرد و آنگاه شاخص‌های محاسبه باروری (GFR-CBR, ...) (ArDR.CDR.IMR) را بیان و ارائه نمود.

پیشنهادها

- منابع و مأخذ ذکر شود.
- ویرایش ادبی و تخصصی صورت گیرد.
- خلاصه فصول و جمع‌بندی گنجانده شود.

* نام کتاب: مهاجرت
* مؤلف / مترجم: حبیب‌اله زنجانی
* ناشر: سمت
* نوبت و محل چاپ: تهران، اول
* سال نشر: ۱۳۸۰

۴- کتاب مهاجرت

کتاب مهاجرت نوشته دکتر حبیب‌اله زنجانی در دروسی هم‌چون: مهاجرت (کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی)، مبانی جمعیت‌شناسی، جمعیت‌شناسی اقتصادی- اجتماعی و روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت کاربرد دارد و عمدتاً جزء منابع اصلی محسوب می‌شود. نقاط قوت و ضعف شکلی و محتوایی آن به شرح ذیل است.

الف) بررسی شکلی

کتاب موردنظر به لحاظ نوع نگارش و میزان روانی و رسا بودن مطلوب است و یکی از دلایل روانی اثر، رعایت قواعد ویرایشی و نگارشی است. حجم اثر برای ۲ واحد درسی در دوره کارشناسی مناسب است لیکن فقط بخشی از مطالب دروس جغرافیای جمعیت و جمعیت‌شناسی را شامل می‌شود. «مهاجرت» یکی از سرفصل‌های اصلی این درس محسوب می‌شود و در درس تخصصی «مهاجرت» در دوره کارشناسی ارشد «جمعیت‌شناسی» نیز این اثر می‌تواند به عنوان یکی از منابع درسی معرفی شود. مؤلف با ارائه جمع‌بندی در انتهای هر فصل به انتقال مناسب مفاهیم کمک کرده است؛ ضمن آنکه کتاب دارای بیان

صریح هدف، مقدمه‌ای کلی، فهرست تفصیلی مطالب، جدول و تصویر و خلاصه فصول و فهرست منابع است؛ افزودن پیش‌گفتار، فهرست اجمالی و فهرست اعلام و موضوعی در غنی‌تر شدن اثر مؤثر می‌باشد.

ب) بررسی محتوایی

در این کتاب اصطلاح‌های تخصصی نظیر مهاجرت، مهاجرپذیری، مهاجرفرستی و... به‌گونه‌ای تعریف شده و به‌کار رفته‌اند که به نظر می‌رسد این اثر به عنوان کتاب درسی که دانشجویان را به تفکر در زمینه مهاجرت تشویق نماید، نوشته نشده است. کتاب بیشتر جنبه خطایی و گزارشی دارد. از مقدمه و جمع بندی و جدول و نمودار و مقایسه و نقشه برخوردار است، اما تمرین و آزمون ندارد. محتوای کتاب برای دو واحد درسی در سطح کارشناسی جامع است و تقریباً کلیه ابعاد لازم در زمینه مهاجرت در این کتاب بحث و بررسی شده است.

محتوای کتاب کاملاً با عنوان و فهرست آن انطباق دارد. همه مطالب در زمینه مهاجرت‌های داخلی و بین‌المللی تنظیم شده و کاملاً فهرست مطالب را پی‌گیری می‌نماید. هر عنوانی صرفاً مطالب همان عنوان را در بر نمی‌گیرد و از پراکنده‌گویی به طور جدی پرهیز شده است. مطالب کتاب به‌تنهایی فراتر از سرفصل دروس جغرافیایی جمعیت و مبانی جمعیت‌شناسی در مورد مهاجرت است برای مثال، در سرفصل درس مبانی جمعیت، مهاجرت (تعریف مهاجرت، علل، انواع، پیامدها...) به‌عنوان یکی از سرفصل‌های اصلی آمده و کتاب مذکور تمامی محتوای سرفصل را پوشش می‌دهد.

در این کتاب میزان روزآمدی داده‌ها و اطلاعات مناسب است. منابع تا اواخر قرن بیستم را پوشش می‌دهد و از آمارهای مهاجرتی آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن استفاده شده است. اما چون پدیده مهاجرت پدیده‌ای پویا است، مسلماً باید در آثار بعدی به منابع تازه تری در زمینه آمار مهاجرت‌ها مراجعه کرد.

کتاب منظم و مسنجم تنظیم شده و شاید بهتر بود که فصل چهارم و پنجم به فصل‌های کتاب افزوده می‌شد. از منابع موجود فارسی به طور نسبی استفاده کامل شده است. برخی از آثار که خارج از حوزه تهران تدوین شده کمتر مورد توجه نویسنده قرار گرفته است. اما، به هر صورت، به منابع کافی اشاره شده و مورد استفاده قرار گرفته است. در مآخذ خارجی هم برای بیان مقصود از منابع کافی استفاده شده است، اما مسلماً منابع بسیار دیگری هم موجود است که در اینجا از دید نویسنده محترم دور مانده است. منبع خاصی مورد استفاده واقع شده و ذکر از آن به میان نیامده باشد، مشاهده نمی‌شود لیکن بیان برخی از منابع نیز مورد غفلت واقع شده است؛ مثلاً، در بحث نظریه‌های مهاجرتی برخی منابع ذکر نشده‌اند مثل منبع نظریه لاری و ساستار در صفحه ۱۳۲، که احتمالاً لاری و سی‌ستو بوده است، و در برخی قسمت‌ها، به دانش کلی نویسنده اکتفا شده و منبع خاصی ذکر نشده است مثل، دیدگاه سیاسی در صفحات ۱۲۸ و ۱۲۹. ضمناً در برخی موارد ذکر صفحه از قلم افتاده است و یا به یک نشریه برای بیان کلیه مآخذها اشاره شده است؛ مثل، فصل سوم از صفحه ۶۷ تا ۱۱۹ که خوب است در چاپ‌های بعدی اصلاح شود.

در این اثر بیشتر به مهاجرت‌های بین‌المللی تأکید شده است (فصول ۷-۶-۲-۱) و فصل سوم نیز به مهاجرت‌های داخلی اختصاص یافته است.

پیشنهادها

ذکر صفحات منابع مورد استفاده، شماره‌گذاری جدول‌ها و کوتاه کردن جملات (اغلب جملات بسیار هستند)، افزودن فهرست اعلام ... بر کیفیت اثر می‌افزاید. چنانچه این کتاب به عنوان یکی از منابع اصلی مهاجرت برای دانشجویان دوره کارشناسی ارشد رشته جمعیت‌شناسی در نظر گرفته شود، می‌باید فنون و روش‌های ترکیبی بر آورد مهاجرت هم‌چون: روش ماتریس‌ها، اثرات مهاجرت بر باروری و ... بدان افزوده شود.

* نام کتاب: جمعیت‌شناسی عمومی ایران

* مؤلف / مترجم: سیدمهدی امانی

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۰

۵- جمعیت‌شناسی عمومی ایران

کتاب جمعیت‌شناسی عمومی ایران به تألیف دکتر مهدی امانی، دردرس جمعیت‌شناسی ایران، جزء منابع کارشناسی علوم اجتماعی محسوب می‌شود.

از آثار مشابه آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

شهلا کاظمی پور

- شاخص‌های اجتماعی ایران - فصل اول جمعیت

محمود طالقانی

- جمعیت‌شناسی تهران

محمد تقی شیخی

- جامعه‌شناسی جمعیت

الف) بررسی شکلی

مطالب کاملاً روان و رسا بیان شده ولی به دلیل نارسایی ویراستاری و تخصصی بودن مطالب فهم برخی از جملات کمی دشوار است. کیفیت اثر از لحاظ حروف نگاری، صفحه آرایی و صحافی مناسب است ولی نکته قابل توجه این است که شماره صفحات در صفحات ۱ تا ۵۵ بالای صفحه آمده لیکن صفحات ۵۶-۵۷ و برخی از صفحات دیگر زیر صفحه شماره گذاری شده است. این کتاب برای دو واحد درس جمعیت شناسی ایران در دوره کارشناسی مناسب است.

این کتاب دارای پیش گفتار، بیان صریح هدف، فهرست اجمالی، جدول و نمودار و فهرست منابع است، ولی فاقد مقدمه کلی و فصول، نتیجه، خلاصه فصول و خلاصه کلی، فهرست اعلام و موضوعی و کتاب شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

با وجود آنکه این درس (جمعیت شناسی ایران) دارای پیش نیاز است (مبانی جمعیت شناسی و روش های جمعیت شناسی و...) و اصطلاح های جمعیت شناسی در آنها به کار برده شده، ولی در عین حال در این اثر هر جا که لازم بوده با زبان روان اصطلاح ها توضیح داده شده است. با توجه به اینکه این اثر کتابی درسی است لیکن فاقد طرح بحث مقدماتی، جمع بندی نهایی، تمرین و آزمون است. اکثر جدول ها عنوان ندارد در نتیجه فهم آنها برای خواننده مشکل است. حروف نگاری جدول ها هم خوانی ندارد. در برخی از جدول ها نیز خطوط عمودی و افقی رسم شده و در برخی رسم نشده است.

این اثر بر اساس شرح درس شورای گسترش تهیه نشده به همین جهت، سرفصل های آن درست منطبق با شرح درس نیست ولی تا حدود ۷۰٪ مطالب شرح درس را در بر می گیرد. برای مثال، بندهای ۴، ۱۰، ۱۸، ۱، ۳ در شرح درس

جمعیت‌شناسی ۱۳۱

وجود دارند که در کتاب راجع به آنها بحثی نشده است، در عوض فصل هشتم، نهم دهم فراتر از شرح درس هستند که به غنای آن کمک کرده است. میزان روز آمدی داده‌ها و اطلاعات اثر بسیار خوب است و مؤلف از آخرین اطلاعات و تحقیقات استفاده کرده است.

از جمله نوآوری‌های این اثر می‌توان به مواردی هم‌چون: بررسی جنبه‌های جمعیتی سوادآموزی (ص ۱۰۵)، پیگیری نسلی سوادآموزان (ص ۱۱۵)، چند جنبه جمعیت‌شناختی سالمندان در ارتباط با جوانان (ص ۱۲۸) اشاره کرد. در فصل نهم سواد زبان رسمی و زبان‌های محلی، بحث تازه‌ای را مطرح کرده‌اند. با نام «جامعه زادبوم» و «جامعه درون بوم» که مطلبی جدید را به خواننده ارائه می‌دهد.

کل اثر دارای نظامی منطقی است ولی شاید بهتر بود در فصل اول به جای حدود ۱۰ صفحه در مورد جمعیت تهران (اولین سرشماری) بیشتر در مورد جمعیت جهان، مناطق مختلف آن و مقایسه آن با جمعیت ایران پرداخته می‌شد. محقق در اکثر موارد سعی کرده از منابع مستند استفاده کند.

پیشنهادها

- کتاب نیاز به اصلاح دارد. برای مثال، درص ۸، عدد ۶ اشتباه است باید رشد ۶٪ درصد باشد. و یا در ص ۳۵ عنوان جدول، با متن جدول هماهنگی ندارد. عنوان فقط سال ۷۵ است ولی در متن سال‌های ۷۵-۱۳۳۵ ذکر شده است.
- پیشنهاد می‌شود در چاپ بعدی بررسی تمام جداول باعنوان نوشته شود و حروف نگاری جداول نیز یک‌نواخت شود.
- مقدمه، خلاصه و نتایج به کتاب افزوده شود.
- در انتهای هر فصل سؤالاتی طرح شود.
- کتاب به ویراستاری علمی و ادبی نیاز دارد.

فصل هفتم
جامعه شناسی صنعتی

* نام کتاب: اصول و مبانی جامعه‌شناسی صنعتی

* مؤلف / مترجم: دکتر اکبر فریار

* ناشر: آستان قدس رضوی

* نوبت و محل چاپ: مشهد، سوم

* سال نشر: ۱۳۸۰

۱- اصول و مبانی جامعه‌شناسی صنعتی

این کتاب از جمله متون اصلی درس جامعه‌شناسی صنعتی است. از کتاب‌های مشابه در این حوزه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- صنعت‌گرایی (جامعه‌شناسی زندگی صنعتی) ترنر / چاوشیان

- الگوهای تاریخی صنعتی شدن تام کمپ / محمدابراهیم فتاحیان

- جامعه‌شناسی صنعتی نیره توکلی خمینی (از کتب پیام نور)

الف) بررسی شکلی

هر چند نگارش اثر، روان و ساده است؛ اما اعمال ویرایشی محدود می‌تواند در بهبود کیفیت مطالب مؤثر باشد.

کیفیت اثر از جهت حروف نگاری، صفحه‌آرایی و صحافی در حد معمول است و لذا، این حیث اشکال یا محدودیتی ندارد. در طرح روی جلد نیز تصویری از

کارخانه ترسیم شده که نشان‌دهنده صنعتی شدن است و هم‌چنین از افرادی که در تماس با یکدیگرند ترسیم شده که احتمالاً دلالت بر جامعه دارد. شاید مباحث کتاب حدود یک سوم از نیاز درس مورد نظر را پوشش دهد. زیرا بخش عمده مطالب کتاب به موضوع تاریخ صنعتی شدن، فرایند صنعتی شدن و نظریه‌هایی پرداخته است که رابطه بین جامعه و صنعت را تبیین کرده است و بخش‌ها یا موضوعات دیگر در آن مطرح نشده است.

با توجه به اینکه این اثر به چاپ سوم رسیده است لیکن در مقایسه چاپ اول تغییر محتوایی محسوسی صورت نگرفته است. تنها موارد تغییر یافته در نسخه جدید عبارت است از: (۱) تغییر رنگ جلد کتاب، (۲) اضافه شدن یک اصلاحیه در آخرین صفحه کتاب که برخی اشتباه‌های چاپی داخل متن را تذکر می‌دهد.

ب) بررسی محتوایی

هر چند تعداد واژه‌های تخصصی به کار رفته در اثر خیلی زیاد نیست، اما از نظر ترجمه معادل‌های مناسبی انتخاب شده است. برای تفهیم موضوع در برخی موارد از ارائه آمار در قالب جدول استفاده شده، اما آمار مربوطه حداکثر به سال ۱۹۷۰، یعنی ۳۵ سال قبل، برمی‌گردد و در چاپ‌های جدید نیز هیچ تغییری، حتی به روزسازی آمارها انجام نشده است.

کتاب بیشتر به مسئله نحوه اثرگذاری صنعت بر روی جامعه و فرهنگ توجه کرده و کمتر به چگونگی برخورد پذیرش جوامع متفاوت با مقوله صنعت مورد بررسی قرار گرفته است؛ ضمن آنکه مباحث جدیدتر مانند: جامعه فرا-صنعتی، جامعه اطلاعاتی، شیوه زندگی در جامعه صنعتی، تعامل میان کشورهای صنعتی و غیرصنعتی کمتر مورد عنایت قرار گرفته است. این اثر برای آشنایی با تاریخ و سابقه شکل‌گیری کشورهای صنعتی و هم‌چنین آشنایی با برخی دیدگاه‌های نظریه پردازان جامعه‌شناس پیرامون جامعه صنعتی مفید است.

عنوان و فهرست اثر با محتوای آن انطباق دارد. سر فصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی قدیمی است و با تحولات کنونی جوامع صنعتی امروز فاصله دارد. بنابراین، انطباق کتاب سرفصل‌های یاد شده چندان موجود نیست با وجود این کتاب ۷۰٪ از سرفصل‌های شورای عالی را پوشش می‌دهد. از آنجا که کتاب با هدف فراهم آوردن کتابی درسی تدوین شده متنی ساده و روان دارد و فصول کتاب خلاصه و مختصر و تدوین آن را ساده کرده است. طرح نویسنده برای تدوین کتاب منطقی است. مباحث کتاب از پیرایش صنعت، وقوع انقلاب صنعتی، شکل‌گیری جامعه جدید، تعامل میان صنعت و جامعه آغاز شده و با توصیف جامعه صنعتی به پایان رسیده است.

پیشنهادها

- توجه و پرداختن به مسائل جامعه‌شناسی ایران با تأکید بر حلقه‌های مفقوده و تنگناها.
- توجه و پرداختن به بررسی چگونگی برخورد و پذیرش جوامع گوناگون با مقوله صنعت.
- پرداختن به تبیین نقش شکل‌های مدنی در کشورهای صنعتی که نهادهایی ساختاری و نهادینه شده است و می‌تواند فعالیت‌های داوطلبانه را توسعه دهد.
- توجه به نقش صنعت در تشدید خشونت‌های بین الملل و منطقه‌ای (دو جنگ جهانی).
- پرداختن به تبیین نقش توسعه صنعتی در پیدایش تحول و ساختارهای نوین حکومتی و اجتماعی (مشارکت، دموکراسی و جامعه مدنی).
- به دلیل کمبود کتاب در زمینه جامعه‌شناسی صنعتی، در مجموع این کتاب یا پاره‌ای اصلاحات می‌تواند کتاب مفیدی باشد.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی صنعتی

* مؤلف / مترجم: نیره توکلی

* ناشر: دانشگاه پیام‌نور

* نوبت و محل چاپ: تهران، ششم

* سال نشر: ۱۳۸۳

۲- جامعه‌شناسی صنعتی

کتاب جامعه‌شناسی صنعتی تألیف نیره توکلی از مجموعه کتابهای انتشارات دانشگاه پیام‌نور است و در منابع درسی علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور استفاده می‌شود. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، نقاط ضعف و قوت شکلی و محتوایی آن به شرح ذیل تقدیم علاقه‌مندان می‌شود:

الف) بررسی شکلی

کتاب موردنظر به شیوه‌ای روان و رسا نگارش یافته است و به لحاظ رعایت قواعد ویرایش و نگارش در حد مطلوبی است. طرح روی جلد به تبع قواعد و چاپ سایر کتب دانشگاه پیام‌نور شکل یکسانی دارد، و از این جهت، به ناگزیر هیچگونه دلالت خاصی بر جامعه‌شناسی صنعتی ندارد. صفحه‌آرایی و صفحات کتاب مشکل خاصی ندارد لیکن ترتیب حروف‌نگاری و نزدیکی سطرها نسبت به

یکدیگر موجب فشردگی متن شده به طوری که مطالعه آن ممکن است خواننده را خسته می‌کند. حجم اثر برای درس جامعه‌شناسی صنعتی در مقطع کارشناسی کافی است.

در پایان هر فصل منابع مورد استفاده در همان فصل ذکر شده اما کتاب‌شناسی کلی در اثر موجود نیست. اثر فاقد پیش‌گفتار، مقدمه کلی و مقدمه فصول، فهرست اجمالی، نتیجه، تصویر، خلاصه فصول و یا حتی، خلاصه کلی فهرست اعلام و موضوعی است.

ب) بررسی محتوایی

باتوجه به اهتمام نویسنده در به‌کارگیری منابع جامعه‌شناسی، به حد کافی از اصطلاح‌های تخصصی استفاده شده است. کتاب از نظر بهره‌گیری از ابزارهای علمی به حداقل ممکن قناعت کرده است؛ برای مثال، در متن صرفاً ۴ جدول ارائه شده است. هیچ‌یک از بخش‌ها و فصول کتاب مقدمه، جمع‌بندی نهایی، تمرین، آزمون، نمودار، تصویر و نقشه ندارند. کتاب در سال ۱۳۷۵ (حدوداً ۱۰ سال پیش) تدوین شده است و منابعی که مورد استفاده نویسنده بوده در زمان خود به روز بوده است.

این اثر به لحاظ میزان جامعیت محتوا و وضوح نسبت به کتب موجود مشابه در حدی قابل قبول است لیکن نحوه ارائه مطالب و چگونگی فصل‌بندی آن، این امر را خدشه دار ساخته و موجب نوعی پراکندگی ساختاری شده است.

پس از فصل اول که مبحث جامعه‌شناسی صنعتی است، در فصل دوم انواع جوامع از نظر میزان صنعتی بودن با یکدیگر مقایسه شده و سپس در فصل سوم مجدداً نوعی بازگشت رخ داده و مؤلف مبحث قرون وسطی و ویژگی‌های آن را بر شمرده است. در فصل چهارم انقلاب‌های کبیر را عنوان کرده و نقش آنها را در صنعتی شدن جوامع توضیح می‌دهد. و این در حالی است که موضوع فصل دوم

یعنی انواع جوامع صنعتی، باید پس از این قسمت قرار گیرد. قرار دادن مبحث ایران در میان مباحث نظری موجب کاهش انسجام مطالب شده است. منابع مورد استفاده از نظر تعداد، کم و محدودند، برای مثال، نویسنده در فصل یک، ۳ منبع؛ در فصل سه، ۴ منبع؛ در فصل چهار ۵ منبع و در فصل هفت ۲ منبع استفاده کرده است. از سوی دیگر، ارجاع‌ها کلی است و گاهی مرز میان مطالب نویسنده و مطالبی که از منابع دیگر اخذ و اقتباس شده مشخص نیست. در موارد متعددی نویسنده صرفاً به ذکر نام نویسنده و سال انتشار اکتفا کرده است از جمله: در صفحه‌های ۱۰-۱۱-۴۶-۱۰۱-۱۰۹ ارجاع‌ها متعدد و فراوان به یک منبع نیز از جمله نقاط ضعف اثر به‌شمار می‌رود. گاهی تا سه صفحه از مطالب متن کتاب برگرفته از یک منبع است؛ در صورتی که در یک صفحه بیش از ۵، ۴، سطر را نمی‌توان به یک منبع ارجاع داد.

پیشنهادها

- بهتر است عنوان فصل ۱۰ «ویژگی‌های روانی جامعه صنعتی» تغییر یافته و عنوان مناسب‌تری انتخاب شود؛ زیرا جامعه صنعتی انسان نیست که ویژگی‌های روانی خاصی داشته باشد بلکه بهتر است این ویژگی روانی به خصوصیت‌ها و ویژگی‌های افراد در جامعه صنعتی نسبت داده شود.
- عنوان «چگونگی رشد صنایع جدید در ایران» (ص ۷۴) این موضوع را به ذهن متبادر می‌نماید که مربوط به صنایع حال یا حتی رژیم گذشته است، در حالی که این عنوان دوران قاجار را منعکس می‌نماید (۷۷-۷۵).
- منابع مورد استفاده تا حدی قدیمی و فرعی است، لازم است منابع زیر بیشتر مورد استفاده قرار گیرد:

Post Industrial society , Industrial sociology

- مباحث زیادی قابل ادغام است ضمن آنکه بحث‌هایی مانند: نهادهای اجتماعی اقتصادی جامعه صنعتی، جایگاه جامعه‌شناسی صنعتی در رشته علوم اجتماعی،

جامعه فرا- صنعتی، معایب و مزایای صنعتی شدن کمتر به بحث گذارده شده است.

- بهتر است به جای ترجمه نظریه پیشامدی که در مقابل واژه **contingency theory** در صفحه ۹۱ آمده است، «نظریه اقتضایی» آورده شود.

- پیشنهاد می‌شود نویسنده مبحثی بانام نتیجه گیری و جمع‌بندی به انتهای کتاب بیفزاید.

- نظر به اینکه این کتاب، کتابی آموزشی محسوب می‌شود. مناسب است جنبه‌های آموزشی آن تقویت شود. برای مثال، در انتهای هر فصل خلاصه‌ای از بحث‌های مطرح شده ارائه شود و سؤالاتی جهت فعالیت یا پژوهش بیشتر مطرح شود. حتی، می‌توان برخی منابع پیشنهادی جهت مطالعه بیشتر، که جدیدتر نیز هستند، در انتهای هر فصل افزود.

* نام کتاب: صنعتی شدن و توسعه

* مؤلف / مترجم: تام هیویت و دیگران / ترجمه طاهره قادری

* ناشر: دانشگاه علامه طباطبایی

* نوبت و محل چاپ: تهران

* سال نشر: ۱۳۷۷

۴- صنعتی شدن و توسعه

کتاب صنعتی شدن و توسعه اثر تام هیویت و دیگران، ترجمه خانم طاهره قادری، در دسره‌های جامعه شناسی صنعتی، جامعه شناسی کشورهای در حال توسعه و جامعه شناسی جهان سوم، علم و تکنولوژی و... در رشته های پژوهشگری اجتماعی، تعاون و رفاه اجتماعی، اقتصاد، جامعه شناسی منبع مفیدی است. از آثار مشابه می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- اصول و مبانی جامعه شناسی صنعتی اکبر فریار
- الگوهای تاریخی صنعتی شدن تام کمپ / ترجمه ابراهیم فتاحی
- جامعه شناسی کشورهای صنعتی ریمون آرون / ترجمه رعناعلومی
- جامعه شناسی صنعتی محمد تقی شیخی
- از سیاست اقتصادی تا سیستمات صنعتی محمد رضا رضوی و دیگران

الف) بررسی شکلی

جملات نسبتاً روان و رسا است که نشانگر آشنایی و مهارت مترجم محترم در زمینه متون مربوط به توسعه است. قواعد نگارش در حد معقول و متعادلی رعایت و مفاهیم مطرح شده در اثر به خوبی برای خواننده کتاب ارائه شده است. صفحه آرایی هر چند عاری از اشکال به نظر می آید اما می تواند بسیار بهتر از این هم باشد، صحافی اثر مناسب است لیکن طرح جلد دلالت خاصی بر موضوع و عنوان کتاب ندارد. این اثر برای دوره های کارشناسی ارشد (به لحاظ حجم آن) به عنوان منبع تکمیلی دروس مناسب است لیکن برای مقاطع تحصیلی کارشناسی به عنوان منبع کمکی حجیم به نظر می آید. اثر فاقد فهرست اعلام و موضوعی و کتاب شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح های تخصصی با کیفیت مناسبی معادل سازی شده است. لیکن در برخی دقیق و جا افتاده نیست. برای مثال برای **manufacturing** «تولیدات صنعتی» به کار رفته که به جای آن «تولیدات کار» گاهی مناسب تر است (صفحه ۷)، برای **Dumping** در (ص ۲۶) «سیاست دامپینگ» به کار رفته که اصطلاح «سیاست بازار شکنی» مناسب تر است.

بحث های مقدماتی و جمع بندی نهایی کتاب مناسب است و در هر فصل توضیحاتی آورده که بسیار مفید و پرمحتوا هستند به نحوی که مطالب آنها به ویژه برای دانشجویان می تواند کاملاً مفید و آموزنده باشد. این کتاب از آن جهت که تجربه صنعتی شدن چند کشور در حال توسعه را تشریح می نماید و نکته ها و رهنمودهای علمی ارزشمندی به همراه دارد باید در کنار سایر منابع که می توانند نیازهای مدرس را در دروسی مانند جامعه شناسی صنعتی یا جامعه شناسی کشورهای در حال توسعه تأمین کند، بطور مستقل مورد استفاده قرار گیرد، زیرا تمامی قلمرو موضوعی «صنعتی شدن و توسعه» را پوشش نمی دهد. از آنجا که کتاب، رویکردی تاریخی به بررسی تحولات اقتصادی کشورهای در حال توسعه

(برزیل و کره) پرداخته است، بنابراین، به آمار و اطلاعات چند دهه قبل مراجعه داشته و فقط به جدیدترین اطلاعات اکتفا نموده است.

گردآورندگان کتاب رویکرد فلسفی، یا ایدئولوژیکی خاصی ندارند اما در فصل آخر کتاب به محدودیت‌های نظریه نویسندگان و نظریه ساختارگرایی اشاره کرده‌اند و اذعان دارند که از این دو نظریه متناسب شرایط خاص کشورهای جهان سوم بهره برده‌اند. هم‌چنین گردآورندگان فصول کتاب به این امر اشاره کرده‌اند که در این مجله فقط به نقش عوامل اقتصادی توجه نموده‌اند. عوامل اجتماعی و فرهنگی مورد غفلت قرار گرفته است. به این جهت، به نظر می‌رسد گردآورندگان دارای رویکردی واقع‌بینانه بوده و از افراط و تفریط فکری پرهیز کرده‌اند.

پیشنهادها

- ترجمه جلد دوم اثر مفید به نظر می‌رسد.
- این اثر می‌تواند با افزودن بخش‌هایی به عنوان خودآزمایی و تمرین‌ها مفیدتر شود.
- افزودن فهرست اعلام، فهرست مکان‌ها، فهرست موضوعی، کتاب را غنی‌تر می‌سازد.
- این کتاب ۶ فصل دارد که ۵ مؤلف، آن را به شرح زیر پدید آورده‌اند:
فصل اول، پنجم و ششم را رای جنکنیز نوشته است.
- فصل دوم را تام هویت نوشته و فصل چهارم را کریس ادواردز به تحریر درآورده است.
- مقدمه کتاب را نیز سه نفر (تی. هویت، اچ جانسون و دی. ویلد) به رشته تحریر در آورده‌اند، که مترجم محترم نویسندگان مقدمه را به عنوان مؤلف‌های کتاب معرفی نموده است، در حالی که سه فصل از کتاب (یعنی حداقل نصف اثر) توسط جنکنیز به رشته تحریر در آمده است (که حتی اسمی از او در صفحه عنوان به چشم نمی‌خورد)
- ضمناً بهتر است در صفحه عنوان قید شود که این کتاب جلد اول از یک اثر دو جلدی است.

فصل هشتم
جامعه شناسی روستایی

* نام کتاب: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی

* مؤلف / مترجم: دکتر مصطفی ازکیا

* ناشر: اطلاعات

* نوبت و محل چاپ: تهران، چهارم

* سال نشر: ۱۳۷۴

۱- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی

این اثر جزء منابع فرعی درس جامعه‌شناسی توسعه و جامعه‌شناسی روستایی در مقطع کارشناسی و پژوهشگری علوم اجتماعی و سمینار جامعه‌شناسی روستایی در مقطع کارشناسی ارشد است.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

رابت چمبرز / مصطفی ازکیا - توسعه روستایی، اولویت

بخشی به فقرا

مصطفی ازکیا - جامعه‌شناسی توسعه و توسعه

نیافتگی روستایی

چی بی. چیتامبار - مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی روستایی

عبدالعلی لهسایی زاده - جامعه‌شناسی توسعه روستایی

آندره گوندر فرانک - جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی

روستایی

الف) بررسی شکلی

این اثر از دو بخش تألیفی و ترجمه‌ای تشکیل شده است. اگر چه متن در بخش‌هایی نظیر فصل چهارم، پیچیدگی‌هایی در زمینه فنی و روش شناختی دارد اما در مجموع می‌توان سراسران را روان و رسا توصیف نمود. با وجود این میزان روانی و رسایی در بخش‌های تألیفی بیش از بخش‌های ترجمه‌ای، به‌ویژه فصل سوم است.

قواعد ویرایشی و نگارشی تا حدی قابل قبول است. اما پیدا است که ویراستار این اثر حرفه‌ای نبوده است. حروف نگاری کتب درسی معمولاً درشت است از این رو شایسته است که این اثر نیز با حروفی درشت تر نگارش یابد صفحه آرایی با توجه به نبود عکس و طرح در متن کیفیت بالایی ندارد و طرح روی جلد هم فاقد هر گونه ویژگی خاصی است.

کتاب حاوی پیش‌گفتار، مقدمه فصول، فهرست تفصیلی مطالب و جدول است، لیکن، فاقد تصاویر، خلاصه فصول، خلاصه کلی، فهرست اعلام، فهرست موضوعی، فهرست منابع و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

مؤلف کتاب اصطلاح‌های تخصصی مرتبط با توسعه روستایی را به نحوی مطلوب به کار گرفته است و معادل سازی تخصصی اثر از دید انتقال معنا و درک مطلب کیفیتی مطلوب دارد.

از اشکالات این اثر عدم استفاده از ابزارهای علمی هم‌چون: طرح بحث مقدماتی، جمع بندی نهایی، تمرین و آزمون آمار، مقایسه و... برای تفهیم موضوع است که به‌عنوان یک منبع درسی سبب کاهش کیفیت اثر شده است. از برخی مفاهیم مهم هم‌چون توسعه روستایی، که عنوان کتاب هم از آن گرفته شده در سراسر اثر تعریف دقیق و روشن به عمل نیامده هم‌چنین نقد دو نظریه عمده

توسعه، یعنی نوسازی و وابستگی، ارتباطی مستقیم با بحث توسعه روستایی ندارد. اثر حاضر با سر فصل‌های شورای عالی برنامه ریزی تطابق کامل ندارد. برای نمونه جامعه‌شناسی روستایی و شهری تعریف و مقایسه شده است؛ اما تلاش مؤلف بر این بوده که در بخش سوم کتاب که اختصاص به توسعه روستایی در ایران دارد در قالب طرح بحث اصلاحات ارضی تا اندازه‌ای به سرفصل‌های مذکور نیز بپردازد.

بانک جهانی هر سال گزارش توسعه جهان را منتشر می‌نماید که می‌توان از آخرین گزارش آن برای به روز نمودن داده‌های کتاب استفاده نمود. دو نکته برجسته در این اثر بیان نظریه‌های توسعه مربوط به توسعه روستایی هم‌چون «نظریه خرده فرهنگ دهقانی»؛ «نظریه به محدودی» و دیگری «بیان الگوهای توسعه روستایی» و نقد آنها است که طبقه‌بندی سودمندی از راهکارهای موجود در این عرصه ارائه داده است.

هریک از فصول از نظم منطقی مناسب برخوردار است؛ اما در کل اثر به واسطه استفاده از ترجمه و طرح مباحثی که ارتباطی مستقیم با موضوع کتاب ندارد به‌ویژه در فصل دوم، با عنوان انقلاب سبز، تا اندازه‌ای انسجام مطالب از میان رفته است. با توجه به اینکه جامعه روستایی از سال ۱۳۶۴ تاکنون ایستا نبوده و تحولاتی را پشت سر گذاشته، منابع مورد استفاده در اثر جدید نیست. مطالب اصلی مربوط به کشور ایران اختصاص به قبل از انقلاب دارد و سخنی در مورد وضعیت جامعه روستایی پس از انقلاب اسلامی گفته نشده است. پرداختن به مسائل جامعه روستایی پس از انقلاب اسلامی مانند: جهاد سازندگی و تجربه شوراهای اسلامی روستایی و ... سبب غنی‌تر شدن کتاب می‌شود. مراجع مورد استفاده تقریباً در پانوشت بیشتر صفحات کتاب ذکر شده و بررسی مطالب نیز حاکی از تلاش مؤلف برای استفاده از منابع متعدد و استناد برداشت‌های خود به آنها است.

* نام کتاب: جامعه روستایی و نیازهای آن

* مؤلف / مترجم: فرامرز رفیع پور

* ناشر: شرکت سهامی انتشار

* نوبت و محل چاپ: تهران، سوم

* سال نشر: ۱۳۷۴

۲- جامعه روستایی و نیازهای آن

این اثر منبعی فرعی و کمکی در دروس جامعه‌شناسی روستایی، جامعه‌شناسی توسعه، جامعه‌شناسی کشورهای جهان سوم و روش تحقیق عملی محسوب می‌شود. این اثر می‌تواند در کنار آثار ذیل مفید واقع شود:

منصور وثوقی	- جامعه‌شناسی روستایی
مصطفی ازکیا	- جامعه‌شناسی روستایی
لهسایی‌زاده	- جامعه‌شناسی روستایی
خسرو خسروی	- جامعه‌شناسی روستایی

الف) بررسی شکلی

شیوه نگارش متن بسیار روان و رسا است و با وجود اینکه ۵۶ صفحه اول کتاب به مباحث انتزاعی و پیچیده اختصاص یافته نحوه نگارش مطالب به گونه‌ای است

که خواننده دچار مشکل نمی‌شود. نویسنده با رعایت آیین نگارش، موضوع، مسئله یافته‌های تحقیق را بیان نموده است.

طرح روی جلد دلالتی خاص بر عنوان کتاب ندارد. نظریه انتشار کتاب در اواسط دهه ۱۳۶۰، و تبعیت از حروف نگاری اولیه در چاپ‌های بعدی، سبک حروف نگاری و صفحه آرایی کتاب، باید تغییر یابد، کیفیت صحافی و چاپ برخی صفحات مناسب به نظر نمی‌رسد.

کتاب دارای پیش‌گفتار، هدف، مقدمه، فهرست مطالب، نتیجه‌گیری، جدول خلاصه و فهرست منابع می‌باشد. این اثر می‌تواند به عنوان یک منبع کمکی در درس جامعه‌شناسی روستایی به‌خصوص در مباحثی مانند توسعه روستایی، استفاده شود.

ب) بررسی محتوایی

مطالب کتاب به شیوه‌ای ساده و روان بیان شده‌اند و از واژه‌ها و اصطلاح‌های تخصصی جامعه‌شناسی نیز استفاده شده است. از جهت معادل سازی، کیفیتی مناسب دارد اما در برابر ترجمه اصطلاح‌های تخصصی گاه معادل آلمانی و گاه معادل انگلیسی آورده شده که از این حیث امکان تطبیق برای خواننده مشکل می‌شود. مؤلف از ابزارهای علمی هم‌چون: طرح بحث مقدماتی، جمع بندی نهایی و نمودار برای تفهیم موضوع استفاده نموده است. اثر مورد نظر از جنبه‌های مختلف دارای نوآوری است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. برای اولین بار در جامعه روستای ایران، پژوهش علمی در جهت نیاز سنجی انجام شده است.

۲. اطلاعات نظری به گونه‌ای مناسب در بررسی واقعیت‌های ایران به کار گرفته شده است.

۳. غنای روش شناختی کتاب در بررسی موضوع، حائز اهمیت است.

۴. الگوی خوبی از حیث روش شناختی و نوع مطالعه برای محققان جوان در حوزه جامعه‌شناسی روستایی است و نظم منطقی و انسجام میان مطالب مشهود است. عمده مباحث و بحث‌ها نیز کاملاً بیان شده‌اند.

مؤلف حداکثر دقت را در ارجاع‌ها و استنادها به عمل آورده است و یکی از نکات مثبت اثر آن است که محقق در صفحه ۳۵۱، هنگام معرفی منابع کتاب‌هایی را که به طور مستقیم مطالعه کرده از منابعی که به نقل از منابع دیگر آورده متمایز نموده است. هم‌چنین در پاورقی متن موارد متعددی وجود دارد که مؤلف خواننده را به مقایسه مطالب ذکر شده با منابع دیگر فرا می‌خواند از جمله: صفحات ۵۰-۵۶-۵۷.

در بخش چارچوب نظری مبنایی نسبتاً جامع (در مقایسه با زمان تألیف) برای تعریف، طبقه‌بندی و ریشه‌یابی نیاز، ارائه شده است و فنون خاص تحقیق برای اولین بار در زمان انجام این تحقیق به کار برده شده که قابلیت پژوهشی و آموزشی را افزایش می‌دهد.

پیشنهادها

- کتاب مورد نظر اثری مفید برای دانشجویان و علاقه‌مندان به بحث جامعه‌شناسی روستایی است و می‌تواند به عنوان منبع کمکی در درس جامعه‌شناسی روستایی توسعه استفاده شود.

- دوگانه نویسی اصطلاح‌ها (که برخی با معادل انگلیسی و برخی آلمانی است) اصلاح شود تا خواننده دچار ابهام نشود.

- جهت سهولت دستیابی خوانندگان به مطالب مورد علاقه بهتر است فهرست اعلام، اشخاص و واژه‌های تخصصی به انتهای کتاب افزوده شود.

* نام کتاب: نظریه‌های توسعه روستایی

* مؤلف / مترجم: محمدحسین پایلی یزدی و محمدمیر ابراهیمی

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۱

۳- نظریه‌های توسعه روستایی

کتاب نظریه‌های توسعه روستایی، تألیف محمدحسین پایلی یزدی و محمد ابراهیمی. در مقطع کارشناسی جزء منابع درسی جامعه‌شناسی توسعه روستایی است. از این اثر، در دروس جامعه‌شناسی توسعه و جامعه‌شناسی روستایی نیز به‌عنوان منبع فرعی استفاده می‌شود.

سایر کتب مشابه عبارت‌اند از:

- جامعه‌شناسی توسعه / مصطفی ازکیا
- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی / مصطفی ازکیا
- جامعه‌شناسی توسعه روستایی / لهسایی زاده
- جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی / مصطفی ازکیا
- پیشگامان توسعه / جرالدام. مایر ودادلی سیرز/علی اصغر هدایتی
- توسعه روستایی اولویت بخشی به فقر / رابرت چمبرز / مصطفی ازکیا

- برنامه ریزی توسعه نواحی روستایی خلیل کلانتری

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر در نگاهی کلی است، جز در برخی موارد هم چون ترجمه صفحه ۵۲ و یا صفحات ۲۰۰-۲۰۱، که دیدگاه‌هایی همچون دیدگاه مالتوس و بازراب بیان شده و از رسایی لازم برخوردار نیست. برخی نقل قول‌ها نیز، چنین وضعیتی دارند. در برخی موارد رعایت نکردن قواعد ویرایشی محتوای مطلب را وارونه کرده برای مثال، در صفحه ۹۶، پاراگراف آخر، متغیرهای عام گرایی، جهت گیری اکتسابی و تفکیک کارکردها، تحت تاثیر اشتباه سهوی در نگارش جزو ویژگی‌های توسعه نیافتگی ذکر شده‌اند. حال آنکه درست برعکس در نظریه پارسونز از ویژگی‌های عمده توسعه هستند و اعمال ویرایشی تخصصی می‌تواند از بروز چنین مواردی جلوگیری نماید.

اثر به لحاظ حروف نگاری، صفحه آرایی و صحافی مطلوب است لیکن طرح روی جلد با موضوع کتاب مرتبط نیست. پیش‌گفتار، فهرست اجمالی، خلاصه فصول، حتی خلاصه کلی نیز از جمله مواردی است که در کتاب مطرح شده است.

کاربرد اصطلاح‌های تخصصی مناسب است، به جز برخی موارد که در خصوص معادل‌های آن اختلاف نظر وجود دارد همچون **Community Development** که «توسعه اجتماع و اجتماعی» ترجمه شده که با توجه به اصطلاح **Social Development** این معادل مناسب به نظر نمی‌رسد و در سایر متون معادل می‌باشد که شاید مناسب‌تر باشد. همچنین در مورد معادل‌های **Model of , trickle - down , Agricultural Intensification** ، **cumulative** اختلاف نظر وجود دارد.

مباحث مطروحه فاقد طرح بحث مقدماتی و جهت گیری مسئله‌اند به جمع

بندی طرح و تشریح هر یک از نظریه‌ها و دیدگاه‌ها پرداخته نشده است. هرچند که در بیان برخی نظریه‌ها مانند دیدگاه‌های مکان مرکزی نقاط قوت و ضعف بیان شده لیکن در مورد نظریه‌ها و مباحث اساسی توسعه روستایی (جز در مواردی) به بیان محتوای کاربردی، نقاط قوت و ضعف پرداخته شده و کمتر از ابزارهای علمی جهت تفهیم موضوع استفاده شده است.

ب) بررسی محتوایی

در اغلب موارد محتوا با عنوان مخاطب انطباق دارد لیکن در برخی موارد به دیدگاه‌های اصلی پرداخته نشده است. برای مثال، در نظریه‌های نوسازی، دیدگاه‌های پارسونز و، به‌ویژه، روند مراحل تکامل جوامع، متغیرهای الگویی ساختار کنش و نظام در جوامع سنتی و مدرن خیلی مهم‌تر از هوزلیتز، اسملسر، ردفیلد و ... است و، درخصوص نظریه‌های توسعه مشارکتی، تعریف و رویکرد نظری چمبرز در مورد مشارکت (هم به لحاظ محتوایی نظری و هم ابعاد عملکردی) بسیار جامع‌تر از نظریه‌های مطرح شده است.

درموردی از جمله جمعیت و توسعه روستایی هم آثاری نظیر: **Rural Development & population** از مک نیکل موجود است همچنین در این زمینه صاحب‌نظرانی همچون هایامی، روشن، بازراب، پنگالی و... وجود دارند که در این روش حتی اشاره‌ای نیز به آنها نشده است.

مطالب اثر بیشتر به توسعه مفهوم عام مربوط می‌شود تا توسعه روستایی از جمله نوآوری‌های اثر این است که نظریه‌های مکان مرکزی کریستالر، آلفرد وبر، فون توتن و ... را جزو نظریه‌های توسعه روستایی آورده و همچنین نظریه‌های مالتوس و کلارک و دیدگاه‌های مربوط به مهاجرت را در زمره آنها ذکر کرده است، حتی می‌توانست دیدگاه‌های پسامدرنیسم و پسا ساختار گرایی نظیر: دیدگاه‌های دریدا، لیوتار، فوکر و هابرماس را نیز طرح نماید. افزون بر این نظریه‌های جامعه‌شناسان کلاسیک نظیر: دور کیم، آگوست کنت، مارکس،

تونیس و زیمبل را نیز می‌توان با نظریه‌های توسعه روستایی مرتبط نمود. تقریباً دیدگاه‌های توسعه دهه‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ مطرح شده‌اند لیکن به یکی از منابعی که به لحاظ محتوایی با مطالب اثر در مورد نظریه‌های نوسازی و وابستگی شباهت آشکاری دارد جامعه‌شناسی توسعه (تألیف دکتر ازکیا است) که در اینجا به آن اشاره‌ای نشده است؛ (هم‌چنین در کتاب برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای تألیف دکتر خلیل کلانتری) دیدگاه‌هایی در خصوص مکان مرکز به تفصیل بیان شده‌اند که در این کتاب ذکری از آن به عمل نیامده است.

پیشنهادها

- پیشنهاد می‌شود مطالبی که کمتر به نظریه‌های توسعه روستایی مربوط می‌شوند مانند: نظریه‌های و دیدگاه‌های مربوط به مهاجرت، مکان مرکزی، جمعیت و توسعه، مدرنیسم استاندارد، حذف یا تعدیل شوند.
- بهتر است دیدگاه‌هایی که در دو دهه اخیر در مورد توسعه روستایی مطرح شده‌اند مانند: نظریه‌های چمبرز، مک‌نیکل، بازاراپ، یول، میدکین، ویلیام کلارک، ریگر و بر اصولی نظیر: توسعه مشارکتی، محلی‌گرایی نهاد گرایی، هویت جمعی و ... تأکید نموده‌اند به کتاب اضافه شود.
- کتاب (ازحالت مجموعه‌ای از مطالب گردآوری شده) به منبعی با جهت گیری مسئله‌ای توسعه روستایی ایران بازبینی شود.
- با اینکه نظریه هیگن و نظریه مک کلند در اکثر منابع در زمره الگوی روان‌شناسی در نظریه نوسازی دسته بندی شده، در این کتاب بانام یک نظریه جدا آمده است که نیاز به تجدید نظر دارد.
- دسته‌بندی نظریه‌ها از حالت پراکندگی خارج شود.
- لازم بود هر نظریه‌ای که در مقطع زمانی خاصی در مورد توسعه روستایی عنوان و به کار برده شده طرح و مورد تقدم و بررسی قرار می‌گرفت و سپس به نظریه بعدی پرداخته می‌شد.

فصل نهم

جامعه شناسی معرفت

* نام کتاب: جامعه‌شناسی معرفت و علم

* مؤلف / مترجم: دیوید گلوور، شیلا ف استرابریچ و محمد توکل / شاپور بهیان و

دیگران

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۳

۱- جامعه‌شناسی معرفت و علم

این اثر در مقطع کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی و در درس جامعه‌شناسی معرفت و جامعه‌شناسی علم کاربرد دارد.

برخی از کتب موجود در این حوزه عبارت‌اند از:

- جامعه‌شناسی علم

دکتر محمد توکل

- مبانی جامعه‌شناسی علم

منوچهر محسنی

- جامعه‌شناسی معرفت

مایکل مولکی / کچوئیان

- چیستی علم

آلن چالمرز / زیبا کلام

الف) بررسی شکلی

کتاب فوق‌الذکر، ترجمه کتاب مشخصی به انگلیسی نبوده، بلکه گزینشی از فصول مختلف حداقل دو کتاب انگلیسی است. همان‌طوری که در صفحه ۲ (مقدمه کتاب)

ذکر شده است، بخش عمده‌ای از این کتاب (۶ فصل از ۸ فصل)، ترجمه‌ای است از کتابی بانام «جامعه‌شناسی معرفت» تألیف دیوید گلوور و شیلاف استرابریج؛ فصل اول و هشتم، تألیف دکتر محمد توکل است.

برای کتاب مذکور فصل اول باعنوان «داستان جامعه‌شناسی معرفت و علم» به زبان فارسی، تألیف شده و فصل هشتم با عنوان «رویکرد فلسفی و جامعه‌شناسی به معرفت» نظر ماکس شلر، به عنوان بخشی از کتاب «جامعه‌شناسی معرفت: مسایل نظری» را دکتر محمد توکل به زبان انگلیسی تألیف کرده است.

به دلیل حضور مترجمان متفاوت در ترجمه کتاب، هم‌چنین نگارش فصل اول به زبان فارسی، میزان رعایت و قواعد ویرایش و نگارش در فصول کتاب نسبتاً متفاوت است، و این نکته در کتاب نمود بسیاری دارد.

حروف نگاری، صفحه‌آرایی و صحافی این اثر مناسب است لیکن طرح روی جلد به نظر خیلی جالب نمی‌رسد. هم‌چنین کیفیت کاغذ استفاده شده مناسب نیست.

از آنجا که کتاب حاضر در چارچوب دو درس جامعه‌شناسی معرفت و علم تدریس می‌شود، تناسب چندانی با واحدهای درسی مذکور نداشته و از نظر تناسب حجم، در سطح پایینی قرار دارد. درحوزه‌های «جامعه‌شناسی معرفت» و «جامعه‌شناسی علم» وارد بحث عمیق نمی‌شود؛ و به لحاظ تعداد صفحات و حجم مطالب برای دوره کارشناسی ارشد در سطح پایینی قرار دارد و لازم است همراه آن، کتب دیگری نیز تدریس شود. اثر فاقد پیش‌گفتار، شماره فصول، نتیجه‌گیری، فهرست اعلام و موضوعی و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

در کل، کیفیت کاربرد اصطلاح‌های تخصصی در سطح متوسطی قرار دارد. مترجمان همواره سعی کرده‌اند معادل‌های رایج در حوزه علوم اجتماعی را به‌کار

گرفته و از نو آوری، که می‌تواند در فهم مطالب مشکلاتی ایجاد کند، خودداری نمایند و در مواردی که به واژه‌های خاص لاتین برخورد نموده‌اند، معادل‌های انگلیسی آن‌را در پانویست ذکر کرده‌اند. (برای مثال ص ۷۷ - ۳۸ - ۴۷ ...). لذا کیفیت معادل سازی اصطلاح‌های تخصصی در سطح قابل قبولی است.

به دلیل ساختار گزینش کتاب، این اثر فاقد انسجام نظری است و میان فصول آن انسجام نظری خاصی دیده نمی‌شود. (به‌ویژه میان فصول هشتم و فصول دیگر و بین فصل دوم و فصول قبل و بعد). علت پایین بودن میزان جامعیت محتوا و موضوع کتاب، عمدتاً پرداختن آن به دو حوزه گسترده «جامعه‌شناسی علم» و «جامعه‌شناسی معرفت» است؛ کتاب به دلیل پرداختن به دو حوزه مورد بحث، هیچ‌یک از آن دو حوزه را به‌دقت پوشش نداده است. این کتاب به لحاظ نظری جدید نیست در صورتی که حوزه جامعه‌شناسی معرفت و، به‌ویژه، جامعه‌شناسی علم، در دو دهه اخیر، دچار تحولات عمیقی شده است و کتاب حاضر تقریباً فاقد مباحث نظری طرح شده در این دو دهه اخیر است. نوآوری اثر در ادغام دو حوزه جامعه‌شناسی معرفت و جامعه‌شناسی علم است و تلاش کرده است که ربطی منطقی مابین این دو حوزه ایجاد نماید. این نکته با توجه به تحولات اخیر در حوزه جامعه‌شناسی علم اهمیت قابل توجهی دارد، چرا که بر مبنای تحولات اخیر، جامعه‌شناسی علم ارتباط بسیار بالایی با مباحث جامعه‌شناسی معرفت پیدا کرده و فاصله آنها به حداقل ممکن رسیده است. این ادغام تنها در فصول شش و هفت صورت پذیرفته است.

نظم منطقی و انسجام مطالب در درون هر فصل در حد بالایی قرار دارد لیکن مابین فصول ارتباط منطقی وجود ندارد. برای مثال، هیچ ربطی بین فصل هفتم و هشتم وجود ندارد. اثر به دلیل آنکه ترجمه است، مانند نسخه انگلیسی آن، منابع را با ذکر مأخذ مورد استفاده قرار داده است. به عبارت دقیق‌تر، مأخذ و ارجاع در درون هر فصل به خوبی صورت گرفته اما مهمترین اشکال کتاب نامشخص بودن

منبع ترجمه شش فصل از آن است. درحقیقت در هیچ جای اثر دقیق به عنوان، سال انتشار و موسسه انتشاراتی کتاب انگلیسی «جامعه شناسی معرفت» دیوید گلوور و شیلاف استربریج اشاره نشده است. به جز مشکل فوق الذکر، میزان دقت و استنادها و ارجاعها در این کتاب در حد مطلوبی قرار دارد. مترجمان تقریباً در کل فصول ترجمه شده سلیسی و روانی همراه با امانتداری متن را رعایت کرده‌اند و در بسیاری از موارد، واژه‌های تخصصی ترجمه شده را درپانویشت ارجاع داده‌اند. به لحاظ روان بودن متن، فصل هشتم و پس از آن، فصول چهارم و هفتم از روانی کمتری برخوردارند.

پیشنهادها

- فصل هشتم به دلیل ارتباط با نظریه‌های موجود در حوزه جامعه شناسی معرفت بهتر است بعد از فصل سوم و چهارم بیاید.
- ساختار فصل هشتم و مباحث آن کاملاً در ارتباط با کتاب انگلیسی دکتر محمد توکل است؛ لذا پیش از آغاز ترجمه این فصل لازم است آقای دکتر توکل در خصوص ارتباط فصل هشتم با مباحث فصول قبلی کتاب انگلیسی خود مطالبی را برای خوانندگان توضیح دهد. مباحثی هم‌چون: امکان دسته بندی نظریه‌های جامعه شناسی معرفت به دو رویکرد وجود شناختی و غایت شناختی و جایگاه نظریه‌های مختلف موجود در حوزه جامعه شناسی معرفت و از جمله نظریه‌های در بین این دو رویکرد.
- سلیس و روان تر کردن فصل هشتم؛
- افزودن فهرست موضوعی و فهرست اعلام در آخر کتاب؛
- ذکر منابع انگلیسی فصول ترجمه شده.

* نام کتاب: *ایدئولوژی و اتوپیا*

* مؤلف / مترجم: کارل مانهایم / فریبرز مجیدی

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۰

۲- ایدئولوژی و اتوپیا

کتاب *ایدئولوژی و اتوپیا*، نوشته کارل مانهایم از جمله کتب مرجع و فرعی در درس جامعه‌شناسی شناخت (معرفتی)، جامعه‌شناسی سیاست و جامعه‌شناسی علم در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکترا است. از جمله کتب مشابه می‌توان موارد ذیل را بر شمرد:

منوچهر محسنی	- جامعه‌شناسی علم
محمد توکل	- جامعه‌شناسی علم
آشتیانی	- جامعه‌شناسی معرفت
مولکانی/کچوئیان	- جامعه‌شناسی معرفت و علم
پیتر برگروتوماس لاکمان	- ساختار اجتماعی و واقعیت
لوکاچ	- تاریخ و آگاهی طبقاتی

الف) بررسی شکلی

ترجمه اثر روان است لیکن به دلیل سنگینی خود اثر، ترجمه هنوز سنگینی خود را دارد. حروف نگاری، صفحه آرایی، صحافی اثر مناسب است و منبعی قابل ارائه در دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترا است. این اثر، قبلاً در سال ۱۳۵۵، توسط انتشارات دانشگاه تهران چاپ شده است. در چاپ اخیر مترجم در ترجمه اثر تجدید نظر اساسی کرده و در زمینه معادل‌های اصطلاح‌های فنی و تخصصی تغییرات لازم را داده است. برخی اغلاط حروف‌نگاری و ویرایشی در اثر به چشم می‌خورد، از جمله: در صفحه ۱۶ آمده است «حتی آن اندیشمندان اجتماعی هم که پیشبرد تنها از ایشان انتظار می‌رفت»، ص ۱۳ اسطوره‌های قدسیت یافته، ص ۱۳ ژاپون ← ژاپن، در صفحه ۲۰ «جبر علمی» که باید جبر علی باشد.^۱

ب) بررسی محتوایی

با توجه به اینکه این کتاب اثر یکی از بنیانگذاران اصلی این رشته (جامعه‌شناسی معرفت) است، برخی از اصطلاح‌ها برای اولین بار در کتاب تعریف شده است. در مواردی از معادل‌های رایج استفاده شده و در موارد معدودی نیز اساساً معادل سازی شده است. در برخی معادل‌سازی‌ها لازم است بازنگری به عمل آید و از ترجمه‌ها و معادل‌های رایج استفاده شود. در صفحه ۴۰، معادل کلمه *evaluation* «فعل گرایانه» آمده است که ترجمه صحیح آن «ارزیابی» است. صفحه ۴۴، *Mythology* «اساطیر» ترجمه شده که بهتر است «شناخت اساطیری یا اسطوره شناسی» *Individualization* «شهرسازی» ترجمه شود که معادل مناسب آن «فردیت» است. و ترجمه نکردن فارسی برخی عبارت‌ها و اصطلاح‌ها، هم‌چون: «تصور اپیستمولوژیک» که می‌توان به جای آن «تصور معرفت‌شناسی» به کار برد یا «اتنولوژیک»، در صفحه ۱۱۷، که می‌توان آن را «هستی‌شناختی» ترجمه نمود و به همین گونه، واژه‌های «نولوژیک» (ص ۱۱۷) و ... در صفحه ۱۱۸، *doctorinaire*

1. determinism

«نظریه پردازی» ترجمه شده که معادل خوبی نیست. در صفحه ۱۳۴، معادل فارسی *frames of reference*، «مبناهای داوری» آمده است که ترجمه‌ای غیر تخصصی بوده و ترجمه صحیح آن «چارچوب‌های ارجاعی» می‌باشد.

در صفحه ۱۷۵ و ۱۷۶ ترجمه «عقل‌گرایی» برای *intellectualism* ترجمه نامناسبی است؛ خصوصاً با توجه به اینکه این ترجمه برای واژه *rationalism* که در همین کتاب هم آمده به‌کار برده شده است.

ترجمه *Humanism* به «انسان دوستی» در صفحه ۲۰۵، ترجمه‌ای کاملاً غلط و غیر تخصصی و حتی گمراه‌کننده است. از جمله مواردی این چنین در اثر، باز هم دیده می‌شود. مقدمه لوئی ورث مترجم نسخه آلمانی به انگلیسی تا حدی به تفهیم موضوع کمک می‌کند. مقدمه ۶۰ صفحه‌ای نویسنده به عنوان طرح مسئله و رویکرد مقدماتی مفید است و تعریف مفاهیم در فصل دوم و طبقه‌بندی بحث‌ها و عناوین فرعی به درک مطلب کمک می‌نماید. این اثر، اثری کلاسیک و مبنا در جامعه‌شناسی معرفت است. اثر جامعیت محتوایی ندارد؛ زیرا نویسنده با توجه به اهداف خود به عنوان یکی از بنیانگذاران جامعه‌شناسی معرفت به طرح دو مفهوم اساسی ایدئولوژی و اتوپیا پرداخته است. لذا، این کتاب به تنهایی برای درس جامعه‌شناسی معرفت کفایت نمی‌کند ولی به عنوان یک اثر فرعی، مرجعی ضروری است. با توجه به اینکه اثر حوزه‌ای را باز می‌کند به نام جامعه‌شناسی معرفت، عنوان آن با محتوا انطباق ندارد. عنوان در واقع دو نوع اندیشه را بیان می‌کند که رویکرد جامعه‌شناسی شناخت در مورد آن اعمال شده است. اما محتویات با فهرست به‌خوبی انطباق دارد.

این متن در زمان تألیف و انتشار سرآغاز یک رویکرد در حوزه علمی بوده است و اگر محتوای آن با نظریه‌های امروز، مقایسه‌شود سر منشا بسیاری از نظریه‌ها در آن یافت می‌شود. اثر به اعتبار آنکه، کتابی در حوزه جامعه‌شناسی شناخت و دانش می‌باشد، نسبی‌گرایی را وارد حوزه معرفت می‌کند. طرح ایده نسبت‌گرایی در مقابل نسبت‌گرایی شکاکانه، نوآوری‌های نظری داشته است.

کتاب در کل بحث از: سنت، دین و تفکر دینی، نگاهی نادرست، منسوخ و بی‌اعتبار دارد. در صفحه ۴۴ تحلیلی غلط از مسئله تحریم ربا خواری دارد. البته

این روبه رویی از سرخصومت و یا سیاست غلط و غیر منصفانه انجام نمی‌گیرد بلکه ناشی از سرشت تفکر مؤلف، یعنی؛ تجدد است. البته تمام این نقدها متوجه مسیحیت و کلیسا است. اما، چون دراکثر موارد بیان عام است، می‌تواند متوجه مصادیق مشابه شود.

نظم منطقی و انسجام مطالب در هر فصل بسیار بالا است و مانهایم کل منابع موجود در دوره خویش را، که با موضوع ایدئولوژی اتوییا و جامعه‌شناسی معرفت مرتبط شده، مورد استفاده قرار داده و به طور مفصل به ذکر آن منابع پرداخته است. وی با طرح ایده روشنفکران آزاد، می‌کوشد چشم اندازهای گوناگون دوران خویش را به صورت ترکیبی، برای حل مسائل سیاسی آن عصر، مورد استفاده قرار دهد. جهت‌گیری فلسفی و جامعه‌شناسی مانهایم از اندیشه‌های مارکسیستی متأثر است و به اعتبار چپ بودن آشکارا نافی دین در تمامیت آن است.

ترجمه کامل است و مترجم سعی در حفظ امانت در ترجمه داشته که قابل تقدیر است و تاجایی که همین امانت‌داری به متن نیز، مشکلاتی را در ترجمه به وجود آورده است ولی در کل ترجمه روانی است و امانت در آن به خوبی رعایت شده است.

در موارد معدودی، اصلاً معادلی ارائه نشده است یا حتی لفظ لاتین اصطلاح نیز، علی‌رغم تازگی، درپانوشت آورده نشده (مثل نولوژی).

پیشنهادها

- معادل سازی‌های اصطلاح‌های تخصصی مورد تجدید نظر قرار گیرد.
- بهتر است ویرایش ادبی و تخصصی صورت گیرد زیرا به روانی و رسایی کتاب می‌افزاید و از سنگینی اثر می‌کاهد.

فصل دهم

جامعه شناسی تغییرات اجتماعی

* نام کتاب: تغییرات اجتماعی

* مؤلف / مترجم: گی‌روشه / وثوقی

* ناشر: نشر نی

* نوبت و محل چاپ: تهران، ششم

* سال نشر: ۱۳۷۶

۱- تغییرات اجتماعی

این اثر منبع اصلی درس تغییرات اجتماعی مقطع کارشناسی و منبعی فرعی در دروس جامعه‌شناسی انقلاب، جامعه‌شناسی توسعه و جامعه‌شناسی جهان سوم در رشته علوم اجتماعی در مقطع کارشناسی ارشد است.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- درآمدی بر تئوری‌ها و مدل‌های استفان واگو / احمد رضا غروی زاد

تغییرات اجتماعی

- دیدگاه‌هایی درباره دگرگونی اجتماعی رابرت اچ. لاور / کاووس سید املامی

- نابرابری اجتماعی - دیدگاه‌های ادوارد گرپ / محمد سپاهپوش

نظریه پردازان کلاسیک و معاصر و احمد رضا غروی زاد

الف) بررسی شکلی

این اثر از زبان فرانسه به فارسی برگردانده شده و نثری بسیار روان و رسا و قابل فهم دارد. حتی در مواردی عبارت‌ها جذاب و مؤثراند؛ مانند صفحه ۲۹۱ سطر دوم «انقلاب عبارت از عصیان جمعی... وضعیت معینی است» ممکن است در موارد بسیار اندک واژه‌ها در قسمتی از جمله به خوبی از کار در نیامده باشد؛ مانند: صفحه ۲۰۳ سطر ششم «ابتاع کار آمد» صفحه ۲۵۵، تیترا «تجزی اجتماع».

چاپ ششم کتاب نسبت به نخستین چاپ آن، از حیث برخی جنبه‌های ویرایشی و نگارشی، مورد اصلاح و بازبینی قرار گرفته و پاره‌ای اغلاط و کاستی‌ها رفع شده است لیکن ویرایش مجدد می‌تواند کاستی‌های آن را برطرف نماید.

تناسب حجم اثر با درس ۳ واحدی تغییرات اجتماعی در دوره کارشناسی تناسب دارد. اما با ارزیابی عمیق تحلیلی و دقیق اغلب مباحث کتاب و کثرت مفاهیم تخصصی به کار رفته در آن که نیازمند توضیح و تحلیل استاد درس است حجم آن اندکی زیاد به نظر می‌آید. به‌ویژه آنکه برای تکمیل مطالب درسی و به روز نمودن اطلاعات و مباحث از منابع دیگر، به ویژه کتب جدیدتر، باید استفاده شود. اثر، فاقد مقدمه، جدول و تصویر، فهرست اعلام و موضوعی، فهرست منابع و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

برخی از واژه‌های تخصصی انتخاب شده مناسب نیست. مانند: واژه «تکامل» به‌جای سطور (ص ۹)، واژه «در واژه‌های باز» بجای «بازار آزاد» در ترجمه " *Laisses Faire* " (ص ۶۰)، «وضع روانی عمومی» به‌جای «نگرش» یا وجهه نظر برای " *Attitude* " (ص ۱۸۷)، استفاده از واژه‌های خارجی به‌جای

معادل‌های جا افتاده فعلی مانند: واژه تکنیک، کاپیتالیسم (ص ۵۹) تئوری (۳۲) که می‌توانست از واژه‌های فارسی استفاده شود.

از ابزار و فنون علمی جهت تفهیم موضوع در این اثر استفاده شده است و اثر کاملاً یک‌نواخت است. کتاب فاقد نظریه‌های دورانی دگرگونی‌های بلند مدت، مانند: نظریه توین‌بی، سورو کین و ... است. نظریه‌های خطی و ساختاری نیز به قدر کافی توضیح داده نشده (مثلاً نظریه اسملسر و سایر نظریه‌های کارکردگرایی مطرح نشده است)، شرایط و راهبردهای دگرگونی اجتماعی توضیح داده نشده است. فصل مربوط به استعمارگری بسیار کهنه و اکنون به این شکل، بی‌فایده یا کم‌فایده است. محتویات متن با فهرست آن مطابقت دارد. با توجه به این‌که متن اصلی مربوط به حدود ۴۰ سال قبل است؛ فاقد بسیاری از مطالب جدید تغییرات اجتماعی است. مثلاً، در فصل سوم، که از نقش نخبگان در تغییرات اجتماعی بحث نموده، غیر از نظریه پارتو، موسکا و میلز نظریه‌ای مطرح نشده است؛ مثلاً، نقش روشنفکران، که نظریه پردازان دیگر روی آن بسیار تأکید کرده‌اند، مطرح نشده است یا در بحث‌های روان‌شناختی تغییرات اجتماعی، نظریه اورت هگن که متأخرتر است، نیامده است. سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی کاملاً با این اثر مطابقت دارد و احتمالاً سرفصل درس از این کتاب اقتباس شده است؛ بنابراین، سرفصل‌ها نیز نواقص ذکر شده را دارد که نیاز به اصلاح و تجدید نظر دارد.

با وجود این کاستی‌ها، تصویری که از تغییر اجتماعی و دگرگونی اجتماعی در برابر تحول و تطور در این اثر ارائه شده، به همراه نظریه عمومی تغییر اجتماعی گی‌روشه، که در آن جایگاه کنش اجتماعی، کنش تاریخی، کارگزاران تغییر، شرایط و عوامل تغییر با توجه به ادبیات نظری و تجربی موجود تا آن زمان تحلیل شده است، در زمان خود نوآورانه به نظر می‌رسیده است.

نوعی نگاه نظری و تحلیلی چند بعدی، جامع‌نگر و پویا در کار گی‌روشه دیده

می‌شود. رویکرد اصلی در مطالعه تغییر اجتماعی، میان دقیق‌تر واقعی‌تر و جامع‌تر تغییر در بینش چند عاملی، چند خطی و انعطاف پذیر است که مطالعه تغییر را در برابر مطالعه تحول و تطور اولویت می‌دهد. اصول اعتقادی و اخلاقی به عنوان یکی از عوامل مهم دگرگونی اجتماعی، که باید مستقل از دیگر عوامل مورد بررسی قرار گیرد، محسوب شده است. این نوع دیدگاه در بحث ارزش‌های فرهنگی کتاب به‌خصوص از صفحات ۸۱-۹۷ مشهود است. ترجمه‌ای کامل و امانت‌دار است.

پیشنهادها

- لازم است درخصوص برخی از مفاهیم و مطالب نظیر «دینامیسم اجتماعی» یا «تراژیک» و ... توضیحاتی ارائه شود.
- مترجم می‌تواند برای تکمیل مباحث (حتی در پاورقی) اطلاعات روز آمد را گوشزد نماید و یا مباحث جدید را در قالب فصولی مجزا به متن بیفزاید؛ زیرا در موضوع تغییرات اجتماعی، به روز بودن شرط اساسی است.

* نام کتاب: دیدگاه‌های جامعه‌شناسی درباره تغییرات اجتماعی

* مؤلف / مترجم: مجید مساواتی

* ناشر: علمیه

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۲

۲- دیدگاه‌های جامعه‌شناسی درباره تغییرات اجتماعی

این اثر جزء منابع فرعی درس تغییرات اجتماعی محسوب می‌شود. از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- درآمدی بر تئوری‌ها و مدل‌های تغییرات اجتماعی استفان واگو / غروی زاده

- دیدگاه‌هایی درباره دگرگونی اجتماعی رابرت اچ. لاور / سیدامامی

- تغییرات اجتماعی گی روشه / وثوقی

الف) بررسی شکلی

اغلب از جملات بسیار طولانی مانند: پاراگراف اول ص ۸۹- ۱۶۰، ...؛ کلمات فارسی (عربی) و لاتین نامأنوس در متن استفاده شده است؛ مانند: واژه مسجل به جای واژه قطعی یا مشخص، واژه انسیتوسیون در صفحات ۸۵- ۸۸، که فهم

مطالب را برای خواننده مشکل می‌نماید. متن موردنظر از لحاظ رعایت قواعد زبان فارسی ضعیف است و موارد متعددی از اشکالات نگارشی و ویرایشی و علامت‌گذاری در آن دیده می‌شود. از متون و ابزارهای لازم برای تفهیم مطالب استفاده شده است. اثر فاقد مقدمه، نتیجه‌گیری، خلاصه، نمایه و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

دراکثر نظریه‌های مربوط به تغییرات اجتماعی، به نظریه‌های روان‌شناختی، نوسازی و نخبگان اجتماعی در دگرگونی‌ها و .. پرداخته می‌شود که در این کتاب بدان‌ها اشاره نشده است. با توجه به نام‌نوس و نامناسب بودن فصل‌بندی کتاب به راحتی نمی‌توان مطرح کرد که اثر جامعیت دارد یا خیر؛ مثلاً، عناوین فصول اول تا سوم کتاب عبارت‌اند از: «ملاحظه نظریه‌های جامعه‌شناسان برگزیده درباره پویایی اجتماعی»، «نظریه تقدم کار بر اندیشه» و «اصل تقدم اندیشه و نقش آن در متغیّرات اجتماعی» که در کمتر کتابی این نوع تقسیم‌بندی وجود دارد: نقل قول‌ها مشخص نشده است و نقل قول‌های مستقیم در داخل گیومه نیامده است. تأکیدهای بیش از حد بر نظریات مارکسیستی شده است (هم‌چون ص ۲۴-۸۵).

در پیش‌گفتار کتاب می‌خوانیم «زیرا تدریس این درس به عنوان درس تحقیقی و تفهیم امور و پدیده‌ها و نظریات مربوط به قوانین توسعه و تکامل اجتماعی به منظور پرورش دادن روح تفکرات جامعه‌شناسی برای افراد پویا و روشن‌فکر و واقع بین کمال اهمیت را دارد»، علاوه بر اشکالات ظاهری در این جمله، بحث از «قوانین توسعه و تکامل» در دگرگونی‌های اجتماعی اغراق‌پوزیتیویستی است که با بینش مطرح شده در نظریه‌های تغییرات اجتماعی هم‌خوانی ندارد. موارد دیگر از این نوع در متن فراوان دیده می‌شود؛ مثلاً، در بحث از تقدم کار بر اندیشه مارکسیستی در ص ۷۳، بحث از نیازهای معنوی از قبیل: ایدئولوژی و نیایش شده

است. این نوع مطالب در دیدگاه ماتریاسیتی مارکس نمی‌گنجد. به‌علاوه، اساساً مارکس ایدئولوژی را یک آگاهی کاذب می‌داند نه یک نیاز معنوی برای انسان. همین‌طور در بحث از تقدم، اندیشهٔ ماکس وبر و نظریه‌های او به عنوان ایده‌آلیست آمده و نوشته شده است: «بدین ترتیب وبر می‌خواهد تمام تحولات و تغییرات اجتماعی را ناشی از روبنای اجتماعی یا شعور اجتماعی بداند و در بین این عوامل تحقیقاتی که در زمینه مذاهب به عمل آمده، مذهب را یگانه عامل مؤثر تغییرات و تحولات اجتماعی می‌داند.» (ص ۸۷)

گذشته از اشکالات نگارشی، نویسنده ماکس وبر را یک ایده‌آلیست معرفی کرده که می‌خواهد باعامل روبنای اجتماعی یا شعور اجتماعی عامل مذهب، تغییرات و تحولات اجتماعی را تبیین کند. اول، وی رو بنا را به مذهب تقلیل داده، دوم، رو بنای اجتماعی را با شعور اجتماعی برابر دانسته و سوم، ماکس وبر را ایده‌آلیست معرفی کرده و چهارم، ماکس وبر را تک عامل‌گرا دانسته است.

فصل یازدهم

جامعه‌شناسی ارتباطات

* نام کتاب: مقدمه‌ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی

* مؤلف / مترجم: هرمز مهرداد

* ناشر: فاران

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۰

۱- مقدمه ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی

این اثر جزء منابع اصلی درس نظریه های ارتباطات جمعی در رشته روزنامه‌نگاری، روابط عمومی و جامعه‌شناسی ارتباطات جمعی در رشته پژوهشگری در دوره کارشناسی محسوب می‌شود.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- نظریه رسانه‌ها / فرد اینگلس / محمود حقیقت کاشانی

- نظریه ارتباطات جمعی / دنیس مک کوئیل / پرویز اجالالی

- کاربرد نظریه ارتباطات / سون ویندان، سیگنایزر و جین اولسون / علیرضا دهقان

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر در حد قابل قبولی روان و رسا است، برای نمونه: «نظریه‌های هنجاری- عملگرا» در صفحه ۱۱ با نظریه «رسانه‌ها به عنوان موتور تغییر» در

صفحه ۱۰۳ که، دیدگاه «راجرز» را مورد بررسی قرار می‌دهد، با بیانی روشن و قابل فهم و ساده تبیین شده است. کیفیت اثر از لحاظ حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی چندان مناسب به نظر نمی‌رسد. و کتاب صفحه‌آرایی یکدستی ندارد و جذابیتی برای خواننده ایجاد نمی‌کند. طرح جلد کتاب نیز زیبا و گویای موضوع نیست. کتاب نتیجه‌گیری، خلاصه، فهرست اعلام موضوعی و کتاب‌شناسی ندارد.

ب) بررسی محتوایی

اغلب اصطلاح‌های تخصصی یا اصولاً معادل‌سازی نشده‌اند مانند: «تله ماتیک» در صفحه ۲۴) «الکترونیک» «یوری نیوز» در صفحه ۲۷، «سی-دی-رام» صفحه ۲۸ و یا معانی تحت اللفظی آنها ارائه شده مانند: «خبرهای محکم HARD NEWS»، «خبرهای نرم SOFT NEWS»، «خبرهای لحظه‌ای SPOT NEWS» در صفحه ۱۳۸ مباحث، اصولاً فاقد بحث مقدماتی و جمع‌بندی نهایی و تمرین و آزمون هستند و مطالب اثر، به استثناء فصل ششم «سازمان رسانه‌ها» و فصل نهم «تحلیل پروپاگاندا»، با سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی هم‌آهنگی دارد. با توجه به کمبود منابع درسی که در زمینه نظریه‌ها و نظریه‌های ارتباط جمعی وجود دارد، و از چند کتاب زبان فارسی و جزو درسی انگشت شمار تجاوز نمی‌کنند، کتاب فوق می‌تواند برای تدریس در دوره کارشناسی مناسب و مفید باشد.

هر فصل از نظم منطقی برخوردار است و در مجموع در کل اثر، نخست، به کلیات و اهمیت موضوع، آنگاه به تاریخچه پیدایش رسانه‌ها و در ادامه به بررسی نظریه‌ها از ابعاد مختلف مانند: نظریه رسانه‌ها و جامعه، نظریه رسانه‌ها و قدرت و یک‌پارچگی، نظریه‌های هنجاری - ارزشی، نظریه‌ها و مخاطبین و ... پرداخته است. به جز فصل ششم و فصل نهم، بقیه مطالب از نظم منطقی برخوردار است. از منابع به قدر کافی استفاده شده و استنادها نیز با دقت مورد توجه قرار گرفته است.

کیفیت ترجمه روان و سلیس و برای خواننده مناسب است لیکن در مواردی معادل سازی سلیس است و بیشتر اصطلاح‌ها تعریف نشده‌اند؛ مانند صفحه ۲۸ عنوان "هایپرمدیا HYPER MEDIA"

پیشنهادها

- پیشنهاد می‌شود در تایپ و صفحه آرایی تجدید نظر شود. از قلم درشت‌تری استفاده شود.
- پیشنهاد می‌شود در هر فصل مقدمه کوتاهی که نشان‌دهنده رئوس مطالب خواهد بود، اضافه شود و در پایان هر فصل هم جمع بندی کوتاهی از مباحث ارائه شده، صورت گیرد.
- عنوان «نظریه‌های ارتباط جمعی» برای کتاب مناسب‌تر است.
- پیشنهاد می‌شود فصل ششم (سازمان رسانه‌ها) و فصل نهم (تحلیل پروپاگاندا) که با موضوع اثر سنخیت ندارد، حذف شود.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی ارتباطات

* مؤلف / مترجم: باقر ساروخانی

* ناشر: اطلاعات

* نوبت و محل چاپ: تهران، ششم

* سال نشر: ۱۳۷۵

۲- جامعه‌شناسی ارتباطات

کتاب جامعه‌شناسی ارتباطات در مقطع لیسانس جزء منابع اصلی درس جامعه‌شناسی ارتباطات در گرایش‌های مختلف علوم اجتماعی محسوب می‌شود. سایر کتبی که می‌توان در این زمینه بدان‌ها اشاره نمود تا جزء منابع تکمیلی مورد استفاده قرار گیرد، به ترتیب ذیل است:

- جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی ژان کازنو/باقر ساروخانی و

منوچهر محسنی

- ارتباط‌شناسی، ارتباطات انسانی مهدی محسنیان راد

- سیر ارتباطات اجتماعی در ایران حمید مولانا

- مبانی ارتباط جمعی محمد دادگران

الف) بررسی شکلی

به لحاظ شکلی، نقاط قوت اثر را می‌توان چنین خلاصه نمود: متن حاضر از نظر

شیوه نگارش قابل فهم و ساده است و بادقت و وسواس خاصی ویراستاری شده است. حجم اثر با واحدهای درس مورد نظر (دوره کارشناسی)، تناسب داشته و دارای پیش‌گفتار، هدف، مقدمه، فهرست، جدول، خلاصه فصول، فهرست منابع و کتاب‌شناسی می‌باشد. اگر چه کتاب فاقد فهرست تفصیلی است ولی زیر تیترها و میان تیترها مناسبی در تمام فصول، انتخاب شده و تنوع و اختصار در متن رعایت شده است. همچنین، توضیحات اضافی به پاورقی‌ها منتقل شده است؛ برای نمونه می‌توان به صفحه ۱۰۲ ذیل مطالعات موردی اشاره نمود که نویسنده دو و نیم صفحه را به پاورقی اختصاص داده است.

ب) بررسی محتوایی

به لحاظ محتوایی نیز می‌توان نقاط قوت اثر مذکور را در موارد ذیل دانست: اصطلاح‌های تخصصی بسیاری به همراه تعریف و تبیین آنها در کتاب ذکر شده است. در اکثر موارد، واژه‌های تخصصی و معادل‌سازی‌های آنها، به شیوه مناسب ترجمه شده‌اند، معادل‌سازی‌های واژه‌های تخصصی کتاب، که از زبان فرانسوی یا انگلیسی به زبان فارسی صورت گرفته است، با معادل‌سازی‌های سایر مترجمان هماهنگ و سازگار است. اما در بعضی موارد، مؤلف به‌جای ترجمه واژه‌های تخصصی، همان واژه‌ها را با حروف فارسی در متن آورده است، مانند رمانیتسیم در صفحه ۱۴۴، یارمانیتسیم در صفحه ۱۴۲.

در این اثر، که با اهداف کاملاً آموزشی نگارش یافته است، برای تفهیم موضوع از برخی ابزارهای علمی مانند: خلاصه فصول، تمرین و سؤال بهره گرفته شده است. مهم‌ترین نوآوری نویسنده را می‌توان استفاده از مثال‌ها و مطالب ایرانی برای تشریح مفاهیم، نظریه‌ها و پژوهش‌ها دانست. مثلاً بخش چهارم کتاب، درکل، گزارش یک تحقیق انجام شده در ایران است یا فصل دوم از بخش سوم به‌طور کلی با استفاده از منابع فارسی در مورد تئاتر به نگارش در آمده است. کل اثر، هم

از نظر نظم و انسجام میان فصل‌ها و هم درون فصل‌ها وضعیت مناسبی داشته و از منابع موجود تا زمان تألیف اثر استفاده شده است. لیکن محتوای کتاب متناسب با تولید و رشد منابع و اطلاعات جدید تنظیم‌نشده است. به عبارت دیگر، بهتر بود مؤلف محترم در چاپ‌های اخیر، حداقل به بعضی از تحولات جدید در نظام رسانه‌های جمعی اشاره می‌نمودند و یا تأثیرات آنها را بر ابعاد مختلف زندگی اجتماعی انسان مورد اشاره قرار می‌دادند؛ مانند: حضور ماهواره‌ها در شبکه‌های ارتباطی کشورها، شبکه‌های کامپیوتری فرا-ملی (اینترنت)، ویدئو و...

در کتاب فوق استفاده از مطالب، بدون ذکر مآخذ دیده نمی‌شود و ارجاع‌ها، دقیق و علمی است. از آنجا که درس جامعه‌شناسی ارتباطات عملاً گزینشی از برخی مسایل اجتماعی در حوزه ارتباطات یا برخی مسایل ارتباطی در حوزه‌های اجتماعی است، می‌توان با سلیقه و اولویت بندی مباحث را به گونه‌ای دیگر گزینش کرد. در فصل پنجم، که به بررسی صاحب‌نظران مختلف ارتباطات اجتماعی اختصاص داده شده است، مشخص نیست چرا و بر اساس چه ملاکی، مؤلف محترم فقط به ذکر آراء مک لوهان، دیوید رابینز و فردیناند تونیس اکتفا کرده‌اند. چرا اندیشه‌های سایر صاحب‌نظران معاصر، مورد بررسی قرار نگرفته است؟ به علاوه، شیوه ذکر منابع و مآخذ، یک‌دست و هماهنگ نمی‌باشد. نشانی منابع فارسی مورد استفاده در هر فصل، در انتهای آن، در داخل فصل و نیز در پاورقی به‌طور مختصر مورد اشاره قرار گرفته است؛ اما منابع انگلیسی یا فرانسه به‌جای انتهای هر فصل، در انتهای کتاب، فهرست شده‌اند. به علاوه، در ذکر منابع فارسی در پاورقی نیز، هماهنگ عمل نشده؛ یعنی گاهی بر اساس نام نویسنده ذکر شده است، مانند صفحه ۱۳۹ (بیضائی (بهرام)، نمایش در ایران، ص ۳) و گاه بر اساس نام کتاب ذکر شده است، هم‌چون مورد صفحه ۱۴۰ (رنالیسم و ضدرنالیسم، اثر دکتر میترا، ص ۸)

علاوه بر موارد فوق، کتاب فاقد رویکرد انتقادی و تحلیلی می‌باشد و به همین

جهت سؤالات جدیدی را به ذهن خواننده متبادر نمی‌سازد. مبحث جامعه‌شناسی ارتباطات مبحثی عام و گسترده است که هم شامل ارتباطات انسانی در سطح میان فردی، گروهی و سازمانی است و هم شامل ارتباطات جمعی؛ یعنی ارتباط از طریق رسانه‌های جمعی چون: رادیو، تلویزیون، مطبوعات، سینما و ... هر کتابی که در این زمینه نگاشته شود باید عنوانی را برگزیند که با سوگیری مؤلف و محتوای متن هماهنگ باشد. مؤلف محترم احتمالاً با انتخاب عنوان «جامعه‌شناسی ارتباطات» هدفی جامع و عام را در نظر داشته؛ یعنی به ارتباطات از منظری کلی نگریسته است. در حالی که محتوای آن چنین نیست؛ یعنی، غیر از بخش اول که به ارتباط اجتماعی و ذکر تعریف، انواع و عناصر آن اختصاص داده شده است، بخش دوم، سوم و چهارم بیشترین سهم به ارتباطات جمعی (از طریق رسانه‌های جمعی) اختصاص یافته است. بنابراین، لازم به ذکر است که این ابهام در سطح بالاتری در عنوان این درس و سرفصل‌های تعیین شده آن توسط شورای عالی برنامه‌ریزی وجود دارد. زیرا، از مدرسان خواسته می‌شود در یک درس ۲ واحدی انواع مباحث: ارتباطات میان فردی و جمعی، ارتباطات جمعی ایران و کشورهای مهم جهان و تکنولوژی ارتباطی و ... توضیح داده شود.

کتاب مذکور بیش از ۵۰ درصد، سرفصل‌های تعیین شده برای این درس را پوشش می‌دهد. اما ضروری است که در کنار آن مدرسان و دانشجویان از کتب دیگری که در این زمینه وجود دارد نیز استفاده کنند.

پیشنهادها

- به بررسی مسائل موجود در نظام ارتباطات جمعی در ایران نیز پرداخته شود.
- با استناد به منابع جدید روز آمد شود.
- از تصاویر و گرافیک (که در این کتاب ضروری است) استفاده شود.
- کتاب شناسی جدیدی به کتاب افزوده شود.

* نام کتاب: سیرارتباطات اجتماعی در ایران

* مؤلف / مترجم: حمید مولانا

* ناشر: دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی

* نوبت و محل چاپ: تهران

* سال نشر: ۱۳۵۸

۳- سیر ارتباطات اجتماعی در ایران

با توجه به اینکه کتاب حاضر، هنوز هم در رشته ارتباطات اجتماعی به دانشجویان ارائه می‌شود، به صورت مختصر به بررسی شکلی و محتوایی آن می‌پردازیم:

الف) بررسی شکلی

نگارش اثر روان و رسا بوده و قواعد ویرایشی و نگارش نیز در حد معمول، رعایت شده است. حروف نگاری و صفحه آرایی اثر، کیفیتی میانگین دارد و طرح روی جلد نیز به گونه‌ای تنظیم شده که یاد آور ساده ترین اشکال ارتباطی از دوران هخامنشی تا عصرکنونی است.

این کتاب برای تدریس تاریخ روزنامه نگاری در ایران نیز مفید است لیکن به دلیل اینکه تا پایان دوره مشروطه را بررسی کرده باید از منابع دیگر برای تکمیل

آن استفاده شود.

کتاب پیش‌گفتار، بیان ضمنی هدف، فهرست اجمالی و فهرست منابع دارد، اما، فاقد مقدمه (کلی یا مقدمه فصول)، فهرست تفصیلی، نتیجه، جدول و تصویر، خلاصه و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

نظم منطقی و انسجام مطالب، قابل قبول است؛ مؤلف از جهت زمانی، تاریخ پیدایش و توسعه صنعت چاپ در ایران را مبدأ کار خود قرار داده و تا تحولات دوران مشروطه و پایان دوران قاجار به ترتیب پیش آمده است.

رویکرد کتاب بیشتر توصیف تاریخ تکوین و تحول ارتباطات در ایران است و مؤلف جهت‌گیری سیاسی-اجتماعی خاصی در این زمینه نداشته است.

در کتاب فوق از اصطلاح‌های تخصصی، چندان استفاده نشده است. از هیچ‌یک از ابزارهای علمی، طرح بحث مقدماتی، جمع‌بندی نهایی، تمرین و آزمون، نمودار، آمار، مقایسه، تصویر، نقشه و ...، که برای تفهیم موضوع مفید است، استفاده نشده است.

شیوه ارجاع‌ها به این ترتیب است که ابتدا اسامی افراد، با ذکر شماره در پاورقی آمده و سپس منبع مورد استفاده با ذکر عدد داخل پرانتز، در انتهای فصل مربوطه، بیان شده است اما برخی صفحات مانند: ۲۹-۳۰-۳۵-۳۷-۴۳-۴۷-۵۳-۵۸ ستاره‌هایی در داخل سطرها وجود دارد که معنا و مفهوم خاصی ندارد.

فصل دوازدهم

تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام

* نام کتاب: شناخت انواع اجتماعات از دیدگاه فارسی و ابن خلدون

* مؤلف / مترجم: غلامعلی خوشرو

* ناشر: اطلاعات

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۲

۱- شناخت انواع اجتماعات از دیدگاه فارابی و ابن خلدون

این اثر جزء منابع فرعی درس تاریخ اندیشه‌های سیاسی اسلام و تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام در رشته‌های علوم سیاسی و علوم اجتماعی محسوب می‌شود. از جمله آثار مشابه می‌توان به دو اثر زیر اشاره نمود:

محسن مهدی / مسعودی

- فلسفه تاریخ ابن خلدون

فارابی / جعفر سجادی

- اندیشه‌های اهل مدینه فاضله

الف) بررسی شکلی

زبان نگارش کتاب، بسیار ساده و روان و فاقد پیچیدگی است. در به کارگیری اصطلاح‌ها، مشکل خاصی ندارد و البته دامنه موضوع و اصطلاح‌های مربوط به آن محدود است؛ زیرا تحقیق در حوزه اندیشه دو متفکر صورت گرفته است. با وجود این، نویسنده سعی داشته، اصطلاح‌هایی را در حد کارشناسی و مقدماتی توضیح

دهد. برای مثال، اقسام مدینه‌های جاهلیه در صفحات ۵۷-۶۵ توضیح داده و حتی الگوهای غربی و جدید آن‌را به قیاس و تشبیه آورده است. مانند: آنچه در صفحه ۶۴ آمده است. در جدول‌ها نیز نوعی مطالعه تطبیقی در باب اصلاحات انجام داده است (مانند صفحات ۶۴-۶۵).

نویسنده کوشیده تا مطابق روش‌های پژوهشی موجود، در مقدمه کتاب مراحل و شیوه‌های طرح مسئله و موضوع تحقیق را شرح دهد. وی معتقد به تیپولوژی (تیپ‌شناسی) است و سعی نموده این روش و نحله فکری را در آثار فارابی و ابن خلدون جست‌وجو نماید. واز جمله نقاط ضعفی که به لحاظ شکلی بر آن وارد است، اشکالات چاپی آن می‌باشد. مثلاً، به جای مسعودی، سعودی و یا به جای فواد روحانی، فرهاد روحانی و ... نگارش یافته است.

کیفیت اثر به لحاظ صفحه‌آرایی و طراحی جلد، هنرمندانه نیست و کتاب فاقد پیش‌گفتار، نتیجه‌گیری، تصویر، خلاصه فصول و فهرست اعلام یا موضوعی است.

ب) بررسی محتوایی

محدودیت متن در پرداختن به دو متفکر و علاوه بر آن، محدودیت آن از جهت موضوع، که تنها مقایسه و اندیشه دو متفکر است و نه توضیح کافی و گسترده درباره اندیشه آن دو متفکر، موجب شده است تا متن نتواند یک متن درسی باشد و مطالب کتاب تنها بخشی از سرفصل شورای عالی برنامه ریزی را پوشش دهد. انطباق محتوای اثر با عنوان و فهرست و همچنین نظم منطقی مطالب هر فصل و کل اثر در حد قابل قبولی است و تطبیق اندیشه‌های کهن و سنتی با اندیشه‌های جدید و معاصر را می‌توان از جمله موارد نوآوری نویسنده در نظر گرفت.

پیشنهادها

به منظور جامعیت بخشیدن به این اثر، بهتر بود مؤلف گرامی گسترده‌تر و با تعمق بیشتری در متن کتاب، به اندیشه‌های متفکران مورد بررسی پرداخته و اندیشه‌های آنان را بیشتر و عمیق‌تر بسط می‌داد.

نویسنده در شیوه‌های تطبیقی به گونه‌ای اجمالی به مقایسه اندیشه متفکران مسلمان و متفکران جدید غربی می‌پردازد و بهتر بود که مقایسه‌ای نیز با کتاب‌هایی همانند: روح القوانین، علل عظمت و انحطاط (رم) متسکیو انجام می‌گرفت.

کتاب از لحاظ نمایه‌سازی، فهرست موضوعی و فهرست اعلام، ضعف‌هایی دارد که بهتر است در چاپ‌های بعدی تکمیل شود.

* نام کتاب: تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام

* مؤلف / مترجم: غلامرضا سلیم

* ناشر: دانشگاه پیام‌نور

* نوبت و محل چاپ: تهران، دهم

* سال نشر: ۱۳۸۳

۲- تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام

این کتاب منبع اصلی درس تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام در مقطع کارشناسی رشته‌های علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور است. از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام دفتر همکاری حوزه و دانشگاه
- تاریخ اندیشه های اجتماعی در اسلام هدایت الله ستوده
- اندیشه اجتماعی متفکران مسلمان تقی آزاد ارمکی
- از فارابی تا ابن خلدون
- اندیشه های اجتماعی متفکران مسلمان تقی آزاد ارمکی
- از خواجه نصیر تا مطهری
- سیری در اندیشه های اجتماعی مسلمین محمود نفیسی

الف) بررسی شکلی

متن نسبتاً سلیس و روان نوشته شده و چون کمتر به بحث‌های نظری و بیشتر به شرح حال افراد پرداخته جنبه روایت گونه دارد. که خطای آن محسوب می‌شود. کتاب نیازمند ویرایش و اعمال قواعد نگارشی است و، اصولاً، در بسیاری از موارد، منطق حاکم بر بیان مطالب، منطق گفتار است تا منطق نوشتار. حجم اثر برای دو واحد درس بسنده و واقع بینانه است. با وجود آن‌که اثر به چاپ دهم رسیده است ولی هیچ تغییری در چاپ‌های متوالی پدید نیامده است. اترفاقد جدول، تصویر، فهرست اجمالی، بیان ضمنی هدف، فهرست اعلام، فهرست موضوعی و کتاب‌شناسی است و فقط بخش سوم دارای مقدمه است.

ب) بررسی محتوایی

گرچه در نگاهی کلی به نظر می‌رسد مفهومی روشن از اصطلاح «تفکر اجتماعی» در این کتاب مبنای قرار نگرفته است ولی در نگاهی اجمالی به لحاظ کاربرد اصطلاح‌ها تخصصی، مشکل خاصی دیده نمی‌شود؛ هر چند میزان استفاده از اصطلاح‌ها بسیار کم است. در برخی موارد، کاستی‌هایی از این حیث دیده می‌شود، هم‌چون: «گرد آوری مواد» به جای «گرد آوری اطلاعات یا داده‌ها». مؤلف، در ص ۲۱ «اتساق» را به معنی سوق دادن به کار برده است. میزان بهره‌گیری از ابزارهای علمی جهت تفهیم موضوع، ضعیف است، سعی شده تا عناوین بحث‌ها منطبق با سرفصل باشد لیکن در محتوا این انطباق به چشم نمی‌خورد. اثر کمتر به بحث علمی و نظری پرداخته و بیشتر جنبه تاریخی دارد و در مورد برخی شخصیت‌ها همچون دکتر شریعتی و ... بسیار به اختصار مباحثی مطرح شده در حالی که ده درصد کتاب به صورت مستقیم به تاریخ تفکر اجتماعی پرداخته شده است.

انبوهی از اطلاعات مربوط به جایگاه علم در اسلام، احوالات شخصی و آثار

تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام ۲۰۱

علمی غیر اجتماعی اندیشمندان مسلمان و روش‌های مردم‌نگاری ارتباط چندانی با عنوان کتاب ندارد. اثر تلفیقی از کتاب‌های مختلفی است که انسجام ندارد و به صورت مجموعه‌ای از نوشته‌های این و آن درباره مسائلی است که گاه به تاریخ تفکر اجتماعی هم گوشه چشمی دارد. این اثر، به ویژه از نظر «روش» روز آمد نیست. اطلاعات آن نیز نه تنها روز آمد نیست بلکه، مرتبط با موضوع کتاب هم نیست. نوآوری خاصی در آن دیده نمی‌شود و به نظر می‌رسد در تدوین اثر، طرحی کلی وجود نداشته است.

نقل قول‌های طولانی و مکرر از چند منبع محدود، حکایت از عدم بهره‌گیری مناسب مؤلف از منابع موجود است (برای نمونه ر.ک: ص ۲۱-۲۲-۲۴-۲۵-۲۷-۲۹...) این نکته در سراسر کتاب به چشم می‌خورد. در مواردی جملات و روایات بدون ذکر سند وجود دارد، مانند: ص ۳ سطر ۲، ص ۵، ص ۴۷ و.. درباره اولین خطبه ابوبکر.

شیوه ارجاع‌ها نیز یکسان نیست. گاه در متن کتاب ارجاع داده شده (ص ۱۱۴) و گاه داخل پرانتز، گاه به نام صاحب اثر (ص ۱۵) گاه به نام کتاب. [بخش عمده‌ای از کتاب، ربط زیادی با عنوان کتاب ندارد مانند: اصول خمسه معزله (ص ۱۰←) سطر این سینا درباره جبر (ص ۲←) بررسی کتاب تاریخی (ص ۵۴←) بررسی کتاب‌های فصل (ص ۸۴←)] و مورخه اثر به گونه‌ای نگاشته شده که برای هر کتاب دیگری هم عیناً می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

پیشنهادها

- کتاب به تیتربندی و فصل‌بندی و صفحه‌آرایی مجدد نیاز دارد.
- افزودن فصلی در خصوص آراء امام خمینی (ره) به غنای کتاب می‌افزاید.
- پرداختن به جنبه‌های نظری آرای متفکران مسلمان نیز ضروری است.

* نام کتاب: مبانی تاریخ اجتماعی ایران

* مؤلف / مترجم: غلامرضا سلیم

* ناشر: دانشگاه پیام‌نور

* نوبت و محل چاپ: تهران، هشتم

* سال نشر: ۱۳۸۲

۳- مبانی تاریخ اجتماعی ایران

کتاب مبانی تاریخ اجتماعی ایران از جمله منابع اصلی در درس مبانی تاریخ اجتماعی ایران در دانشگاه پیام نور است. از جمله کتبی که در این زمینه به چاپ رسیده است می‌توان به کتاب مبانی تاریخ اجتماعی ایران تألیف رضا شعبانی اشاره نمود. در ذیل به بررسی مختصر این اثر به لحاظ شکلی و محتوایی پرداخته شده است.

الف) بررسی شکلی

حجم اثر با توجه به دو واحد درسی مناسب است لیکن سرفصل‌های آن برای این واحد درسی مناسب به نظر نمی‌رسد. نوع نگارش اثر روان و رسا نبوده و همین امر، در برخی موارد، خواننده را دچار ابهام می‌نماید. برخی از این

مشکلات نیز به دلیل ضعف اصول نگارش است و به نظر می‌رسد اثر ویرایش نشده، زیرا فاقد علائم سجاوندی لازم در متن است. تغییرات ظاهری معمولی در چاپ‌های بعدی اثر به چشم نمی‌خورد. هر چند توضیح مختصری به عنوان مقدمه ذکر شده است لیکن به گونه مجزا مقدمه کلی یا مقدمه‌ای در ابتدای فصول بیان نشده است. اثر هم‌چنین فاقد نتیجه‌گیری، جدول و تصویر، خلاصه فصول یا حتی خلاصه کلی و فهرست اعلام و موضوعی و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

میزان جامعیت محتوا و موضوع این اثر، با توجه به اهداف درس مبانی تاریخ اجتماعی ایران، ضعیف به نظر می‌رسد، هر چند محتوای اثر با فهرست انطباق دارد، ولی به طور کلی ضعیف بوده و نمی‌تواند اهداف درس را محقق نماید و حتی، موارد مندرج در سرفصل شورای عالی برنامه ریزی نیز در این اثر لحاظ نشده و مغفول مانده است. برای مثال، درباره ادیان و مذاهب و نحله‌های فکری، علوم و تعلیم و تربیت شیوه‌های تولید و کشاورزی و دامداری، نهادها و نظام‌های اجتماعی شهرگرایی و قبیله‌گرایی و روستا نشینی و... به گونه‌ای شایسته پرداخته نشده است.

شاید بد نبود با توجه به رشته و مقطع تحصیلی تغییراتی در اثر پدید می‌آمد، مثلاً، چه در رشته تاریخ و چه علوم اجتماعی، مدرس می‌بایست ضمن شرح ساختارهای مادی و معنوی اثر گذار در تاریخ اجتماعی ایران در طول ایام گذشته، نظریه‌های مهم متفکران و علمای اجتماعی و فلاسفه تاریخ را، که می‌تواند در فهم و تفسیر تاریخ ایران کاربرد داشته باشد، به بحث بگذارد و یا اشاره‌ای به برخی نظریه‌ها هم‌چون: نظریه ابن خلدون، شیوه تولید آسیایی مارکس و... بنماید.

هرچند عنوان اثر در خصوص تاریخ اجتماعی ایران است ولی می‌توان از

تاریخ تفکر اجتماعی در اسلام ۲۰۵

داده‌ها و اطلاعات به روز نیز استفاده نمود. اثر فاقد هر گونه نوآوری است و در بسیاری موارد اخذ و اقتباس‌های مکرر، از ارزش علمی آن کاسته است. به نظر می‌رسد از منابع و مآخذ به حد کفایت استفاده نشده است و شیوه ارجاع‌ها و یادداشت‌ها نیز صحیح نیست، خواننده را به آگاهی و شناخت درستی از منبع اصلی مطالب اخذ شده رهنمون نمی‌نماید.

پیشنهاد

نکته قابل تأمل در خصوص کتاب *مبانی تاریخ اجتماعی ایران*، این است که اشکالات و ابهامات زیادی در عنوان و سرفصل‌های این کتاب موجود است که نیازمند اصلاح‌اند.

بہتر است گروهی ورزیده و توانا و ژرف‌نگر از متخصصان رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی به اتفاق جهت نگارش متنی برای این درس اقدام نمایند.

فصل سیزدهم

مردم شناسی

* نام کتاب: مبانی انسان‌شناسی
* مؤلف / مترجم: محمود روح‌الامینی
* ناشر: عطار
* نوبت و محل چاپ: تهران، ششم
* سال نشر: ۱۳۷۴

۱- مبانی انسان‌شناسی

این اثر، اثری اصلی در درس مردم‌شناسی رشته علوم اجتماعی محسوب می‌شود. از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

مردم‌شناسی	-	علی اکبر ترابی
مردم‌شناسی	-	ژان کازنو
انسان و فرهنگ	-	کاسیرر
انسان‌شناسی و فرهنگ	-	دانیل پتس و دیگران / محسن ثلاثی

الف) بررسی شکلی

متن اثر نسبتاً روان است ولی بی‌نیاز از ویرایش هم نیست (هم‌چون ص ۲۱۴). اصطلاح‌ها و واژه‌های تخصصی، به انضمام فرهنگ لغات و اصطلاح‌های بنیانی

مردم شناسی، به خوبی به کار رفته است و، در برخی موارد، معادل‌هایی پیشنهاد شده که امروز مورد قبول نیست، مانند: « دبستان» در School که معادل «مکتب» رایج‌تر است.

یا فوتکسیونالیسم که «به‌کارآیی» ترجمه شده و مواردی از این قبیل. البته نویسنده در این موارد نظر خود را برای معادل‌سازی اظهار می‌دارد و در هنگام تدوین کتاب برخی از این اصطلاح‌ها چندان در فارسی رایج نشده بودند. کتاب دارای پیش‌گفتار، مقدمه، فهرست مطالب، و فهرست منابع و مأخذ است.

ب) بررسی محتوایی

در این کتاب جای فصلی که در آن به بررسی انتقال و برخورد یا تهاجم فرهنگ‌ها پرداخته شود، خالی است و صرفاً در صفحات ۱۵۲-۱۵۴ به مباحثی پیرامون اشاعه فرهنگ اختصاص یافته که کافی به نظر نمی‌رسد.

بخش‌ها و فصول ارتباط منطقی خوبی دارند. برخی از منابع به صورت غیر فنی در پاورقی آمده است. در پایان فصل‌ها جز یک فصل، فهرستی از منابع آن فصل موجود نیست.

این اثر با نگاهی تجربی و طبیعی به تحلیل زندگی اجتماعی و فرهنگی انسان می‌پردازد. در دهه‌های اخیر دیدگاه‌های دیگری در زمینه انسان‌شناسی در ایران مطرح شده است، مباحثی پیرامون «اساطیر و فرهنگ‌های اساطیری» انسان و فرهنگ (که در ترجمه آثار کاسیرر دیده می‌شود) و هم‌چنین برخی از رویکردهای پدیدار شناختی و اگزستانسیالیسم به مسائل فرهنگی، نمونه‌هایی از مسائلی هستند که در کتاب اثری از آنها نیست.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی

* مؤلف / مترجم: حشمت‌الله طیبی

* ناشر: انتشارات دانشگاه

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۷۴

۲- جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر

از جمله کتب مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ایل‌ها، چادرنشینان و طوایف عشایر ایران
 - کوچ‌نشینی در ایران
 - مقدمه‌ای بر شناخت ایلات و عشایر
 - جامعه‌ایلی در ایران
 - ایرج افشار سیستانی
 - اسکندر امان‌اللهی بهاروند
 - عبدالله شهبازی
 - علی بکوک باشی
- این اثر در درس جامعه‌شناسی ایلات و عشایر مقطع کارشناسی جزء دروس اصلی محسوب می‌شود.

الف) بررسی شکلی

نگارش کتاب رسا و روان است؛ یعنی مؤلف توانسته است ضمن استفاده از مفاهیم علمی برای روشن شدن آنها از جملات ساده و قابل فهمی استفاده کند.

نویسنده برای بیان مطالب خود، اکثراً جملات طولانی و ترکیبی را انتخاب نموده است اما توانسته است با تقسیم بندی جملات به وسیله ویرگول و... مطالب را بطوری که قابل فهم و انتقال باشد ارائه دهد.

اثر فوق از لحاظ حروف‌نگاری و صفحه آرایی قابل قبول است. طرح روی مجلات اگرچه نمودی از عنوان است ولی می‌توانست از تصاویر زیبا و برانگیزنده استفاده شود. کتاب برای دروس ۲ و ۳ واحدی تنظیم شده است. لکن به علت نبود پیچیدگی مطالب می‌تواند برای ۲ واحد نیز مورد استفاده قرار گیرد. کتاب فاقد نتیجه‌گیری، خلاصه و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

مؤلف اکثر مفاهیم را به صورت فرانسوی به‌کار برده و در معادل سازی فارسی آنها نیز موفق بوده لیکن با توجه به اینکه دانشجویان اکثراً به زبان انگلیسی آشنایی دارند، خوب بود که معادل انگلیسی آنها نیز ذکر می‌شد.

در این اثر تقریباً هر جا که لازم بوده از برخی ابزارهای علمی لازم برای تفهیم موضوع استفاده شده است؛ مثلاً، در توضیح رمالی، فال گیری، و طالع‌بینی برای نشان دادن رموز از جداول مربوطه نیز استفاده شده است (ص ۳۰۵)؛ هم‌چنین نمونه‌ای از واحد شمارش پول و خط مربوط به آن در صفحات ۲۴۴-۲۷۷ ذکر شده است.

نویسنده علاقه‌مند بوده فهرست کتاب را با توجه به مفاهیمی که دانشگاه‌ها و یا سازمان‌های آموزشی مشخص کرده‌اند، تطبیق داده و از اطاله کلام خودداری نماید. مطالب کتاب با در نظر داشتن اهداف و با تطابق آنان در این اثر، کلیات مربوط به جامعه عشایری ایران، تعریف عشایر و پراکندگی عشایر تقریباً مورد بحث قرار گرفته و بسیار جزئی به شهرهای عشایری و جمعیت عشایری ایران پرداخته شده است؛ هم‌چنین، در مورد عشایر مرکزی ایران به صورت مختصر بحث شده اما مورد بررسی قرار نگرفته است؛ هم‌چنین به بحث‌های مربوط به

بافت اجتماعی و سیاسی و قدرت آن در سطح عمومی به صورت بسیار مختصر و جزئی پرداخته شده است؛ اما همین مفاهیم و اصطلاحات در مورد کردها با توضیح مفصل‌تری ارائه شده است. کتاب با وجود فراوانی فاقد نظریه‌های مردم‌شناسی است. در زمان نگارش اثر، جدیدترین منبع مورد استفاده از زبان انگلیسی و فرانسه، سال ۱۹۸۸ م و در بخش کتب فارسی، سال ۱۳۶۹ (ه. ش) است. که با توجه به تاریخ انتشار اثر، مناسب است.

کتاب به بخش‌ها و بخش‌ها به فصولی تقسیم شده است. استنادها و ارجاع‌های اثر در سطح قابل قبولی است و چه در متن و چه در پاورقی به منبع مورد استفاده دقیقاً اشاره شده است.

اگر قرار باشد این کتاب هم‌چنان به عنوان کتاب درسی مورد استفاده قرار گیرد، نمونه ایلات و عشایر، گُرد، که در این کتاب بسیار بر آن تکیه شده است، نمونه کاملی برای شناخت ایلات و عشایر ایران نیست و قاعدتاً می‌بایستی، محور این کتاب، ایلات و عشایر بختیاری و قشلاقی را نیز در برگیرد.

از آنجا که مؤلف فرزانه کتاب درقید حیات نیست، اعمال تغییرات در اثر منتفی است؛ لذا، بهتر است برای رفع کاستی‌های اثر از کتب جانبی استفاده شود. پرداختن به کوچ نشینی در ایران، مسئله جمعیت‌شناسی تاریخی و جمعیت‌شناسی فعلی قبایل و عشایر ایران، تغییرات و افت و خیزهای شدید آن در گذشته، از جمله مباحثی است که، ذیل عنوان این درس، پرداختن به آنها الزامی است و روند طبیعی و فعلی جمعیت‌شناسی ایران را آشکار خواهد کرد.

دومین فصل بسیار مهم است و مسئله فراموش شده در این اثر و سایر کتب مربوط به کوچ نشینی در ایران، مسئله آینده عشایر است. سرگردانی در میان مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی ایلات و عشایر سبب شده که پیوسته‌های کتاب با متن کتاب به یک‌پارچگی لازم دست نیابند. باوجود مطالب بیان شده، این کتاب هم‌چنان به دلیل نقاط قوتش می‌تواند به عنوان کتابی مرجع مورد استفاده قرار گیرد.

فصل چهاردهم

جامعه شناسی سازمانها

* نام کتاب: جامعه‌شناسی سازمان‌ها

* مؤلف / مترجم: منوچهر صبوری

* ناشر: شرکت شب‌تا

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۴

۱- جامعه‌شناسی سازمان‌ها

علم جامعه‌شناسی سازمان‌ها نسبت به سایر رشته‌های معروف در جامعه‌شناسی نظیر جامعه‌شناسی شهری از قدمت کمتری برخوردار است. این رشته در کشور ما از سایر رشته‌های جامعه‌شناسی مهجورتر بوده و با استقبال کمتری مواجه شده است. کتاب جامعه‌شناسی سازمان‌ها یکی از منابع درسی این رشته است. البته کتاب‌هایی در این زمینه به رشته تحریر در آمده است که بیشتر از دیدگاه مدیریت نگاشته شده است که در اینجا به چند مورد اشاره می‌شود:

- سازمان، ساختار، فرآیند و ره آوردها ریچارد اچ. هال / علی پارسائیان

و محمد اعرابی

- پنج‌الگوی کارسازی هنری فیتز برگ / حسین وزیری سابقی

- مردم در سازمان‌ها، زمینه رفتار سازمانی ترنس میچل / حسین شکرکن

- دوره عمر سازمان‌ها، پیدایش و
مرگ سازمان‌ها
ادیرس اسپاک/محمد سیروس کاوه
کتاب جامعه‌شناسی سازمان‌ها
آرین قلی پور
(از نظر موضوعی به این اثر نزدیکتر است)

الف) بررسی شکلی

از نکات قوت کتاب روانی بیان، تناسب نسبی آن برای تدریس، دقت و رعایت امانت در نقل قول مطالب، استفاده از معادل‌های فارسی مناسب و نداشتن موضع‌گیری منفی در برابر ارزش‌های اجتماعی هستند.

ب) بررسی محتوایی

مباحثی نظیر: فرهنگ سازمانی، تعارض و تقابل سازمان‌ها، مشارکت سازمانی، سازمان‌های محلی، اعضای سازمان‌ها، ارتباطات، اطلاعات و تصمیم‌گیری در سازمان‌ها و سازمان‌ها در کشورهای جهان سوم از جمله مطالبی هستند که هیچ‌یک یا کمتر مورد توجه نویسنده محترم قرار گرفته‌اند. تناسب مطالب ارائه شده در فصول نیز رعایت نشده و برخی از فصول در ۳ صفحه (فصل اول) برخی در ۶ صفحه (فصل ۹) و برخی دیگر در ۶۳ صفحه (فصل ۴) تدوین گردیده‌اند. علاوه بر آن، مطالب مطرح شده در کتاب بسیار قدیمی بوده و مباحث تازه و جدید در زمینه جامعه‌شناسی سازمان‌ها در آن مورد توجه قرار نگرفته است. علم جامعه‌شناسی سازمان‌ها همراه با سایر بخش‌های رشته جامعه‌شناسی بعد از دهه ۱۹۸۰، با تحولات جدی مواجه گشته و لازم است؛ اما این تغییر و تحولات به شکل نامناسبی گردآوری شده است، برای مثال، فصل دوم با مباحث زائیدی مواجه می‌شویم. نظریه‌های تیلور هر چند تحول بزرگی در امر مدیریت به وجود آورد، اما پرداختن بیش از حد به مبحث مدیریت علمی او می‌تواند مطالب تازه‌تر و

تحولات بعدی را تحت الشعاع خویش قرار دهد. از جمله مشکلات دیگر کتاب، عدم استفاده از مثال‌های بومی و ملموس نشدن آن با مسائل ملی ما است. نظم منطقی حاکم بر کتاب هم به علت پراکندگی بحث و نامتناسب بودن حجم آن در فصل‌ها و بخش‌های مختلف زیر سؤال است.

پیشنهادها

- استفاده از مطالب جدید و به روز؛
- پرداختن به سرفصل‌های فراموش شده؛
- تنظیم حجم مطالب در بخش‌های مختلف و آوردن مثال‌های مناسب از کشورمان می‌تواند ارزش کتاب را به حد یک کتاب مطلوب جهت تدریس درس جامعه‌شناسی سازمان‌ها در سطح کارشناسی ارتقاء بخشد.

* نام کتاب: سازمان ساختار فرآیند و ره‌آوردها

* مؤلف / مترجم: ریچارد اچ. هال / علی پارسائیان و محمد اعرابیان

* ناشر: دفتر پژوهش‌های فرهنگی

* نوبت و محل چاپ: تهران، سوم

* سال نشر: ۱۳۸۳

۲- سازمان ساختار فرآیند و ره‌آوردها

کتاب سازمان: ساختار، فرآیند و ره‌آوردها در رشته مدیریت و جامعه‌شناسی و در دروس مربوط به مبانی سازمان و جامعه‌شناسی سازمان‌ها در مقطع کارشناسی جزء منابع اصلی است.

از جمله سایر کتب این حوزه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود.

- جامعه‌شناسی سازمان‌ها

منوچهر صبوری

آرین قلی‌پور

- جامعه‌شناسی سازمان‌ها

الف) بررسی شکلی

این اثر از نظر نگارش در برخی موارد روان و رسا ترجمه نشده است؛ برای مثال، صفحه ۱۴۵ سطر ۱۰ تا آخر پاراگراف یا صفحه ۱۴ پاراگراف سوم، جمله دوم،

صفحه ۲۱۲ پاراگراف سوم.... گاهی روان نبودن متن به دلیل رعایت نکردن قواعد ویرایشی و نگارشی است؛ مثلاً، کلمه «این» در بسیاری از جاهای کتاب می‌تواند حذف شود و کلمه‌ای به معنی جمله وارد نشود؛ مانند، صفحه ۲۱۵ پاراگراف آخر، جمله سوم یا برخی از کلمات نابه‌جا آورده شده است مانند کلمه سیاه‌تر که می‌توانست تیره‌تر بیان شود، جمله اول از پاراگراف سوم ص ۲۲۳.

با توجه به اینکه این درس ۳ واحدی است، حجم اثر با تعداد واحدهای درسی مناسب به نظر می‌رسد. در چاپ سوم اثر، تغییرات ظاهری در جلد، نوع کاغذ و حروف چینی به عمل آمده و کتاب شکل مطلوب‌تری یافته است.

اثر دارای بیان صریح هدف، مقدمه فصول، فهرست تفصیلی مطالب، نتیجه فصل، جدول، تصویر و نمودار، خلاصه فصول، فهرست اعلام و موضوعی و فهرست منابع است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح‌های به‌کار رفته در اصل کتاب مناسب و خوب است لیکن در ترجمه برخی موارد، مناسب نیست، مثل کلمه «اقتدار» (Authority) که به «اختیار» ترجمه شده است. اکثر معادل سازی‌هایی که مربوط به لغات دانش مدیریت است (به دلیل تخصص مترجم‌ها) مناسب است.

در این اثر برای تفهیم موضوع، از ابزارهای علمی به خوبی استفاده شده و اکثر موارد لازم برای یک کتاب درسی در آن مراعات شده است و فقط تمرین و آزمون در آن لحاظ نشده است.

به لحاظ جامعیت محتوا، این اثر کلیه مباحث لازم در زمینه جامعه‌شناسی سازمان‌ها را در بر می‌گیرد این اثر چهارده فصل دارد. چاپ هفتم اثر اصلی در بازار موجود است و این ترجمه از روی چاپ ششم صورت گرفته است، که در سال ۱۹۹۷ انتشار یافته است، و تقریباً می‌توان گفت که داده‌ها و اطلاعات موجود

در کتاب به روز است. در این اثر جمع‌بندی مناسبی از مطالعات سازمانی عرضه شده است که به نوبه خود می‌تواند نمونه‌ای از نوآوری محسوب شود. کتاب با توجه به منطق استقرایی و بر اساس مطالعات جزئی انجام گرفته و تعمیم‌های لازم از آن استنباط شده است. برای جمع‌بندی هر موضوع، چندین مطلب به صورت نمونه ذکر شده است. جهت‌گیری مکتب کارکردگرایی با روش‌شناسی اثبات‌گرایی تنظیم شده است. توضیحات مترجم‌ها بسیار اندک است. بیشتر معادلیابی‌ها دقیق است و فقط در مقابل کلمه Authority «اختیارات» آورده‌اند که در کتب جامعه‌شناختی اغلب «اقتدار» ترجمه می‌شود.

پیشنهادها

- انجام ویراستاری ادبی توسط یک ویراستار متخصص، می‌تواند مشکل آنرا برای تدریس رفع نماید.

فصل پانزدهم

سایر حوزه‌ها

* نام کتاب: جامعه و سیاست

* مؤلف / مترجم: مایکل راش / منوچهر صبوری

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۴

۱ - جامعه و سیاست

این اثر جزء منابع اصلی درس جامعه شناسی سیاسی است. از جمله آثار مشابه می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- جامعه شناسی سیاسی موريس دو ورژه / ترجمه ابوالفضل قاضی

- جامعه شناسی سیاسی تی بی با تامور / ترجمه منوچهر صبوری

- جامعه شناسی سیاسی حسین بشیریه

- جامعه شناسی سیاسی آراسته خو

الف) بررسی شکلی

متن اثر به عنوان مقدمه ای بر جامعه شناسی نوشته شده است . بنابراین، برای دانشجویان کارشناسی تدوین شده و در واقع زبان آن ساده و روان است . ترجمه

متن نیز از سادگی و روانی لازم جهت استفاده در این مقطع و تاحدودی در مقطع کارشناسی ارشد، برخوردار است. البته در مواردی جملات مبهمی در ترجمه دیده می‌شود، مانند: ص ۱۰۰ و ۲۱۱. مثلاً، جمله: «در این زمینه، معرفت اساساً و اگر چه نه منحصرأ اطلاعاتی واقعی دربارهٔ جامعه، دربارهٔ افراد و گروه‌ها و درباره جهان فراسوی آنها در همهٔ موارد گذشته و حال تعریف می‌شود» (ص ۱۰۰) مبهم است. ولی در مجموع ترجمه خوب و روان است.

در ترجمه مفاهیم تخصصی جا افتاده، از معادل‌های مناسب استفاده شده است مانند: «فرهنگ مدنی» civic culture صفحه ۸، «فرهنگ سیاسی» political culture ص ۵۵، «نامزد کردن» nomination ص ۱۴۹ و «شورش» rebellion ص ۲۲۲. اما در مورد مفاهیم تخصصی جدیدتر، در جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه اشکالاتی دارد؛ مثلاً معادل «رویکرد آبرویی» ص ۷۴ برای Reputational approach مناسب به نظر نمی‌رسد و معادل «رویکرد شهرت» مناسب‌تر است. یا مفهوم «اثر بخشی سیاسی» برای political efficacy (ص ۱۰۹) مناسب به نظر نمی‌رسد و مفهوم «توان سیاسی» درست‌تر به نظر می‌رسد. گاهی نیز ترجمه‌های تحت‌اللفظی غلط از برخی مفاهیم شده است، که خواننده را متحیر می‌کند، مانند: مفهوم «نظام فساد اداری» برای واژهٔ spoils system (ص ۱۴۵) چند بار در کتاب استفاده شده است که در اصل ربطی به فساد اداری ندارد بلکه منظور از آن تصدی شماری از پست‌های سیاسی بوسیله حزب غالب در انتخابات است.

بنابراین در کاربرد مفاهیم تخصصی مناسب برای برخی از مفاهیم انگلیسی تخصصی اشکالات جدی در ترجمه دیده می‌شود.

کیفیت چاپ در حد متوسط است و اثر فاقد خلاصه، نمایه و فهرست منابع و مأخذ است.

ب) بررسی محتوایی

کتاب با توجه به تعداد واحد درس مناسب است؛ البته بعضی از موضوع‌های کلاسیک در جامعه‌شناسی سیاسی، مانند: احزاب و گروه‌های سیاسی و انواع نظام‌های سیاسی، در حد لازم مورد توجه قرار نگرفته است. در عین حال، به مباحث جدیدی مانند: ارتباط سیاسی و افکار عمومی توجه لازم شده است. بهتر بود به جای فصل ۱۱ (انقلاب)، که بسیار خاص است، فصلی درباره جنبش‌های سیاسی تدوین می‌شد که بخشی از آن هم مربوط به انقلاب می‌شد.

ترتیب فصول و مطالب کتاب انسجام و تسلسل لازم را دارد و برای تدوین آن از منابع بسیاری استفاده شده است. با توجه به منابع موجود در کشور (در زمان ورود اثر به بازار کتاب) این اثر افق‌های جدیدی را برای دانشجویان مطرح کرده است مانند: زنجیره فرمانبرداری (فصل سوم) و مباحث جدیدی در مورد افکار عمومی و نقش رسانه‌ها در آن (فصل نهم).

نویسنده در بخشی از کتاب در صفحه ۸۸، در بحث از توتالیتراریسم می‌نویسد «توتالیتراریسم، به منزله یک ابزار تحلیلی شاید بتواند در مورد رژیم‌های اسلامی بنیانگرا، مانند ایران بعد از سقوط شاه به کار گرفته شود» یعنی در یک کشور می‌تواند گرایش‌های توتالیتراریستی در حدود کم یا زیاد مشاهده شود. در عین حال، بهتر بود مترجم محترم در یک زیرنویس این مطلب را توضیح می‌داد. به ویژه، اینکه باید ذکر می‌شد، که معمولاً در مرحله‌ای از دوره پس از انقلاب، در یک مرحله خاص (در اصطلاح مرحله حاکمیت تندروها)، گرایشی توتالیتری در اکثر انقلابات وجود دارد و شاید، مؤلف نظرش بیشتر متوجه آن مرحله از انقلاب اسلامی بوده باشد. به علاوه، اشاره به روندهای بعدی در جهت تضعیف چنین گرایشی می‌توانست مفید باشد.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی

* مؤلف / مترجم: سعید خدابندلو

* ناشر: جهاد دانشگاهی مشهد

* نوبت و محل چاپ: مشهد، اول

* سال نشر: ۱۳۷۲

۲- جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی

این اثر در درس جامعه‌شناسی قشربندی در برخی دانشکده‌ها و موسسه‌هایی هم‌چون موسسه امام خمینی جزء منابع فرعی درس جامعه‌شناسی قشربندی است. از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- جامعه‌شناسی قشرها و محمد مؤمن کاشی، داور

نابرابری‌های اجتماعی شیخاوندی و عبدالعلی رضایی

- جامعه‌شنای قشرها و نابرابری‌های اجتماعی گرپ

- جامعه‌شناسی طبقات اجتماعی حسین ادیبی

- جامعه‌شناسی قشرها و لئونارد رایزمن، ماریانوف

نابرابری‌های اجتماعی انگویتا/ محمد قلی‌پور

الف) بررسی شکلی متن

نویسنده در به‌کارگیری واژگان تخصصی تا حدی موفق عمل کرده، طرح مسئله، نتیجه‌گیری، خلاصه و نمایه را ذکر نکرده است. برخی از منابع که در پایان آمده، ظاهراً برای مراجعه و مطالعه بوده و در متن از آنها استفاده نشده است، از جمله (گلدهمبر ۹۸۰، لین سن ۷۶، اشرف، بابایی ۱۳۶۴، مجموعه اطلاعات ۱۳۶۹، تودارو ۱۳۶۷ و...) هم‌چنین از حدود ۱۲۰ ارجاع در داخل متن ۶۰ مورد بدون ذکر صفحه است.

ب) بررسی محتوایی

فهرست مطالب با مطالب متن تا اندازه‌ای تناسب دارد، لیکن عنوان فصل‌ها نسبت به محتوای متن از جامعیت لازم برخوردار نیست؛ برای مثال، فصل اول، «انواع قشر بندی است» ولی در واقع در مورد بیان نظام قشر بندی مبتنی بر منزلت و طبقه بحث می‌کند. عنوان فصل سوم «طبقه و قشر» است که در واقع محتوای فصل راجع به نظریه‌های قشر بندی، هم‌چون نظریه قشر بندی وبری است. در صورتی که نظریه قشر بندی وبری باید در فصل دوم به عنوان یکی از انواع قشر بندی‌ها مطرح شود.

هر چند این اثر به عنوان کتاب درسی تدوین شده، اما فاقد هر گونه تحلیل، ارائه فرضیه یا نقد یکی از نظریه‌های موجود است و از منابع جدید، اعم از فارسی یا انگلیسی نیز بهره نبرده است.

کتاب انسجام بالایی ندارد؛ برای مثال در فصل دوم، اصل نظریه مارکس بسیار خلاصه مطرح شده است (نصف صفحه) لیکن سه صفحه انتقاد بر آن وارد شده که بسیاری از آنها مبتنی بر پیش‌فرض‌ها و مطالبی است که در کتاب مطرح نشده‌اند. متن حاضر در مجموع خلاصه‌ای از آراء اندیشمندان مختلف در این زمینه است و علی‌رغم اشکالات فراوان، برای اطلاعات اجمالی و در حد آشنایی با مباحث جامعه‌شناسی قشر بندی، کتابی مناسب است. اما به عنوان متن درسی، فاقد تحلیل عمیق مسائل است.

* نام کتاب: زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی

* مؤلف / مترجم: لوئیس کوزر / محسن ثلاثی

* ناشر: علمی

* نوبت و محل چاپ: تهران، نهم

* سال نشر: ۱۳۸۰

۳- زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی

این کتاب جزء منابع فرعی درس نظریه‌های جامعه‌شناسی (کلاسیک‌ها) در مقطع کارشناسی علوم اجتماعی و درس جامعه‌شناسی معرفت در مقطع کارشناسی ارشد است. از آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی (بررسی کلاسیک‌ها)

ریمون آرون / باقر پیرهام

- پیدایش نظریه‌های جامعه‌شناسی جان اتان ترنر / لهسایبی زاده

- آگاهی و جامعه استوارت هیوز / عزت الله فولادوند

الف) بررسی شکلی

این کتاب شیوا و رسا نگاشته شده و در مقایسه با متون دیگر، که در زمینه نظریه‌ها

و حکایت جامعه شناسی به فارسی نگارش یا برگردانده شده است، روان تر است لیکن معادل اصطلاح‌های متن به خوبی منعکس نشده است. برای مثال، اصطلاح مهم چشم انداز **Respective** در اندیشه مانهایم (ص ۵۶۶) آمده است، بدون آن که معادل انگلیسی یا آلمانی آن آورده شود، همین مسئله در مورد معادل مفهوم «وجودی» در سطر آخر همان صفحه در خصوص سایر اصطلاحات در سراسر کتاب دیده می‌شود. گرچه به لحاظ حروفچینی، چاپ، کاغذ، جلد و سایر مسائل فنی، کتاب در وضعیت خوب قرار دارد. اما شیوه ایراد ارجاعات در زیرنویس سر درگمی‌هایی را برای خواننده پدید می‌آورد. در این کتاب بیان مستندات در زیرنویس صورت گرفته است. در هنگام نخستین مراجعه به یک سند آدرس کامل آن ذکر می‌شود و در موارد متعاقب به اختصار به نام منبع اشاره می‌شود و یافتن آدرس کامل به ارجاع نویسنده به صفحات قبلی احاطه می‌شود. به عبارت دیگر ممکن است ارجاع به منبعی که قبلاً آدرس کامل آن در زیر نویس صفحات پیشین آمده است، تنها با اسم کتاب و شماره صفحه به کار رود و خواننده برای یافتن آدرس کامل (به دلیل فقدان کتابنامه) گاه چندین دقیقه وقت صرف کند.

فصول این کتاب در سر بخش اندیشه، زندگی، زمینه فکری و زمینه اجتماعی تدوین شده است.

مقایسه چاپ نهم و ششم از این اثر نشان می‌دهد که تغییرات شکلی و محتوایی در متن کتاب روی نداده است و تنها صحافی کتاب از شومیز به کالینگور ارتقاء یافته است.

اثر دارای بیان هدف، مقدمه کلی، فهرست اجمالی مطالب است. هر فصل دارای یک چکیده است اما کل کتاب فاقد جمع بندی و چهار چوب مقایسه‌ای مناسب است. کتاب دارای واژه‌نامه، فهرست منابع، فهرست گروه‌ها، مکاتب، آئین‌ها، محل‌ها، رویدادها، جنگ‌ها، اجتماع‌ها، اتحادیه‌ها و سازمانها و فهرست اشخاص است. و فاقد نمایه موضوعی است.

ب) بررسی محتوایی

در متن ترجمه شده بدون ذکر دلیل بخش‌هایی از اصل کتاب ترجمه نشده باقی مانده است و در نتیجه کتاب مزبور فاقد مطالبی دربارهٔ حکایت جامعه‌شناسی کلاسیک و متأخر در متن فارسی است. بخش‌های ترجمه نشده کتاب شامل ۱۳۰ صفحه بوده و چنانچه مطالب مزبور به فارسی برگردانده شده بود ارزش و کارایی کتاب بسیار افزایش می‌یافت.

در معادل‌سازی‌ها برخی دشواری‌ها دیده می‌شود؛ مثلاً، برای **Wisdom** معادل «خردمندی» به جای معادل جاافتاده و مأنوس «حکمت» در نظر گرفته شده است، برای **rhetoric** معادل «عبارت‌پردازی» به جای معادل جا افتاده و مأنوس «فن بیان» به کار رفته است؛ برای **transcendental** معادل «فراگذرنده» به جای معادل جا افتاده و مأنوس «استعلایی» در نظر گرفته شده است. «سنت پرست» معادل **traditionalist** به جای معادل صحیح «سنت‌گرا»؛ عقیده همگانی برای **Public opinion** به جای معادل مأنوس «افکار عمومی» و اصطلاح‌های دیگری که در معادل‌سازی از واژه‌های مرسوم صحیح استفاده نشده است.

در مورد اینکه آنچه در این کتاب بررسی شده است، جملگی «بزرگان جامعه‌شناسی» محسوب می‌شوند، جای بحث دارد؛ یعنی، اولاً، افرادی مانند رابرت ازرا پارک به آن معنا که افرادی چون مارکس بزرگ هستند «بزرگ» نمی‌باشند؛ دوم، اگر افرادی مانند پارک یا مانهایم از جمله بزرگان جامعه‌شناسی محسوب شوند، آنگاه انبوه دیگری از جامعه‌شناسان مانند: آلفرد شوٲس یا ماکس هورکهایمر نیز باید در این مجموعه وارد شوند.

کارِ کوزر، در درون هر یک از بخش‌های مربوط به اندیشه، زمینه‌های فکری و اجتماعی هر متفکر منظم و قابل فهم است؛ اما این بخش‌های متفاوت بایکدیگر چندان در ارتباط نیستند. به علاوه، در کل اثر نیز کتاب جمع‌بندی درستی از مآوقع ارائه نمی‌دهد. به نظر می‌رسد متن با دشواری‌هایی به لحاظ مستندها مواجه باشد.

برای مثال، (ص ۴۲ و ۲۲۱) در مورد زمینه اجتماعی امیل دورکیم که بخش عمده آن در عین آنکه تحلیل خود کوزر نیست، مستند نیز نمی باشد.

پیشنهادها

- تکمیل شدن ترجمه و افزودن قسمت‌های ترجمه نشده در چاپ‌های بعدی؛
- بازنگری در بعضی از مفاهیم تخصصی که معادل‌های مناسب‌تری برای آنها وجود دارد.
- افزودن کتابنامه؛
- اصطلاح شیوه استناد در متن ترجمه شده.

* نام کتاب: مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی مسایل اجتماعی در ایران

* مؤلف / مترجم: الهام میری آشتیانی

* ناشر: فرهنگ گفتمان

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۲

۴- مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی مسایل اجتماعی در ایران

این اثر می‌تواند به عنوان اثری مرجع در دروس بررسی مسایل اجتماعی ایران، جامعه‌شناسی انحرافات و در درس سمینار بررسی مسایل و آسیب‌های اجتماعی نیز به عنوان یکی از منابع اصلی مورد استفاده قرار گیرد. هم‌چنین این اثر به تناسب برخی از موضوعات مطرح شده با دروس تخصصی جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی تغییرات اجتماعی، جامعه‌شناسی جهان سوم ارتباط پیدا می‌کند.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی معاصر در ایران سعید معیدفر

- نگرش نو در تحلیل مسایل اجتماعی دانیلین لوزیک ترجمه معیدفر

- آسیب‌شناسی اجتماعی هدایت...ستوده

- بررسی مسایل اجتماعی تقی آزاد مکی و مه‌ری بهار

تفاوت این کتاب با منابع دیگر در این است که بیشتر به مفهوم بحران پرداخته و برآمار و اطلاعات کمی تکیه شده است تا بحث و تحلیل نظری.

الف) بررسی شکلی

متن اصلی کتاب روان و رسا است و پیچیدگی خاصی ندارد؛ اما مقدمه با نثری پیچیده و ادبیات خاصی تدوین شده است. در مورد قواعد و ویرایش، کاستی‌هایی در کتاب به چشم می‌خورد که این کاستی‌ها در بخش مقدمه بیشتر است. غلط‌های حروف‌نگاری نیز زیاد به چشم می‌خورد که نیاز به اصلاح دارد. از لحاظ حروف‌نگاری تناسب تیرها، متن و زیرنویسی رعایت شده است. از لحاظ صفحه‌آرایی، تعیین حاشیه‌ها، جداسازی متن از زیر نویسی به خوبی انجام شده است، اما بهتر بود سرفصل‌ها به گونه‌ای تنظیم می‌شد که عنوان فصل در سمت راست و شماره صفحه سمت چپ (البته با قلمی بزرگتر) قرار گیرد.

ب) بررسی محتوایی

کیفیت کاربرد اصطلاح‌های تخصصی خوب است. در متن اصلی کوشش شده است که ابتدا اصطلاح‌ها و مفاهیم تخصصی مشترک مورد استفاده در کتاب با اتکا بر منابع مختلف تعریف شود و معادل انگلیسی آنها ذکر شود (ص ۴۶-۴۰) اما در مواردی نیز اصطلاح‌های توضیح داده نشده، مشاهده می‌شود. مثل: «بحران هویت»، «جمعیت بالقوه فعال» (ص ۸۸)، «تولید معیشتی مدرن» و...

بیشتر از ابزارهایی مانند آمار (در قالب جداول و...) و نیز از نمودار برای تفهیم مطالب استفاده شده است. در انتهای کتاب چند صفحه به نتیجه‌گیری اختصاص یافته است؛ اما در هر فصل جداگانه از مقدمه، جمع بندی و نتیجه‌گیری و... استفاده نشده است. این اثر به طور خاص نیازهای سرفصل هیچ‌یک از دروس پیش‌گفته را برآورده نمی‌سازد، اما برخی اطلاعات آماری و تحلیل‌ها و

نتیجه‌گیری‌های مرتبط با آنها را فراهم می‌سازد که می‌تواند برای کمک به تدریس اساتید یا پژوهش‌های دانشجویان باشد. میان فصول کتاب و مفاهیم و مطالب به کار رفته در آنها، با عنوان اثر، بیشترین عدم تناسب مشاهده می‌شود؛ زیرا کتاب تحت عنوان «مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی مسایل اجتماعی در ایران» نام‌گذاری شده است، در حالی که در بحران‌ها و راهکارهای مرتبط با آنها، مطالب به طور اجمالی و بیشتر به گونه جمع‌بندی گفته‌ها و نوشته‌های پیشین در این زمینه مطرح شده‌اند. کتاب برای اهداف آموزشی و تدریس نوشته نشده است لیکن ارائه فشرده (والبته بیشتر مروری) برخی مسایل و مشکلات اجتماعی مهم جامعه ایران در قالب بحران‌های اجتماعی- فرهنگی، عدل و پیامدهای آنها، برای خوانندگانی که نگاهی سریع و اجمالی را در این خصوص طلب می‌کنند، جالب توجه و حائز اهمیت است.

بینش فکری به کار رفته در کتاب بیشتر در قالب نظریه‌ها و رویکردهای پست مدرن، جهانی‌شدن و نظریه ساختاری و سیستمی نسبت به بحران اجتماعی است. از لحاظ محتوایی با توجه به نبود مبانی نظری و عدم اشراف بر فرهنگ و تاریخ ایران، اثر صرفاً جنبه‌ای کمک‌درسی و یا حداکثر منبعی برای بهره‌برداری اساتید به منظور تحلیل مسایل اجتماعی ایران است. در واقع هم از نظر کمبود غنای نظری و فرهنگی و هم از نظر رویکرد عینی‌گرا یا ساختارگرا به مسایل اجتماعی این اثر به طور مستقل نمی‌تواند: منبع خوبی برای درس مسایل اجتماعی ایران باشد؛ اما از داده‌ها و اطلاعات آن می‌توان بهره برد و نسبت به مسایل اجتماعی اطلاعاتی را افزود.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی حقوق

* مؤلف / مترجم: هانری لوی برول ابوالفضل قاضی

* ناشر: موسسه انتشارات دانشگاه تهران

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۷۰

۵- جامعه‌شناسی حقوق

این اثر منبع اصلی درس جامعه‌شناسی حقوق در مقاطع تحصیلی کارشناسی حقوق و کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی است.

از جمله آثار مشابه می‌توان به کتب ذیل اشاره نمود:

- مبانی جامعه‌شناسی حقوقی ژرژ گورویچ / ترجمه دکتر حسن حبیبی

- مباحثی در جامعه‌شناسی حقوقی عباس عبدی - سمیرا کلهر

در ایران

الف) بررسی شکلی

اثر دارای نگارش سلیس و روان است به گونه‌ای که به‌ندرت عبارت پیچیده و غامض مشاهده می‌شود. مواردی اندک در اثر دیده می‌شود که سبب ابهام برخی

عبارات شده است برای مثال، در صفحه ۳۶ به رابطه حقوق و مذهب پرداخته شده است. بدیهی است که این بررسی لوی برول مربوط به دوران جامعه شناسی و سیطره تفکر جدا کردن عرصه‌های حقوقی از قلمرو مذهب است و از سوی دیگر، با نظام حقوقی کشور ما اصلاً تناسب ندارد. در حال حاضر در حقوق ایران، مذهب نه تنها خاستگاه بسیاری از قواعد حقوقی موضوعه است بلکه به‌طور مستقل به عنوان یک منبع مکمل در کنار قوانین وجود دارد. از سوی دیگر، صحت قوانین نیز بر مبنای قواعد مذهبی سنجیده می‌شود. ضمناً کلمه تبیین باید به تبیین تبدیل شود.

در برخی موارد رسم الخط واحدی در اثر دنبال نشده است؛ مثلاً، نام امیل دورکیم در صفحه ۶ دوکهایم در صفحه ۲۳ دورکیم آمده است. در صفحه ۲۲ سطرهای ۱۳ و ۱۴ (پاراگراف دوم) مهم است. پاورقی صفحه ۱۵ نیز مغشوش است و ولی نظر به اینکه مترجم با ذوق ادبی خاصی که دارد به خوبی توانسته است در اکثر موارد از کنه تعابیر زبان خارجی رهایی یافته و در فضای تعابیر و زبان فارسی قلم بزند.

با توجه به اینکه نویسندگان حقوقی کشور محسوب می‌شود و از اصطلاح‌های و تعابیر حقوقی کاملاً آگاه بوده و به خوبی توانسته معادل‌های مناسب را جایگزین کند، اما در مواردی معادل‌های جدید مراعات نشده است مانند: دکترین، مدرن و

کیفیت چاپ خوب است؛ اما در برخی موارد اشکالات چاپی وجود دارد و به طور کلی متن، ویراستاری ادبی و علامت‌گذاری نشده، که قسمتی از این امر بر عهده مترجم و بخشی نیز بر عهده ناشر است، که با ویرایش ادبی رفع شود. اثر فاقد نتیجه‌گیری، خلاصه، نمایه، کتاب‌شناسی و فهرست منابع و مأخذ است.

ب) بررسی محتوایی

با توجه به اینکه مدت زیادی از تألیف اثر لوی بردل سپری شده است و نیز این واقعیت که وی چندان به حقوق مسلط نبوده و بیشتر جامعه شناس بوده تا حقوقدان، در بعضی موارد اصطلاح‌ها در معانی دقیق خود به کار برده نشده است؛ اما مترجم که یک حقوقدان است سعی کرده در ترجمه توضیحات کافی در مورد اصطلاح‌ها ارائه کند.

اشکال بزرگ متن آن است که به نظریه‌های جامعه شناختی درباره حقوق و روابط حقوقی یا اصلاً نپرداخته یا بسیار اندک پرداخته است و می‌توان گفت که بیشتر کتابی است درباره خود رشته «جامعه شناسی حقوق». مباحث به صورت کلی و مقدماتی در خصوص جامعه شناسی حقوقی بسیار مفید و لازم است اما از هفت بند سرفصل شورای عالی برنامه‌ریزی فقط ۲ بند را پوشش می‌دهد.

با توجه به اینکه این رشته مطالعاتی، جدید است مباحث مطرح شده در این کتاب مباحث جدید و ابتکاری است و مباحثی مانند: تحول حقوق و عوامل تحول، روش مطالعه در این رشته و نیز برخی مباحث مانند: مسئله وحدت حقوق و تکثر آن، که در پایان اثر آمده است، مباحث جدیدی است. (جدید و ابتکاری بودن آن بیشتر به دلیل این است که با دیدی جامعه شناختی بر مباحث نگاه شده است) با توجه به اینکه نویسنده با این دید به نگارش اثر پرداخته است و بر اساس دیدگاه جامعه‌شناختی، حقوق پدیده‌ای متحول و پویا است و ثبات و ایستایی در آن بی معنا است، بنابراین، رویکرد حقوق اسلامی، که دارای عناصر ثابت و تغییرناپذیر است، زیر سؤال می‌رود و توجه جامعه شناختی نخواهد داشت.

* نام کتاب: جامعه‌شناسی ادبیات

* مؤلف / مترجم: روبراسکارپیت / مرتضی کتبی

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۷۶

۶- جامعه‌شناسی ادبیات

کتاب جامعه‌شناسی ادبیات نوشته روبراسکارپیت، که دکتر مرتضی کتبی آنرا به فارسی ترجمه نموده‌اند، از جمله کتب فرعی دروس جامعه‌شناسی ادبیات و کتاب‌سنجی (کتابداری) است.

از جمله آثار مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

مشیل زرافا / نسرین پرویش

- ادبیات داستانی

علی اکبر ترابی

- جامعه‌شناسی ادبیات فارسی

محمود روح الامینی

- نموده‌های اجتماعی فرهنگی

در ادبیات فارسی

شوکینگ، لوین.ل/ فریدون بدره‌ای

- جامعه‌شناسی ذوق ادبی

جمشید مصباحی پور ایرانیان

- واقعیت اجتماعی و جهان داستان

- در آمدی بر جامعه شناسی ادبیات آدورنو و دیگران / محمدجعفر پوینده
 - نظریه روان جرج لوکاج / حسن مرتضوی
 - جامعه شناسی ادبیات لوسین گلدمن / محمدجعفر پوینده

الف) بررسی شکلی

هم مؤلف و هم مترجم اثر را به نحوی روان و رسا نگاشته‌اند. به جز مواردی چند نظیر صفحه ۱۵ که منظور از «جایگاه ادغام جامعه شناختی» معلوم نیست و بهتر بود مترجم اصل کلمه را قید می‌نمود. قواعد ویرایشی و نگارش تا حدودی رعایت شده است فقط نقل قول‌های مستقیم در داخل گیومه قرار داده نشده است. صحافی اثر از کیفیت مطلوبی برخوردار نیست و کتاب از شیرازه خارج می‌شود. حجم اثر برای ۲ واحد درس متناسب است.

کتاب فاقد پیش‌گفتار، خلاصه و مقدمه است لیکن به نظر می‌رسد فصل اول در واقع جایگزین مقدمه باشد. اثر دارای فهرست اجمالی و تفصیلی، نتیجه، جدول و تصویر، فهرست اعلام و موضوعی و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

اصطلاح‌های تخصصی به نحو مطلوبی مورد استفاده قرار گرفته است به استثناء تمرین و آزمون که در اثر موجود نیست؛ از سایر ابزارهای علمی جهت تفهیم موضوع استفاده شده است. سرفصل شورای عالی برنامه‌ریزی با توجه به جامعه شناسی در ادبیات فارسی تنظیم شده است و بیشتر بر مطالعه متون ادب فارسی تأکید دارد و به آنچه که به جامعه‌شناسی ادبیات مربوط می‌شود، توجهی کافی نشده است؛ درحالی که برای ورود به جامعه‌شناسی در ادبیات فارسی نیز آشنایی کافی با جامعه‌شناسی ادبیات به طور کلی لازم است.

این اثر بیشتر جامعه‌شناسی کتاب است و سنخیت بیشتری با حوزه کتاب‌سنجی دارد. چنانچه پریچارد نیز کاربرد روش‌های ریاضی و آماری را در بررسی کتب و دیگر موارد مکتوب مانند مطبوعات در نظر داشت، اسکارپیت نیز به دنبال چنین هدفی است لیکن در درس «جامعه‌شناسی ادبیات»، در رشته علوم اجتماعی صرفاً جای کوچکی را به خود اختصاص می‌دهد به‌هیچ وجه مثال‌هایش در مورد ایران نیست و از لحاظ محتوایی و موضوعی با ادبیات فارسی بیگانه است ضمن آنکه خود عنوان «جامعه‌شناسی در ادبیات فارسی» نامفهوم است و بهتر آن است که به «اجتماعیات در ادبیات فارسی» تبدیل شود؛ زیرا لفظ «جامعه‌شناسی» مستلزم مقولات معرفت‌شناختی روش‌شناختی و خاص خود است که به‌هیچ وجه با هدف این درس سنخیت ندارد.

با توجه به تاریخ آخرین انتشار کتاب (۱۹۹۲)، که چاپ هشتم اثری است که در سال ۱۹۵۸ نگاشته شده است، برخی آمار و ارقام روز آمد نیست و در چاپ‌های متوالی تغییری اساسی در روش‌شناسی داده نشده و همان‌الگوی سه‌وجهی اقتصاد (تولید، توزیع، مصرف) با داده‌های به نسبت جدیدتر تعدیل شده است. مراجعات مکرر به اطلاعات مربوط به اتحاد جماهیر شوروی (مثلاً ص ۶۹) دلیل بر قدمت اطلاعات کتاب است. از این جهت کتاب می‌بایست اصلاح جدید شود. انسجام کلی اثر مناسب است. استنادهای این اثر بیشتر به مطالعات سازمان یونسکو در مورد کتاب باز می‌گردد که اساساً مطالعات مورد وثوقی است.

رویکرد علمی این اثر بیشتر پوزیتیویستی است (ص ۱۰) و این رویکرد در تعریف ادبیات که همسویی نیت نویسنده و خواننده عنوان شده است (ص ۲۵) مندرج است و آنجا که می‌گوید «پس می‌توان نتیجه گرفت که باید از طریق بررسی منظم داده‌های عینی و به دور از پیش‌داوری پدیده ادبی را شناخت» (ص ۲۹) به‌طور دقیق می‌توان بر این رویکرد وقوف یافت. به‌طور کلی ترجمه‌ای روان است و مترجم کوشیده رعایت امانت نماید. فقط در برخی موارد، ترجمه

گویا نیست؛ مثلاً، در صفحه ۲۳ که می‌گوید ادبیات را نمی‌توان با معیار کیفی تعریف نمود، به نظر می‌رسد باید معیار کمی باشد و یا سطر نهم یا صفحه ۷۵ که نامفهوم است و مواردی این‌چنین، بهتر است در چاپ‌های بعدی اصلاح شوند. مترجم هیچ‌گونه توضیح و نقدی در پاورقی و پی‌نوشت مطالب ارائه نداده و فقط در یک مقدمه که با عنوان حرف مترجم آمده، در قالب هفت صفحه به تلخیص مطالب می‌پردازد و البته این مقدمه خود، به غلط، در جا افتادن کتاب اسکارپیت به جای جامعه‌شناسی ادبیات کمک کرده است، زیرا مترجم محترم ادعا نموده که اثر از مبانی اصلی جامعه‌شناسی ادبیات است.

* نام کتاب: اصول اندیشه‌های تعاونی

* مؤلف / مترجم: مهدی طالب

* ناشر: دانشگاه تهران

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۷۶

۷- اصول اندیشه‌های تعاونی

مکتب تعاون به عنوان یکی از راه‌های میانه بین نظام سرمایه‌داری و سوسیالیستی در کشورهای اروپائی رواج یافته و در این ممالک به شیوه‌های گوناگون مورد استفاده قرار گرفته است. این تنظیم خاص اجتماعی- اقتصادی خود به عنوان یک مکتب تمام عیار با مبانی اندیشه و نظام‌های خاص اجتماعی، تداوم یافته و به عنوان یکی از راه‌های تعدیل‌کننده نظام‌های دوگانه اقتصادی مورد توجه برنامه ریزان واقع شده است.

کتاب «اصول اندیشه‌های تعاونی» - نوشته دکتر طالب، به معرفی مبانی نظری این مکتب می‌پردازد و بحث پیرامون تاریخچه ایجاد، رشد و گسترش این اندیشه‌ها و نظام‌های طراحی شده توسط اندیشمندان مختلف در این مکتب را دربردارد. هم‌چنین نویسنده برای نشان دادن کارآیی این مکتب در کشور ما - که می‌خواهد با اصول و اندیشه‌های اسلامی به نظام سازی تازه ای بپردازد - ضمن توضیح اصول و قواعد شرکت‌های تعاونی، موارد قابل تطبیق آنان با اندیشه‌های اسلامی را به میان می‌آورد.

باید گفت که کتاب فوق‌الذکر اگر چه در نوع خود به زبان فارسی منحصر به فرد است، اما از نقطه ضعف‌هایی نیز آسیب دیده است که در این مختصر به آن اشاره می‌شود. باشد تا نویسنده محترم با توجه به نکات ذکر شده به اصلاحات لازم دست یازیده بر غنای بیش از پیش آن بیفزاید.

نقاط قوت کتاب عبارتند از:

ساده و روشن و روان بودن متن، جامع بودن موضوعات بحث شده و موجز و مختصر بودن مطالب.

اما نقاط ضعف عبارتند از: عدم استفاده برخی از منابع جدید و تکرار برخی مطالب مربوط به دیگر دروس این رشته. نکته مهمی که در مورد این کتاب شاید بتوان به عنوان نقطه ضعف اشاره نمود تلاش بیش از حد برای نشان دادن تطابق اصول و اندیشه‌های تعاونی با ارزشها و احکام اسلامی است این تلاش تا حدی صورت گرفته است که سیالیت بیش از حدی را برای احکام اسلامی به ذهن متبادر می‌نماید. حال آنکه نظام تعاونی خود مکتبی است که از خاستگاه و تجربیات به‌خصوصی برخوردار است.

مکتب اسلام نیز خود دارای نظامی مستقل و قابل اجرا، در صورت فراهم شدن شرایطی متناسب و خاص، است. تلفیق هر یک از این دو مکتب کمکی به فهم نمی‌نماید و نقصی است بر مطالعه تطبیقی این مکاتب.

پیشنهادها

در صورتیکه مطالب تازه‌ای از جمله قانون جدید تعاون مصوب سال ۱۳۷۰ و تجزیه و تحلیل آن به کتاب اضافه شود و برخورد دولتها و نظامهای مختلف سیاسی با تعاون به بحث گذاشته شود و مکتب تعاون با دیگر نظامهای مردمی مقایسه شود، بر غنای کتاب افزوده خواهد شد. همچنین اضافه نمودن یک فصل در مورد نظام اقتصاد اسلامی و مقایسه تطبیقی نه تحلیلی (به معنای لغوی کلمه) بین مکتب تعاون و مکتب اسلام، می‌تواند ارزش‌های کتاب را دو چندان نماید.

A Critique Letter on
Humanities Social Sciences

by

A. Rabbani Khorāsganī

M. Sadat Mousavi

Institute for Humanities
and
Cultural Studies

Tehran, 2010